



AALBORG UNIVERSITET

Udviklingspotentialer omkring børn i familiepleje

En teoretisk udforskning af relationens og fællesskabets betydning for børn, der har været udsat for omsorgssvigt



Camilla Holst Christensen
Studienummer: 20132415

Camilla Præsius Dodensig
Studienummer: 20134259

Vejleder: Mogens Jensen

Speciale, 10. semester
Psykologi

31.05.2018

Antal tegn + blanke: 334.550
Svarende til 139,4 sider

Indholdsfortegnelse

KAPITEL 1: INTRODUKTION	1
1.1 Indledning	1
1.1.1 Case fra 9. semester	1
1.1.2 Det større perspektiv	2
1.1.3 Begrebsafklaring	3
1.1.3.1 Omsorgssvigt	4
1.1.3.2 Emotionel og social udvikling	4
1.1.3.3 Relation og fællesskab	4
1.1.3.4 Plejefamilie	5
1.2 Afgrænsning	5
1.3 Videnskabeligt ståsted	7
1.3.1 Ontologi og epistemologi	7
1.3.1.1 Erkendelsesinteresser	9
1.3.2 Videnskabsteori	10
1.3.2.1 Hermeneutik	11
1.3.2.2 Historisme	12
1.3.4 Opsamling	12
1.4 Metode	13
1.5 Læsevejledning	15
KAPITEL 2: FAMILIEPLEJE	17
2.1 Lovgivning	17
2.1.1 Frem til Barnets Reform	17
2.1.1.1 Graversen-betænkningen	17
2.1.1.2 Anbringelsesreformen	18
2.1.1.3 Barnets Reform	19
2.1.2 Anbringelse af børn og unge	20
2.1.2.1 Videreført anbringelse	21
2.1.4 Voksenansvarsloven	23
2.2 Familiepleje	24
2.2.1 Familiepleje i et historisk perspektiv	24
2.2.2 Plejefamilien i dag	26
2.2.3 Omsorgssvigt	28
KAPITEL 3: TEORI	33
3.1 Tilknytning	33
3.1.1 Etologisk tilknytningsteori	34

3.1.1.1 Tidlige omsorgspersoners betydning	36
3.1.2 Sterns videreudvikling	39
3.1.2.1 Tidlig udvikling	41
3.1.2.2 RIG'er	43
3.1.3 Mentalisering	45
3.1.4 Et kontekstuel perspektiv	46
3.2 En økologisk udviklingsmodel	49
3.2.1 De fem systemer	50
3.3 Community psykologi	53
3.3.1 Plejefamilien som fællesskab	55
3.4 Det socialpædagogiske fællesskab	57
3.5 Anerkendelse	59
3.5.1 Et dialektisk perspektiv	60
3.5.2 Behovet for anerkendelse	62
3.6 Kontrakter	64
3.7 Resiliens	67
3.7.1 Plejefamiliens potentiale	69
3.8 Udviklingsstier	72
3.8.1 At skifte spor	74
3.9 Tillid	75
3.9.1 Reduktion af social kompleksitet	75
3.9.2 Fundament for læring	77
KAPITEL 4: DISKUSSION	79
4.1 Relationens betydning	79
4.1.1 Opbygning af nye relationer	80
4.1.2 Fortidens vedvarende effekt	85
4.1.3 Relationens bidrag til emotionel udvikling	87
4.1.4 Relationens bidrag til social udvikling	90
4.1.5 Langvarig effekt	92
4.2 Fællesskabets betydning	95
4.2.1 Multiplikation af beskyttende faktorer	95
4.2.2 Fundament for indlæring	98
4.2.3 Social udvikling: Modvægt til modkulturer	100
4.2.3.1 Redefinition af fortiden	102
4.2.4 Fællesskabets bidrag til emotionel udvikling	104
4.2.4.1 Personlighedsudvikling	105
4.3 Implementering i praksis	106

4.3.1 Professionelle krav i en privat og personlig praksis.....	107
4.3.2 Magtanvendelsens dilemma	110
4.3.3 Familien som et naturligt system.....	113
4.3.3.1 Tidsperspektivet.....	116
4.3.3.2 Tilsyn	118
4.3.4 Systemets magt.....	120
4.4 Kritisk tilbageblik	122
4.4.1 Afgrænsningens betydning.....	122
4.4.2 Anvendelse af teori.....	122
4.4.3 Metodiske begrænsninger.....	125
KAPITEL 5: KONKLUSION.....	127
KAPITEL 6: REFERENCER.....	131
BILAG 1: KVALITETSMODEL	
BILAG 2: SAMTYKKEERKLÆRING 9. SEMESTER	

Abstract

Inspired by a project done during our 9th semester, this thesis centers around the development of children who have experienced neglect and therefore have been placed into foster care. The 9th semester project revolves around a boy, whom we call Niklas, who despite early trauma and neglect has overcome a lot of diversity and now considers himself lucky and happy despite the repercussions of neglect. In the foster family, he experiences new relations while at the same time becoming part of a community, which are factors that he has ascribed as reasons for his positive development. This leads us to the following research question:

How can relations and communities in a foster family today in Denmark contribute to a positive emotional and social development among children who, like Niklas, have been victims of neglect?

This question is in focus throughout the thesis, which takes form as a theoretical thesis. To be able to undertake a nuanced discussion that may have a practical impact, the foster care system and legislation are presented before the different theories to set a framework for the development of the thesis. The theories applied are widely focused within a cultural psychological frame, but are supplemented by the attachment theory, which still has a strong presence in the Danish tradition of foster care. Thus, the development of the attachment theory is represented in the theory chapter, where it is taken into the modern day guided by a cultural theoretical state of mind. Afterwards, the more originally focused cultural theories follow: The ecological model of human development, community psychology, the theory of social pedagogical fellowships, the notions of acknowledgement and contracts respectively, resilience, socio-cultural tracks of development and, lastly, the notion of trust. These lead to two separate discussions about the meaning of relations and communities, where the theoretical possibilities are highlighted: For instance, the emotional development of a child benefits from relations due to the possibility of developing affect regulation and mentalization, breaking expectations of rejection to build a self-worth and the restoration of trust in others. It is argued that new relations in the family may have a positive impact without having to replace the original attachment figures. The family as a community adds an additional layer to the development, which especially affects the social development

in aspects such as learning to manage oneself socially in groups and avoiding counter-cultures as a sense of belonging can be established when the child and its perception is recognized. The community is depended on the relationships that the child establishes with members of the groups, and activity is an important component in both relations and communities. Through activity, focus is removed from a deficit-focus on the child alone, which is important in our approach, and instead moved to the potential of development furthered by the social environment surrounding the child.

The child is embedded in diverse systems, which have to cooperate and be in harmony with each other to fulfill the full potential of the child's development. This is related to the question of the possibility of implementing findings from the first two discussions in practice, which is the focus of the third section of the discussion. This section sheds light on some limitations of the theoretical basis. It revolves around a discussion about the balance of the foster family's approach, which consists of a professional, personal and private perspective. Society places a lot of focus on the professional aspect, which we argue for instance could benefit from knowledge about the rules in place to ensure that it does not become the cause of unnecessary distraction. In general, we discuss what it means to let the family live as normal a life as possible and let the child get as much normalcy, stability and continuity as possible, which is challenged by some legal acts. Another discussion is related to the practical aspects, as we take a look at our entire process and consider our selections and deselections, as well as the impact they have on the results of this thesis. Here, we amongst others point to the fact that our discussion could be supplemented by further research in form of qualitative studies like observations of the children's and families' lives.

Finally, the thesis concludes that the relations and community under the right circumstances can have an important impact on the life and development of the child. Results are considered with a focus on the possibility of the child being able to undertake a learning process that can ensure a positive outcome despite having experienced neglect.

Kapitel 1: Introduktion

Nærværende speciale påbegyndes med en indledning, der specificerer dets inspiration og relevans. Med afsæt heri præsenteres efterfølgende den problemformulering, udarbejdelsen tager udgangspunkt i, hvilket følges op af en begrebsafklaring af væsentlige begreber herfra. Dernæst følger en afgrænsning, der yderligere rammesætter udarbejdelsen af specialet ved at klarlægge genstandsfeltet. Næste punkt i introduktionen er gennemgangen af det videnskabelige og metodemæssige afsæt, hvor fremgangsmåden præsenteres. Slutteligt redegøres der for strukturen i specialet gennem en læsevejledning.

1.1 Indledning

Dette afsnit klarlægger baggrunden for udarbejdelsen af nærværende speciale. Først præsenteres den primære inspirationskilde i form af det projekt, vi i fællesskab udformede på 9. semester. Dette leder til en mere overordnet beskrivelse af genstandsfeltets relevans for det danske samfund i dag, hvor et generelt psykologisk paradoks uddrages med inspiration fra projektet.

1.1.1 Case fra 9. semester

På 9. semester udarbejder vi et projekt, hvor omdrejningspunktet er en ung mand med pseudonymet Niklas, som tidligere har været anbragt i en plejefamilie. Projektets genstandsfelt berører, hvordan han oplever gentagne gange ikke at blive inddraget i beslutningsprocesser vedrørende sin anbringelse. Der ses på betydningen af hans opvækst og af relationen til hans plejemor, Pernille, samt hvordan han håndterer sin situation som følge heraf. Besvarelsen tager afsæt i semistrukturerede interviews med Niklas og Pernille.

Det overordnede billede illustrerer, hvordan relationen og fællesskabet i plejefamilien besidder en større betydning end forventet pga. disses evne til at kompensere for den manglende inddragelse af Niklas i kommunalt regi. Niklas oplever få negative konsekvenser ved den manglende inddragelse, hvilket tilsyneladende skyldes, at Pernille kan kompensere herfor ved at inddrage ham i hjemmet. Han er en integreret del af fællesskabet i familien, som anerkender ham på de tre niveauer, som Honneth (2006) fremhæver i sin anerkendelsesteori. Denne vendes tilbage til i afsnit 3.5 *Anerkendelse*. På

trods af Niklas' turbulente barndom, der er præget af vold, misbrug, gentagne svigt og uhensigtsmæssig adfærd, formår Pernille og resten af familien af lave positive brud på hans forventninger, hvilket er medvirkende til, at der opbygges tillidsfulde relationer mellem dem og Niklas. Hans liv efter anbringelsen er på mange måder velfungerende med familie, fast job, glæde og håb for fremtiden som dominerende for hans oplevelse, omend vi kan pege på emotionelle og sociale vanskeligheder i form af tillids- og selv-værdsproblemer. På trods heraf er hans positive udvikling tydelig. Han har bibeholdt en tæt relation til plejefamilien, ligesom han har lukket få andre udvalgte personer ind i sit liv - ofte personer, Pernille har blåstemplet. Både Niklas og Pernille fremhæver vigtigheden i relationen og det fællesskab, Niklas bliver en del af i plejefamilie. Dermed ser vi et potentiale i disse aspekter ift. børn og unges udvikling, hvortil vi ønsker at dykke ned i en teoretisk udforskning af psykologien bag dette (Dodensig & Christensen, unpub.).

1.1.2 Det større perspektiv

Gennem udarbejdelsen af ovennævnte projekt bliver vi trods relationens og fællesskabets afgørende betydning opmærksomme på, hvor lidt disse aspekter faciliteres. Den danske lovgivning, som uddybes i det følgende kapitel, påpeger, at plejefamilier altid skal tages i betragtning pga. de familiære rammer, når et barn skal anbringes uden for hjemmet. Dette bunder i et krav om, at kommunen altid skal overveje, hvorledes barnet kan tilbydes et trygt omsorgsmiljø med nære, stabile relationer til voksne (Hougaard, 2015, p. 229f). Der forefindes dog aspekter i praksis, der ikke understøtter dette ideal, hvilket ligeledes uddybes senere. Området bærer bl.a. præg af et stigende krav om professionalisme hos plejefamilier, hvortil en række plejeforældre i et dansk studie har fået at vide af deres sagsbehandlere, at de ikke skal knytte sig for meget til de børn, der anbringes hos dem (Kjeldsen & Kjeldsen, 2010, pp. 58-61). Dette går hånd i hånd med en af inspirationskilderne til forrige projekt: Den del af det danske samfundsbillede, hvor en række sager i medierne peger mod en praksis, der kan fremstå direkte undergravende for relationen mellem et barn og dennes plejefamilie pga. den usikkerhed, der lurder bag dem. Det drejer sig bl.a. om sager, hvor børn pludselig mod deres vilje blev flyttet fra deres plejefamilier på trods af nære relationer (Vesterby, 2017). Dokumentaren *Plejebørn i klemme* (TV2, 20.11.2017) belyser ligeledes, hvordan en plejemor må kaste håndklædet i ringen pga. manglende støtte fra kommunen. Manglende opbakning til plejefamilierne kan hertil være en grobund for en usikkerhed, som

ikke er befordrende for udviklingen af den nære relation, som både lovgivningen og psykologer påpeger vigtigheden af (Kjeldsen & Kjeldsen, 2010, p. 61). Usikkerheden forbliver desuden ikke isoleret i de enkelte tilfælde, men har potentiale til at sprede sig som ringe i vandet blandt plejefamilier, der deler disse historier med hinanden. Eksempelvis forefindes en Facebookside kaldet Det Bedende Barn, hvor sager om - fra plejeforældrenes perspektiv - uretmæssige flytninger af børn deles og diskuteres (Facebook.com).

Med afsæt i dette samfundsaktuelle paradoks anses det som relevant i praksisøjemed at belyse, hvad fællesskabet og relationen kan bidrage med ift. børn og unge, der anbringes uden for hjemmet. Med udgangspunkt i casen fra 9. semester tilføjes yderligere et aspekt: Niklas voksede op i et hjem med omsorgssvigt, hvilket gør hans grundlæggende tillid til andre mennesker mangelfuld. På trods heraf gennemgår han i plejefamilien en positiv udvikling, der som tidligere beskrevet betyder, at han i dag lever et på mange måder normalt liv. Relationen og fællesskabet i plejefamilien bliver af både Niklas og Pernille beskrevet som katalysator for hans udvikling, hvilket også er en del af den konklusion, analysen i projektet munder ud i. Eftervirkningerne af den omsorgssvigt, han har oplevet, er dermed på mange måder blevet udviskede og spiller en mindre rolle, end det kunne forventes, da omsorgssvigt i mange henseender udmunder i flere og alvorlige konsekvenser senere i livet (Killén, 2010, pp. 56-61). Nogle psykologer går endda så vidt at sige, at alvorlige tidlige skader pga. omsorgssvigt aldrig heler rigtigt (Grønkjær, 2006, p. 13f). Tilsammen skaber dette en undren, der leder til følgende problemformulering:

Hvordan kan relationer og fællesskabet i en plejefamilie i dagens Danmark bidrage positivt til børns emotionelle og sociale udvikling, når de som Niklas har været udsat for omsorgssvigt?

1.1.3 Begrebsafklaring

Problemformuleringen indeholder en række begreber, der kan tilgås på forskellig vis. Formålet med dette afsnit er derfor at klarlægge den forståelse, der anlægges i nærværende speciale.

1.1.3.1 Omsorgssvigt

For at kunne definere hvad omsorgssvigt indebærer, findes det relevant først at indtage en forståelse af *omsorg*. Ifølge Kari Killén (f. 1934), der har forsket i omsorgssvigt, omhandler omsorg at “*engagere sig i barnet og give det fysisk og følelsesmæssig omsorg, beskytte det og give det mad*” (Killén, 2010, p. 39). Dermed består begrebet af flere facetter, hvorfor omsorgssvigt kan komme til udtryk på varieret vis. Den overordnede definition kan fx være, at forældre påfører barnet fysisk eller psykisk skade, eller forsømmer barnet i en sådan grad, at barnets sundhed og udvikling er i fare (ibid., p. 32). Således forstår vi ikke nødvendigvis omsorgssvigt som enkeltstående traumer, men fokuserer på længerevarende tilstande af manglende tilstrækkelig omsorg, hvilket uddybes i afsnit 2.2.3 *Omsorgssvigt*.

1.1.3.2 Emotionel og social udvikling

Den emotionelle udvikling berører i relation til specialets genstandsfelt barnets oplevelse af velvære og trivsel, hvilket fx kan manifestere sig i barnets selvfølelse og selvverd. På trods af centraliseringen omkring barnets oplevelse fokuseres der ligeledes på aspekter, vi anser som afgørende for barnets emotionelle udvikling, uden at barnet nødvendigvis er bevidst herom. Dette indebærer eksempelvis barnets evne til at affektregulering.

Den sociale udvikling omhandler især barnets evne til at indgå i relationer og fællesskaber med andre. Afgørende aspekter herunder er bl.a. barnets evne til mentalisering og tillid til andre, hvorfor disse inddrages som aspekter for barnets sociale udvikling.

1.1.3.3 Relation og fællesskab

Fællesskabet vil i nærværende speciale centreres omkring barnets tilværelse i plejefamilien. Her vil der fokuseres på barnets dagligdag i hjemmet, hvor barnet kan leve sammen med og spejle sig i både plejeforældre, disses biologiske børn samt andre børn, der evt. er anbragt i familien. Det relationelle hovedfokus vil være på plejeforældrene, mens fællesskabet udvider dette perspektiv. Hertil kan fællesskabet ligeledes bestå af plejefamiliens udvidede netværk i form af familie og venner, som dog ikke er et centralt punkt i nærværende besvarelse. Relationerne betragtes som befordrende for af at indgå i et fællesskab; nærmere bestemt, at der dannes tillidsfulde bånd til de øvrige medlemmer.

1.1.3.4 Plejefamilie

Når børn og unge af forskellige årsager ikke kan bo hos biologisk familie, er én af mulighederne, at de kan anbringes i en plejefamilie (Bekendtgørelse af lov om social service, 2018). Nærværende speciale betragter plejefamilien som en form for surrogatfamilie, der har til opgave at udøve omsorg og kærlighed for barnet. Dette vil blive udfoldet nærmere i *Kapitel 2: Familiepleje*, hvor der forefindes en mere uddybende definition og beskrivelse af familiepleje i Danmark.

1.2 Afgrænsning

Som tidligere nævnt ønsker vi hovedsageligt at foretage en teoretisk fordybelse i genstandsfeltet, idet det vurderes, at der tilsyneladende eksisterer et paradoks mellem teori, lovgivning og praksis i det danske samfund. Med inddragelse af lovgivning tager specialet ligeledes form som dokumentstudie, hvilket supplerer det primære teoretiske afsæt, ligesom empirisk materiale i form af Niklas' historie samt eksisterende empiri om plejefamilier, relationer og fællesskaber anvendes til afprøvning af det teoretiske og dokumentative udgangspunkt. Der ser ud til at være et forholdsvist uforløst potentiale i arbejdet med relationer og fællesskaber for specialets målgruppe, hvorfor der på plejefamilieområdet kan foreligge en teoretisk udfordring, som dette speciale ønsker at belyse. Derfor afgrænses der fra yderligere empiriindsamling.

På trods af paradokset mellem fx lovgivning og praksis er formålet ikke at indgå i en sociologisk diskussion om samfundsopbygning og lovgivning. Elementer herfra præsenteres dog med den hensigt at understrege og belyse en psykologisk effekt, når dette vurderes relevant. Der forefindes fx en præsentation af lovgivning og plejefamilieområdet, hvilket bibringer en baggrundsviden og således rammesætter den psykologiske diskussion af genstandsfeltet. Hertil anses de kontekstuelle forhold som afgørende, hvilket vendes tilbage til senere i dette kapitel jf. afsnit 1.3 *Videnskabeligt ståsted*. I forlængelse heraf er det ikke specialets hensigt at bidrage med en endegyldig sandhed. Målet er nærmere at læseren kan blive klogere på området og forskellige måder at tilgå genstandsfeltet, hvilket kan fungere som redskaber i mødet med de implicerede individer. Andre traditioner ville således fx have til formål at give et fuldstændigt overblik over eksisterende litteratur, hvilket dog afgrænses fra i dette speciale.

Ifølge dansk lovgivning og praksis findes der forskellige anbringelsesformer, hvor plejefamilien er én af disse. Dog er plejefamilier ikke en homogen gruppe, da der findes

forskellige typer. De mest udbredte er hertil den almindelige plejefamilie, den kommunale plejefamilie samt netværksplejefamilier (Socialstyrelsen, 2018). Der afgrænses til at tage udgangspunkt i almindelige plejefamilier, der er de mest udbredte i Danmark (Plejefamiliernes Landsforening). På baggrund heraf uddybes de to øvrige kategorier ikke, mens den almindelige plejefamilie uddybes i det kommende kapitel. Der afgrænses fra et fokus på øvrige former for familiepleje, da der kan være særlige betingelser og forudsætninger, der giver relationen og fællesskabet en anden dynamik; fx hvis barnet i netværkspleje allerede har en relation til plejefamilien.

Som udgangspunkt fokuseres der på børn og unge mellem 0-18 år, hvortil der kan inddrages relevante emner i form af fx efterværn, der vedrører unge udover det 18. år. Der afgrænses til et fokus på børn, der har været udsat for omsorgssvigt, men hvor det ikke har udmøntet sig i svære diagnoser, såsom PTSD. Børn med andre særlige behov, fx børn med hjerneskader, autisme og føtalt alkoholsyndrom, afgrænses der ligeledes fra et særligt fokus på, da deres behov kan kræve specifikke tilgange, som ikke er omdrejningspunktet i nærværende speciale. Der afgrænses desuden til at fokusere på børn med samme kulturelle baggrund, som den plejefamilie de anbringes i. Tværkulturelle anbringelser kan hertil forventes at have nogle dynamikker, der kræver et særligt fokus.

Da specialets omdrejningspunkt er relationen og fællesskabet som potentielle katalysatorer for udvikling hos børn, der har været udsat for omsorgssvigt, afgrænses der fra andre influerende faktorer for børn og unges emotionelle og sociale udvikling. Et argument for denne afgrænsning er, udover empirisk inspiration, at plejefamilier aktivt har mulighed for at influere på barnets udvikling gennem disse aspekter, da alle plejefamilier uanset individuelle forudsætninger har mulighed for at arbejde med disse. Til dette formål anvendes en kulturpsykologisk ramme, som uddybes nærmere under *Kapitel 3: Teori*. Denne rammesætning foretages, idét kulturpsykologien inddrager kontekstens betydning frem for fx blot at se på biologiske og kognitive individuelle faktorer i barnet. Relationen og fællesskabet er således en del af barnets kontekst, omend samspillet mellem indre og ydre faktorer ikke underkendes.

1.3 Videnskabeligt ståsted

For at kunne udføre ovenstående arbejde findes det nødvendigt at indtage et videnskabsteoretisk ståsted. Indledningsvis beskrives det ontologiske og epistemologiske grundlag, der går forud for henholdsvis erkendelsesinteressen og det videnskabsteoretiske ståsted. Tilsammen danner disse udgangspunktet for udarbejdelsen af specialet ift. anvendelse samt diskussion af udvalgt teori og litteratur til belysning af genstandsfeltet.

1.3.1 Ontologi og epistemologi

Videnskab består af udforskning af et givent genstandsfelt: Et udsnit af verden, der er gjort tilgængelig for udforskning. Samtidig handler det om at reflektere over, hvordan vi som forskere forholder os til den virkelighed. For at kunne definere genstandsfeltet er det derfor nødvendigt at indgå i en afgrænsnings- og identifikationsproces for på den måde bl.a. at nå frem til den gældende ontologiske antagelse herfor. *Ontologi* kan beskrives som “*læren om det værende*” (Christensen, 2014, p. 21), og berører altså det, der er til stede i det udsnit af verden, som genstandsfeltet ønsker at undersøge med udgangspunkt i en specifik videnskab (ibid., p. 21f). Herudover skal der tages stilling til epistemologiske antagelser. *Epistemologi*, også kendt som erkendelseslæren, handler om “*det erkendte eller erkendbare*” (ibid., p. 21), hvor der fokuseres på menneskets erkendelse og viden om et fænomen (ibid.). Kort sagt omhandler det læren om og undersøgelsen af, hvordan viden opnås og erkendes (Jacobsen, Lippert-Rasmussen, & Nedergaard, 2012, p. 19f).

Ontologien kan opdeles i to yderpunkter: *Ontologisk realisme* og *ontologisk idealisme* (Olsson, 2007, p. 190). Ontologisk realisme anlægger et fokus på den virkelighed, der kan beskrives som værende fysisk og målbar. Den ydre verden anskues som en selvstændig realitet, hvortil viden anses som uafhængigt af det enkelte individ og dennes livsverden. Ontologisk idealisme arbejder derimod ud fra en virkelighedsopfattelse, der anskuer viden som uundgåeligt afhængig af individet, der betragtes som medskabende gennem dennes sprog, engagement, handlen i og forforståelser af den virkelighed, vedkommende er en del af. Genstandsfeltet undersøges altså med udgangspunkt i forståelsen af, at der ikke kun eksisterer én virkelighed, idet hvert individ har sin egen verdensopfattelse (ibid., p. 191f).

Nærværende speciale anskuer ovenstående som et kontinuum, hvor vi tilnærmer os et mere idealistisk end realistisk standpunkt. Dette begrundes med, at genstandsfeltet berører et udsnit af virkeligheden, der betragtes som individafhængigt, idet det enkelte individs psykologiske virkelighed afhænger af, hvordan vedkommende perciperer den pågældende kontekst og de hændelser, der finder sted heri. Vi erkender os dog ikke den mest yderlige idealisme, som går ind for, at det egentligt eksisterende blot er idéer eller bevidsthedsfænomener (Kjørup, 2008, p. 97). Der arbejdes overordnet set ud fra en antagelse om, at det indeværende genstandsfelt er et fænomen, der eksisterer i verden til trods for, at det ikke nødvendigvis kan måles rent fysisk. Nærværende speciales ontologiske forståelse bevirker hertil, at der skelnes mellem en psykisk og materiel virkelighed, der anses som lige gyldige (Ricoeur, 2007, p. 250).

Det er således ikke formålet at formulere én generaliseret forståelse af, hvordan børn og unge inden for specialets målgruppe reagerer, hvilke emotionelle og sociale vanskeligheder, de potentielt kan få, og dermed hvilken betydning relationen og fællesskabet kan have. Der søges ikke endegyldige sandheder relateret til det givne genstandsfelt, hvorimod der arbejdes kontekstuel på at belyse mulige fortolkninger, der kan anvendes som forklaringsramme under hensyntagen til det enkelte individs psykologiske virkelighed. Det antages hertil, at det er muligt at få et indblik i andre individers virkelighedsverden, som bliver tilgængelig gennem fortolkning, hvilket uddybes i nedenstående epistemologiske overvejelser (Kvale, 2007, pp. 75-83).

For at kunne opnå en erkendelse af et umiddelbart umålbart fænomen som psyken må der således foretages nogle epistemologiske valg. Visse tilgange ønsker at anvende rationalisme og empirisme som modsatrettede poler, hvor erkendelse opnås henholdsvis gennem fornuft og sanseindtryk (Christensen, 2014, pp. 37-39, 56, 259). Nærværende speciales epistemologi tager ligesom ontologien afsæt i et kontinuum: Der arbejdes i specialet ud fra en epistemologisk erkendelse af, at individet fortolker for at opnå et indblik i den individuelle psykologiske virkelighed. Fortolkning må rammesættes kulturelt og historisk, hvilket uddybes nærmere i de følgende afsnit, og forudsætter en forudindtaget viden, der påvirker den måde, hvorpå sanseindtryk fortolkes. Dette bevirker, at virkeligheden altså ikke blot opfattes gennem individets sanser (Thurén, 2008, p. 66). Sanseindtryk er således afhængige af individets historie og kan derfor tolkes på forskellig vis, hvorfor det fortolkede fænomen objektivt eksisterer, omend den virkelighed, den er en del af, kan opfattes som individafhængig.

Sanseerfaringer er dog afgørende for at opnå dybere erkendelse, uden at der nås en endegyldig sandhed. Der kan også argumenteres for, at der i visse tilfælde findes objektive sandheder, mens andre sandheder er relative (ibid., p. 111f).

Sanseindtryk kan opnås gennem interaktion med andre individer, hvorved fortolkning ligeledes kan fremstå som en forhandlingsproces mellem fortolker og det fortolkede fænomen. For at opnå en erkendelse af andres psykologiske virkelighed må fortolkeren hertil tilgå det andet individs perspektiv, hvilket kræver indlevelse og empati (Kvale, 2007, p. 90; Thurén, 2008, p. 106). En risikofaktor herved er, at det ikke kan bevises, at der foretages en korrekt tolkning. Derfor må fortolkeren være opmærksom på to aspekter: Egne forforståelser, som ikke må sløre fortolkningen, samt kontekstafhængighed (Thurén, 2008, p. 110). Erkendelse opnås og begrænses samtidig af individets position og kan derfor ikke lede til en statisk sandhed, men må anses som foranderlig og forbundet med den erkendendes interesser, værdier, normer og begrænsninger (Ginev, 2016, pp. 232-245).

1.3.1.1 Erkendelsesinteresser

I forlængelse af ovenstående må specialet placeres ift. hvilken erkendelsesinteresse, der gør sig gældende. En gennemgang af Jürgen Habermas' (f. 1929) tre erkendelsesinteresser danner baggrund for dette.

Ifølge Habermas skal psykologien placeres som en specialvidenskab i et spændingsfelt mellem tre hovedvidenskabelige retninger: Naturvidenskaben, humanvidenskaben og samfundsvidenskaben (Christensen, 2014, pp. 16, 99). Tredelingen skal ikke forstås som en helheds- eller enhedsvidenskabelig metode: De tre områder er hver især defineret ift. deres forskellige genstandsfelter og hvilken erkendelsesinteresse, der danner grundlag for indsamling af viden (ibid., pp. 97, 118). Habermas argumenterer for, at det ikke er muligt at adskille den objektive erkendelse fra den subjektive interesse. Erkendelse må tilgås ud fra en handling baseret på et individs interesse: Erkendelsesinteresse afhænger altså af de livs- og handlingssammenhænge, som individet indgår i (Habermas, 2005, pp. 129-133). I dette afsnit gennemgås for specialet relevante aspekter af de to erkendelsesinteresser, der ligger i forlængelse af ovenstående ontologiske og epistemologiske overvejelser.

Humanvidenskabens genstandsfelt fokuserer på mennesket, dets kultur og erkendelse. Dette formidles hovedsageligt gennem sproget, hvorfor hovedinteressen for

humanvidenskaben er fortolkning. Erkendelsesinteressen defineres således som *praktisk* eller *hermeneutisk* (Christensen, 2014, p. 154f; Habermas, 2005, p. 127f). Fortolkning anses som en kvalitativ videnskabelig forskningsproces, hvis fokus er på forskningsobjektets subjektivitet og førstepersonsperspektiv ift. en gældende problemstilling. Enhver fortolkning behandler et givent datasæt særskilt, hvorfor det ikke anses som hensigtsmæssigt at formulere faste lovmæssigheder. Virkeligheden tilgås ud fra en interesse i at opretholde og udvide intersubjektiviteten i en handlingsorienterende forståelse: Der udvises respekt for det enkelte individs subjektive fortolkninger af situationer og interpersonelle forhold (Habermas, 2005, p. 128; Christensen, 2014, pp. 155, 181). Det er denne erkendelsesinteresse, der i tråd med ovenstående epistemologiske overvejelser, er den primært anvendte i nærværende speciale.

Den praktiske erkendelsesinteresse suppleres dog med aspekter fra den erkendelsesinteresse, der tilhører den samfundsvidenskabelige retning. Dette genstandsfelt består af menneskelige kollektiver og institutionelle forhold, der anses som historisk betingede, hvorfor de konstant er under udvikling alt afhængigt af de gældende samfundsmæssige omstændigheder (Christensen, 2014, p. 184). Habermas definerer samfundsvidenskabernes erkendelsesinteresse som *frigørende*: Der søges delvist efter generaliseringer og lovmæssigheder, idet en del af formålet med denne erkendelsesinteresse er at muliggøre det at sige noget generelt om individets sociale adfærd i dets ageren i omverdenen. Dog har samfundsvidenskaben også til hensigt at bidrage til en større indsigt i sammenhængen mellem universelle og foranderlige aspekter i forholdet mellem individ og samfund. Dette handler om at tilrettelægge et fundament for det enkelte individs selvstændighed, hvormed afprøvning og kritik bliver en mulighed. Det kritiske element er funderet i muliggørelsen af at være i stand til at skelne mellem de lovmæssigheder, der er uforanderlige og dem, der er ideologiske. Med det in mente kan samfundsvidenskaben aldrig betragtes som værdifri (Habermas, 2005, p. 128f; Christensen, 2014, pp. 184f, 223).

1.3.2 Videnskabsteori

Det videnskabsteoretiske ståsted tager afsæt i afsnittets hidtidige overvejelser, hvilket bevirker, at det findes naturligt at tilgå specialet ud fra en hermeneutisk-historisk tilgang. Henholdsvis hermeneutikken og historismen præsenteres således nedenfor.

1.3.2.1 *Hermeneutik*

Hermeneutikken kendetegnes af interessen i fortolkning, og i dag anses al forståelse til dels som et resultat heraf. I denne forbindelse er *den hermeneutiske cirkel* et af tilgangens væsentligste elementer: Hermeneutikken har historisk bl.a. fokuseret på tekstanalyse, hvor princippet om at enkeltdele af teksten må forstås ud fra teksten som helhed og vice versa betragtes som et afgørende princip. For at opnå forståelse må individet derfor både analysere det enkelte og syntetisere det til en helhed (Kjørup, 2008, pp. 63-69).

Dette metodiske syn er fortløbende blevet videreudviklet, og hermeneutikken betoner nu, at uanset fortolkningens fokus kan den forståelse, der skabes med den hermeneutiske cirkel, anses som en menneskelig betingelse, der er forudsætningen for menneskelige fællesskaber. Spillet mellem del og helhed angår hertil forholdet mellem teksten og dennes ophavsmand og hans tid, da teksten bliver et led i forståelsen af manden, mens den kulturelle ramme anses som afgørende for denne forståelse (ibid., pp. 63-70). Filosofen Martin Heidegger (1889-1976) er en af de indflydelsesrige bidragere til denne udvikling. Heidegger betegner mennesket som et forstående væsen og betoner, at erkendelse grundlægges i en forståelse af det fortolkede. Han tilføjer hermed et væsentligt element, der ligger i forlængelse af specialets epistemologiske ståsted, idet fortolkningen inddrages i processen. Dette videreføres af filosofen Hans-Georg Gadamer (1900-2002), som tilføjer begrebet *forforståelse* som fortolkerens vilkår i erkendelsen: Enhver forståelse dannes med afsæt i tidligere forståelse, hvorfor forskere ikke kan gøre sig fri heraf, men blot må være opmærksom på deres betydning. Der tages udgangspunkt i fortolkerens situation, som kan beskrives som omkranset af en horisont. Somme tider søges en forståelse af noget, som ligger inden for en anden horisont end ens egen, hvormed fortolkeren må forsøge at nå denne, hvilket er muligt, da horisonter betegnes som åbne og flytbare. Horisonterne dannes fortløbende gennem livet, og forståelse kendetegnes som en *horisontsammensmeltning*: Mødet mellem fortolkerens og det fortolkedes horisonter. Fordomme er dermed ikke nødvendigvis problematiske, omend de ikke skal fastholdes rigidt; forståelse kræver udover forforståelse også åbenhed. Dog betoner Gadamer samtidig, at forståelse indebærer indsigt i sandheden af en given tekst. Hertil er han blevet kritiseret af bl.a. Habermas, som påpeger, at denne tilgang risikerer at medføre en naiv bekræftelse af fordomme frem for at tillade kritisk stillingtagen (ibid., pp. 72-79). Dette ligger i forlængelse af de

hidtidige overvejelser i afsnit 1.3 *Videnskabeligt ståsted*: Sandheden i teksten er hertil forfatterens, hvilket ikke kan forveksles med en objektiv sandhed.

1.3.2.2 Historisme

Hermeneutikken suppleres i nærværende speciale med relevante aspekter af historismen grundet dennes to hovedpunkter: Dels må kulturelle fænomener forstås og forklares i et historisk perspektiv, dels opfattes kulturer som radikalt forskellige grundet deres forskelligartede historiske oprindelse (ibid., p. 85). Historismen tager afsæt i studiet af det individuelle og særegne, og kan derfor beskrives som havende et idealistisk præg. Et for nærværende speciale interessant aspekt er hertil retningens fokus på, at kendsgerninger først får mening, når det iagttagede overskrides, hvorfor forståelse bliver en kreativ proces. Her kan der argumenteres for en sammenhæng mellem historismen og den hermeneutiske tradition; at dele giver mening til helheden, som samtidig må tilgås ud fra en helhedsforståelse, hvilket kan kobles sammen med det hermeneutiske forforståelses-begreb. Fokus i historismen er blot, at det enkelte bærer præg af det bagvedliggende (ibid., pp. 93-97). Individets forforståelser kan således siges at være betingede af den tid og kultur, de lever i, hvorfor begivenheder historisk kan være afsluttede, mens betydningen heraf ændres afhængigt af fortolkerens ståsted (ibid.). Således anses begivenheder som objektive kendsgerninger, omend den virkelighed, de er en del af, kan fortolkes forskelligt.

1.3.4 Opsamling

De ontologiske og epistemologiske overvejelser positionerer nærværende speciale således, at der arbejdes ud fra en antagelse om, at der findes objektivt eksisterende elementer i verden, omend virkeligheden anses som individafhængig. Den ydre verden kan så at sige ikke adskilles fra de individer, der er en del af den, da deres perception af de eksisterende elementer afhænger af unikke livsbetingede faktorer. Det epistemologiske afsæt bevirker hertil, at viden om denne psykologiske virkelighed erkendes gennem fortolkning, da vi ikke kan få objektivt adgang til den fortolkedes livsverden. Der arbejdes hertil ud fra den praktiske erkendelsesinteresse grundet dennes betoning af fortolkning og det enkelte individs subjektive livsverden som afgørende for perceptionen af omverdenen. Ligeledes præges arbejdet af elementer fra den frigørende erkendelsesinteresse, hvilket bl.a. manifesteres i et afsæt i det kulturelle, historiske og

samfundsmæssige perspektiv, som fx bliver betydningsfulde for fortolkningen af anvendt teori og litteratur.

Dette leder naturligt til det videnskabsteoretiske ståsted i form af en hermeneutisk-historisk tilgang, som bevirker, at der i specialet kan fortolkes på empiriske fund og teoretiske traditioner, som medinddrages for at opnå ny erkendelse af relationens og fællesskabets betydning i facilitering af en positiv emotionel og social udvikling hos børn og unge, der har været udsat for omsorgssvigt. Disse kan ligeledes tilgås med et kritisk blik, hvortil deres relevans fx kan diskuteres for den nuværende tid med den respektive kultur. Teorierne kan i sidste ende anskues som dele af den helhed, nærværende speciale konstruerer i besvarelsen af genstandsfeltet. Formålet er ikke at afdække en objektiv sandhed, men at fremsætte nye perspektiver og herigennem opnå en dybere forståelse af genstandsfeltet. Som hermeneutikken påpeger og historismen uddyber, så er vi som fortolkere ufravigeligt en del af fortolkningsprocessen, hvor den historiske og kulturelle kontekst spiller en væsentlig rolle. Dette bevirker ligeledes, at forskningsprocessen påvirkes af vores forforståelser, subjektivitet og teoretiske udgangspunkter i konstruktion af det ønskede forskningsfelt (Olsson, 2007, p. 192). Gennemsigtighed omkring fremgangsmåden er derfor afgørende for at læseren kan opnå en forståelse for vores udgangspunkter.

1.4 Metode

Med ovenstående afklaret er formålet med det følgende afsnit at give læseren en indsigt i de bagvedliggende procedurer og overvejelser, der ligger til grund for udarbejdelsen af specialet. En redegørelse for fremgangsmåden med dertilhørende overvejelser danner baggrund herfor.

Efter indkredsning af emne og genstandsfelt er første skridt litteratursøgning. Søgningen foretages på en række sites for at opnå den bredest mulige base for udvælgelse af litteratur bestående af akademiske og fagligt relevante forfattere og teorier. Hertil anvendes bl.a. Aalborg Universitetsbiblioteks platform AUB, andre biblioteker samt sider med forskningsartikler såsom psychnet.com og forskningsdatabaser.dk. Resultaterne af søgningerne inspirerer også til videre læsning, hvor litteraturens kildehenvisninger kan forfølges, hvis dette vurderes anvendeligt. Vi foretager fx en søgning om lovgivning på anbringelsesområdet, der bl.a. leder os til hjemmesiderne fra

socialtilsynet og ankestyrelsen, som indeholder eksterne henvisninger til yderligere relevant lovgivning.

Arbejdsgangen er dog ikke kronologisk, og al litteratur findes ikke i én omgang. Skriveprocessen indledes, udover påbegyndelsen af introduktionen, med udarbejdelsen af det videnskabelige ståsted. Dette er et af de første skridt, idet der klarlægges et udgangspunkt for vores videre arbejde med specialet ift. den måde, vi anskuer individet og dennes væren i verden. Dette bidrager til refleksion i søgeprocessen af videre empiri og teori, som må forholdes til dette udgangspunkt, da teori dannet på et modsatrettet ontologisk ståsted fx kan vanskeliggøre anvendelsen heraf vedrørende deres inddragelse i argumentation af pointer i nærværende genstandsfelt. Der veksles fortløbende mellem del og helhed i tråd med den hermeneutiske cirkel for at opnå en vished om, at vigtige aspekter ikke overses.

Specialets kapitler med tilhørende underafsnit er udarbejdet både individuelt og i fællesskab. Hermed menes, at vi hver især har været ansvarlige for specifikke afsnit, hvortil vi i gennemgangen af anvendt litteratur har suppleret hinanden, samtidig med at den overordnede struktur for indholdet i afsnittene er diskuteret på forhånd. I forlængelse heraf gennemlæses hvert afsnit af os begge, samtidig med at der skrives kommentarer til mulige rettelser eller koblinger: Hvert afsnit korrigeres og tilpasses således i fællesskab, hvormed der forefindes en fælles indsigt i og forståelse af de inkorporerede perspektiver. Dette fremmes gennem den konstante vekselvirkning mellem de forskellige delelementer i specialet: Selvom vi arbejder ud fra en plan, skal denne betragtes som fleksibel, hvorfor relevante nye perspektiver opsøges og belyses. Vi anvender løbende hinanden og vores vejleder som kritisk stemme.

Allerede i teoriafsnittet implementeres kritisk stillingtagen til de respektive teoriers anvendelse ift. deres fordele og ulemper samt forhold til nærværende speciales ontologiske og videnskabelige ståsted, som er udarbejdet indledningsvist. Løbende forekommer samtidig en refleksiv proces, der er fordrende for udarbejdelsen af diskussionsafsnittet, idet det noteres, når relevante koblinger mv. forefindes mellem teorierne på en måde, der kan facilitere besvarelsen af problemformuleringen. Udvælgelsen af relevante aspekter kan ligeledes betragtes som et analytisk element, idet der udvælges og fortolkes på relevansen ift. specialets genstandsfelt. Det analytiske aspekt fortsætter i diskussionsafsnittet, hvor formålet netop bliver at inkorporere ovenstående teoretiske

perspektiver, hvortil en diskussion heraf er behjælpelig ift. besvarelsen af nærværende speciales problemstilling. Diskussionen udformes således som en samlet analyse og diskussion af forskelle og ligheder mellem de teoretiske begreber og perspektiver ift. problemstillingen. Undervejs forholdes diskussionen ligeledes til praksis, hvor *Kapitel 2: Familiepleje* især anvendes som diskussionsreference. I forlængelse af denne praksisforståelse inkorporeres førnævnte 9. semesters projekt og andet relevant empirisk materiale, idet eksempler herfra kan anvendes med det formål at belyse relevante pointer yderligere. Samtidig etableres der hermed en kobling mellem empiri og teori, der både bibringer en dynamisk diskussion samt fordrer anvendeligheden af frembragte konklusioner.

1.5 Læsevejledning

For nærmere at klarlægge nærværende speciales udformning har følgende afsnit til formål at give læseren et indblik i, hvordan besvarelsen af problemformuleringen tager form. Dette bliver udformet som en læsevejledning, hvori specialets fem kapitler med dertil tilhørende underafsnit kort bliver opridset for at skabe en struktur, der kan give læseren et overblik.

Kapitel 1, hvoraf hoveddelen allerede er beskrevet på nuværende tidspunkt, omhandler specialets introducerende afsnit. Formålet hermed er at introducere specialets genstandsfelt; herunder relevansen af og inspirationen for udførelsen, præsentation af problemformuleringen med tilhørende begrebsafklaring samt en afgrænsning, der yderligere specificerer specialets konkrete fokus. I dette kapitel bliver det videnskabelige samt metodiske afsæt ligeledes rammesat. Første del omhandler en beskrivelse af specialets videnskabsteoretiske ståsted, der er centreret omkring henholdsvis ontologiske og epistemologiske refleksioner, brugen af en hermeneutisk forklaringsramme samt inddragelsen af historismens betydning. Herefter anlægges et fokus på vores fortløbende proces og dermed hvilke metodiske valg og overvejelser, vi har foretaget undervejs. Afslutningsvist forefindes indeværende læsevejledning.

Herfra bevæger vi os over i specialets kapitel 2, hvis formål bl.a. er at rammesætte genstandsfeltet ift. den danske lovgivning på anbringelsesområdet, hvorunder den historiske udvikling ligeledes gennemgås. Ydermere beskæftiger kapitlet sig med implementeringen af de juridiske bestemmelser i en praksis, der er gældende for den danske tradition for familiepleje; både på et makro- og mikroorienteret niveau. Der

foretages også i dette afsnit en historisk gennemgang, der beforder forståelsen for den nuværende situation. Formålet med dette afsnit er at bibringe en referenceramme, der både giver læseren en forståelse for genstandsfeltet samt kan anvendes i diskussionen af de forestående teories implementering.

Teorierne er omdrejningspunktet i kapitel 3, hvor den teoretiske ramme præsenteres. Herunder udfoldes præsentationen af ni forskellige teoretiske tilgange, der er udvalgt med udgangspunkt i at have en teoretisk sammenhæng, men diversitet nok til at bibringe en nuanceret besvarelse af problemstillingen. Indledningsvis forekommer en gennemgang af tilknytningsteorien fra den klassiske til en mere kontekstuel tilgang. De følgende teoretiske perspektiver er alle funderet i en mere kulturpsykologisk forståelsesramme. Dette drejer sig om henholdsvis Bronfenbrenners økologiske udviklingsmodel, community psykologien, det socialpædagogiske fællesskab, anerkendelse, kontrakter, resiliens, udviklingsstier og tillid.

Efter endt redegørelse og kritisk stillingtagen til udvalgte dele af teorierne bevæger specialet sig over i kapitel 4, der udgør diskussionen. Dette kapitel inddeles i fire underafsnit, der hver især har til formål at bidrage med specifikke perspektiver på besvarelsen af specialets problemstilling. Først foretages en diskussion af, hvorledes barnets udvikling influeres af de relationer, de danner til andre - herunder muligheden for at nye relationer til fx plejeforældre kan opnå relevant betydning. Dernæst fokuseres der på fællesskabets betydning, hvor omdrejningspunktet vil være de udvidede relationer, som livet i en plejefamilie stiller til rådighed for barnet. Ydermere anlægges en mere praktisk vinkel ift. genstandsfeltet: Efterfølgende forefindes en diskussion af muligheden for implementering af aspekter hidtil forefundet i diskussionen i den praktiske virkelighed, hvori de skal finde anvendelse. Denne praktiske diskussion forholder således de foregående afsnits pointer til plejefamiliens vilkår. Afslutningsvist foretages et metodisk tilbageblik, hvori kritiske refleksioner over forløbet for udarbejdelsen af specialet opridses og diskuteres.

Specialet afrundes med et konkluderende kapitel 5, hvori der samles op på de væsentligste overvejelser og fund. Således munder dette kapitel ud i en konklusion på besvarelsen af specialets problemformulering.

Kapitel 2: Familiepleje

Dette kapitel har til hensigt at skabe en forståelse for genstandsfeltet som forudsætning for at gå videre til at præsentere og diskutere det teoretiske afsæt. Først beskrives et afsnit om lovgivning på anbringelsesområdet, hvilket vurderes relevant at opnå større indsigt i, da plejefamilien ikke eksisterer i et vakuum: Lovgivningen er med til at ramme sætte deres liv, omend familien ligeledes på anden vis navigerer i en kompleks hverdag, der ikke kun påvirkes af det lovgivningsmæssige grundlag. Dette er omdrejningspunktet i det følgende afsnit, hvori der opstilles generelle rammer, der potentielt kan influere plejefamiliens liv og hverdag, og som dermed kan spille en rolle ift. relationerne og fællesskabet. Når der i dette og efterfølgende afsnit og kapitler anvendes begrebet *barnet*, refereres der både til børn og unge.

2.1 Lovgivning

Kapitlet indledes med et indblik i udvalgt lovgivning vedrørende anbringelser i Danmark, hvor første punkt er en kort redegørelse af den historiske udvikling. Denne kulminerer i 2011 i Barnets Reform, og udviklingen hertil afspejler en ændring i synet på barnet og dennes behov og rettigheder. Vi er løbende opmærksomme på eventuelle ændringer i nuværende lovgivning.

2.1.1 Frem til Barnets Reform

Denne redegørelse tager udspring i Graversen-betænkningen fra 1990, som i den danske fremstår som en væsentlig forgænger for Barnets Reform. Betænkningen blev revideret til Anbringelsesreformen, hvorfor denne er næste led i redegørelsen, hvortil udviklingen af lovgivningen foreløbigt kulminerer med Barnets Reform af 2011, som er sidste led i den indledende redegørelse.

2.1.1.1 Graversen-betænkningen

Graversen-betænkningen er en revision af Bistandslovens bestemmelser vedrørende børnefamilier med særlige behov (Betænkning nr. 1212, 1990, p. 7). Betænkningen er funderet i tilknytningsteorien, hvor især den objektrelationsteoretiske skole er central. Denne uddybes i et senere afsnit, hvortil det væsentlige aspekt i denne henseende er fokuset på betydningen af barnets rødder. Der tilkendes hermed en overbevisning om, at barnets identitet og selvforståelse udvikles i de tidligste samspil, og at det er

relationen til de(n) primære omsorgsperson(er), der har afgørende betydning herfor. Omsorgspersonerne - ofte barnets forældre - internaliseres, og først ved 3-5 års alderen er barnet i stand til at bibeholde en indre repræsentation ved længerevarende adskillelser. Med det in mente kan en tidlig anbringelse uden for hjemmet potentielt betragtes som destruktiv, idet der kreeres et tomrum i barnet, hvormed dets udvikling kan tage skade. Graversen-betænkningen klarlægger dog, at det til tider kan anses som nødvendigt at fjerne barnet fra hjemmet i en tidlig alder, omend vedligeholdelse af kontakten til den biologiske familie til stadighed betragtes som afgørende for barnets udvikling (ibid., pp. 31-32). Der bliver hermed lagt fokus på sagsbehandling som kontinuitetskabende, omend hyppigheden og omfanget af samvær vurderes ift. det individuelle barn (Klyvø, 2011, p. 42). Betænkningen fremhæver, at støtte gives med udgangspunkt i et helhedssyn på den pågældende familie, og formålet er at hjælpe den biologiske familie til på sigt selv at kunne varetage og udøve den nødvendige omsorg for barnet (Betænkning nr. 1212, 1990, p. 32).

2.1.1.2 Anbringelsesreformen

I continuation af det ovenstående træder Anbringelsesreformen i kraft 1. januar 2006. Denne og Barnets Reform er begge funderet i Servicelovens Kapitel 11: Særlig støtte til børn og unge. Anbringelsesreformen har fokus på, hvordan det faglige grundlag for at vurdere hvilke indsatser, der skal implementeres ift. udsatte børn, kan styrkes, således de får de bedste muligheder i overgangen til en selvstændig voksentilværelse (Socialstyrelsen, 2015). Efterværn er ligeledes et centralt tema, idet der implementeres tiltag, der fordrer ændringer i de statistikker, der viser, at børn der har været anbragt uden for hjemmet generelt klarer sig dårligt i voksenlivet: Både angående arbejdsliv, familieforhold og sundhed. Derfor skal kommunen være bedre til at kreere en blødere overgang til voksentilværelsen for unge, således de stadig får den støtte, de har brug for (Servicestyrelsen, 2007, p. 7).

Reformen bibringer en holdningsændring ift. synet på barnet, der nu systematisk skal inkorporeres i sin egen sag, samtidig med at familie og andet netværk bibeholder en central rolle. Der lægges hertil yderligere fokus på de tilgængelige ressourcer frem for de tilstedeværende problematikker (Servicestyrelsen, 2007, pp. 7, 153f).

2.1.1.3 Barnets Reform

Håndbog om Barnets Reform bibringer supplerende ændringer, da beskrivelse af henholdsvis lovgivning og forskning bl.a. tillægges mere værdi end tidligere (Servicestyrelsen, 2011, p. 7). Håndbogen argumenterer for, at lovgivningen ikke alene kan sikre den rette støtte og hjælp til udsatte børn: Det afhænger ligeledes af den indsats, fagpersonalet udøver i deres daglige praksis. Fremhævede aspekter er bl.a. høj faglighed, evnen til at etablere og bibeholde tillidsforhold, ligesom det påpeges, at forståelsen for og evnen til at navigere i lovmæssige rammer er afgørende (ibid., pp. 5-9).

Rationalet bag reformen er at støtte op om børns muligheder for trivsel, udvikling af både personlige og faglige kompetencer samt at give dem de nødvendige forberedelsesmuligheder til voksenlivet. Der indføres konkrete ændringer ift. at fremme trygge opvækstvilkår, børns rettigheder, tidlige indsatser samt kvalitetssikring af disse (ibid., p. 7). Dette medfører formuleringen af følgende fem fokuspunkter for støtte i Servicelovens § 46 (Bekendtgørelse af lov om social service, 2018):

- Sikre kontinuitet i opvæksten og et trygt omsorgsmiljø, der tilbyder nære og stabile relationer til voksne,
- sikre barnets eller den unges muligheder for personlig udvikling og opbygning af kompetencer til at indgå i sociale relationer og netværk,
- understøtte barnets eller den unges skolegang og mulighed for at gennemføre en uddannelse,
- fremme barnets eller den unges sundhed og trivsel og
- forberede barnet eller den unge til et selvstændigt voksenliv

Figur 1: Fem fokuspunkter for støtte

Støtten bør altid ydes med henblik på at sikre barnets bedste. Ydermere skal støtten implementeres tidligt og med fokus på helheden, således eventuelle problematikker kan afhjælpes i hjemmet eller det nære miljø, hvilket ligger i forlængelse af tidligere lovgivningers bestemmelser. Dette skal dog vurderes ift. den konkrete sag, hvor der skal tages stilling til det pågældende familieforhold. Reformen lægger endvidere vægt på, at barnet har ret til at blive hørt: Barnets synspunkter ift. sin egen sag skal altid inddrages med vægtning af barnets alder og modenhed. Forvaltningen skal bl.a. indhente information og udtalelser fra både barnet og dennes anbringelsessted ift. afgørelser om ændret samvær, hjemgivelse og ændret anbringelsessted. Barnets Reform

anerkender dog, at det i visse tilfælde kan være nødvendigt at udelade børnesamtalen, hvis den betragtes som uhensigtsmæssig for barnet (Servicestyrelsen, 2011, pp. 13-24).

Der lægges fornyet fokus på betydningen af kontinuitet i anbringelsen, hvilket skal opnås ved, at børn *“oplever færre genanbringelser, skift, brud og flytninger”* (ibid., p. 185). Stabilitet og tryghed er centrale begreber, der bl.a. kan sikres gennem fastsættelse af hjemgivelsesperioder, i valget af anbringelsesstedet ift. behovet for stabile og nære relationer samt en fast kontaktperson og et stabilt netværk (ibid., pp. 187-194). Formålet er stadig at støtte den unge i overgangen til voksenlivet, der ofte tilvejebringer en del udfordringer, som for udsatte unge kan være svære at håndtere. Barnets Reform forudsætter bestemmelser, der skal være medvirkende til at forberede den unge og samtidig skabe den bedst mulige sammenhæng mellem perioden inden og perioden efter anbringelsen: Når den unge er fyldt 16 år, skal der i handleplanen indgå specifikke mål, forløb og overvejelser, som alle skal indfries ifm. denne overgang. Hertil kan der iværksættes instanser som efterværn, der gør det muligt for en ung at blive boende hos sin plejefamilie efter deres 18. år. Dette implementeres, hvis det vurderes ønskværdigt ift. at gavne den unges positive udvikling (ibid., pp. 209-214).

Overordnet set er loven gået fra i høj grad at fokusere på vigtigheden af barnets rødder til i dag at vægte barnets tarv højest. Samvær og kontakt med biologisk familie eller andet netværk betragtes stadig som betydningsfuldt: Hensynet hertil må dog ikke ske på bekostning af barnets trivsel og vilkår. Med dette udgangspunkt kan vi nu gå videre og se på nogle af de specifikke lovgivninger, der præger anbringelsesområdet i dagens Danmark.

2.1.2 Anbringelse af børn og unge

Som tidligere beskrevet foregår anbringelser med udgangspunkt i Serviceloven. Jf. § 46 er formålet at støtte børn med et særligt behov og dermed sikre *“de samme muligheder for personlig udvikling, sundhed og et selvstændigt voksenliv som deres jævnaldrende”* (Bekendtgørelse af lov om social service, 2018). Som tidligere nævnt fremhæves kontinuitet og et trygt omsorgsmiljø med nære stabile relationer til voksne som væsentligt, ligesom sikring af barnets mulighed for personlig udvikling, kompetencer til at indgå i relationer, skolegang og uddannelse, sundhed og trivsel samt selvstændighed (ibid.). Hvis der er mistanke om, at et barn har behov for særlig støtte, skal der

igangsættes en børnefaglig undersøgelse, som foreskrevet af § 50. Bekræftes mistanken, skal kommunalbestyrelsen igangsætte foranstaltninger, der vurderes bedst egnede til at løse problemer og behov afdækket i undersøgelsen, hvilket jf. stk. 3, nr. 7 kan være anbringelse uden for hjemmet (ibid.). Ifølge § 66 er der forskellige anbringelsesformer, hvor plejefamilien er én af disse. En plejefamilie skal være generelt godkendt eller vurderet konkret egnet til det enkelte barn. Hertil er der krav om efteruddannelse og tilsyn, ligesom der skal stilles en passende mængde supervision til rådighed (ibid.). Der forsøges med samarbejde og samtykke med både biologiske forældre og barnet, men i visse tilfælde kan barnet dog anbringes uden for hjemmet uden samtykke. Jf. § 58 drejer det sig om tilfælde, hvor barnets sundhed eller udvikling lider alvorlig skade, fx som følge af omsorgssvigt, overgreb, misbrugsproblemer, kriminell adfærd, svære sociale vanskeligheder eller tilpasningsproblemer hos barnet. Dette kræver dog, at der forefindes en begrundet formodning om, at problemerne ikke kan løses, hvis barnet fortsat forbliver i hjemmet hos sine biologiske forældre (ibid.).

Det omtalte tilsyn udføres af Socialtilsyn rundt omkring i landet, der både godkender og fører driftsorienterede tilsyn med plejefamilier. Jf. § 7 i Socialtilsynsloven skal disse sikre den fornødne kvalitet; herunder at plejefamilien opfylder betingelserne for godkendelse. Tilsyn skal ske mindst én gang årligt og kan både ske anmeldt og uanmeldt (Bekendtgørelse af lov om socialtilsyn, 2018; Socialstyrelsen, Driftsorienteret tilsyn plejefamilier, 2017). De udføres med en kvalitetsmodel indeholdende en række temaer, som tilsynet bedømmer plejefamilien ud fra på en skala fra 1-5 (Bilag 1).

2.1.2.1 Videreført anbringelse

Normalt vil en anbringelse af et barn jf. Servicelovens § 68 bringes til ophør, "*når formålet er nået, når de ikke længere opfylder deres formål, eller når den unge fylder 18 år*" (Bekendtgørelse af lov om social service, 2018). Både biologiske forældre og den unge over 15 år kan anmode om hjemgivelse, hvilket kommunen skal behandle, medmindre der ikke er sket væsentlige forandringer af forholdene hos hverken anbringelsesstedet, barnet eller de biologiske forældre (ibid.). Det store fokus på barnets retigheder og trivsel bevirker dog, at der findes en række undtagelser for de normale hjemgivelseskrav. Som tidligere beskrevet er der fx mulighed for at forlænge anbringelsen gennem efterværn eller opretholdt anbringelse efter barnets 18. år jf. § 68, stk. 12 (ibid.). I 2010 blev der hertil indarbejdet muligheden for at sikre kontinuitet i barnets opvækst i form af en afgørelse om *videreført anbringelse*: En anbringelse på

ubestemt tid. Dette har til hensigt at sikre barnet mod uhensigtsmæssige brud, som kan influere negativt på deres opvækstvilkår og skabe unødvendig utryghed (Falk-Lorenzen, Lundsgaard, & Clausen, 2015). Jf. Servicelovens § 68 a kan dette komme på tale, når barnet har været anbragt samme sted i mindst tre år, og

hvis barnet eller den unge har opnået en så stærk tilknytning til anbringelsesstedet, at det på kortere og længere sigt må antages at være af væsentlig betydning for barnets eller den unges bedste at forblive på anbringelsesstedet. (Bekendtgørelse af lov om social service, 2018)

Der skal udarbejdes en indstilling herom, som bl.a. omfatter en undersøgelse af barnets forhold, en børnesagkyndig helhedsvurdering af tilknytningen til anbringelsesstedet samt belysning af barnets egen holdning hertil. Er barnet over 15 år kræves deres samtykke (ibid.). Vurderingen af tilknytningen er ikke blot rettet mod anbringelsesstedet samt de primære omsorgspersoner her, men indebærer ligeledes individuel vurdering af tilknytning til netværket og omgivelser i form af fx skole, daginstitution mv., ligesom tilknytningen til nær biologisk familie vurderes med henblik på redegørelse for tilknytningsmæssig udvikling. De formelle krav til indstillingen indebærer bl.a., at undersøgelsen skal bygge på anerkendte videnskabelige metoder, inddragelse af betydningen af eventuelle diagnoser samt vurdering af betydningen for barnet, hvis det flyttes fra anbringelsesstedet. En gennemgang af afgørelserne i sager om videreført anbringelse viser dog, at reglerne kan være problematiske at følge (Falk-Lorenzen, Lundsgaard, & Clausen, 2015). Afgørelsen om, hvorvidt barnets tilknytning til stedet er så stærk, at en videreført anbringelse er til barnets bedste, træffes af Børn- og Ungeudvalget i kommunen eller Ankestyrelsen. Afgørelsen kan også falde i tilfælde, hvor det vurderes, at barnet ikke længere har behov for støtte, og anbringelsesgrundlaget dermed ellers ville ophøre. I praksis betyder en videreført anbringelse således, at normale regler om genbehandling af anbringelsen ikke skal følges (Ankestyrelsen, 2013). En sag genbehandles så kun, hvis der sker væsentlige forandringer, som bevirker, at dette er nødvendigt for at sikre barnets tryghed - fx hvis det ikke længere oplever primært tilhørsforhold hos anbringelsesstedet. De øvrige regler for anbringelsen opretholdes dog (Falk-Lorenzen, Lundsgaard, & Clausen, 2015).

2.1.4 Voksenansvarsloven

Den 1. januar 2017 trådte Loven om voksenansvar over for anbragte børn og unge i kraft. Formålet er at fastsætte rammer for bl.a. plejeforældre i den daglige omgang med barnet ift. anvendelse af magt og andre indgreb, der omfatter barnets selvbestemmelsesret. Således er hensigten at sikre dets retssikkerhed og hermed beskytte det mod overgreb og unødvendig magtanvendelse. Med bemyndigelse primært i Lov om voksenansvar for anbragte børn og unge samt Serviceloven udstedte Børne- og Socialministeriet samtidig med lovgivningen *Bekendtgørelse om voksenansvar for anbragte børn og unge* (2017). Denne er en yderligere hjælp til, at bl.a. plejeforældre ikke overskrider deres beføjelser, men har samtidig til hensigt at klarlægge reglerne, således de på modsat vis heller ikke undlader at yde den nødvendige omsorg for barnet af frygt for netop at overskride disse beføjelser (Socialstyrelsen, Voksenansvarsloven, 2017).

Voksenansvarsloven påpeger bl.a. jf. § 3, at plejefamilier har ansvaret for at varetage den daglige omsorg for barnet, hvortil indgreb i barnets selvbestemmelsesret kan være nødvendige for at varetage dennes interesser, således visse behov opfyldes, samtidig med at barnet opbygger kompetencer til at indgå i relationer, trives og kan modtage læring (Bekendtgørelse af lov om voksenansvar, 2017). Denne omsorg skal jf. stk. 2

varetages ud fra en konkret afvejning af barnets eller den unges grundlæggende rettigheder og under hensyntagen til barnets eller den unges alder, modenhed og funktionsevne samt under iagttagelse af proportionalitetsprincippet, jf. § 7. (ibid.)

§ 7 beskriver, at al magtanvendelse jf. Serviceloven kun må ske undtagelsesvist og aldrig må erstatte omsorg. Stk. 2, 3 og 4 klarlægger desuden, at plejeforældre skal forsøge at opnå barnets frivillige medvirken, foranstaltningen skal være rimelig ift. det ønskede mål, ligesom den skal være så skånsom og kortvarig som muligt. Fiksering samt nedværdigende behandling er ikke tilladt (ibid.).

Visse bestemmelser er kun gældende for kommunale plejefamilier samt personale på institutioner, hvormed almindelige plejefamilier ikke har disse bemyndigelser: § 6 omfatter fx muligheden for fysisk guidning, hvis det vurderes nødvendigt for den daglige omsorg, tryghed og trivsel. Dette gælder også § 8 vedr. retten til at afværge, hvis barnet ødelægger eller beskadiger ting i et ikke ubetydeligt omfang. Dog gælder det jf. § 9 alle typer plejefamilier, at barnet kan fastholdes eller føres væk, hvis barnet udviser adfærd, der er til fare for sig selv eller andre. Når en plejefamilie foretager indgreb i

barnets selvbestemmelsesret eller anvender øvrig magtanvendelse skal det jf. § 21 indberettes til både kommunalbestyrelse samt socialtilsynet, hvortil barnet skal bekendtgøres hermed og have lov til at udtale sig om episoden (ibid.).

2.2 Familiepleje

Lovgivningens juridiske bestemmelser skal omsættes til en praksis i livet i plejefamilien, hvilket dette afsnit har til hensigt at sætte en ramme for. Der foretages indledningsvist et makroperspektiv på et historisk, samfundsmæssigt plan, hvorefter der ses på familieplejen i et mere mikroorienteret perspektiv - herunder plejefamiliens balance mellem det professionelle, personlige og private – ligesom der afslutningsvist ses nærmere på nogle af årsagerne til samt implikationerne af omsorgssvigt.

2.2.1 Familiepleje i et historisk perspektiv

Oprindelsen af omsorgen for samfundets udsatte børn kan afhængigt af definitionen spores helt tilbage til middelalderen, hvor kirken tager sig af forældreløse børn. Der bliver i 1700-tallet oprettet institutioner, som har til formål at få forældreløse småbørn af gaden, så de ikke generer de såkaldte respektable borgere. Dette bliver udvidet til, at udvalgte fromme, pålidelige familier kan fungere som plejefamilier for forladte småbørn under 6 år. Børn i plejefamilier har ikke de bedste betingelser, idet en stigende alder betyder en lavere løn, fordi de kan arbejde og tjene til familien, hvilket ofte bliver deres vilkår. Ligeledes sættes børn somme tider på auktion, hvor familien, der er klar til at modtage den laveste løn, får barnet. Alternativerne til familiepleje er dog sparsomme og består fx af opdragelsesanstalter og fængsler, indtil der i 1800-tallet oprettes private institutioner, fattiggårde og børnehjem (Kjeldsen & Kjeldsen, 2010, p. 52f; Ebsen & Andersen, 2010, pp. 13-16; Andersen, Jensen, Nielsen, & Skaksen, 2017, p. 32).

Fra midten af 1800-tallet ses en mere målrettet indsats for at forbedre forholdene for udsatte børn. Udviklingen sker i forlængelse af et ændret syn på barnet, der nu i stigende grad anses som et individ med rettigheder og vækstpotentiale (Andersen et al., 2017, p. 31f). Dette fører til Børneloven af 1905, som har til hensigt at nedbringe kriminalitet blandt unge ved at fjerne dem fra deres risikofyldte miljø, og forebyggelsestanken stammer således tilbage herfra. Loven betyder, at det bliver muligt at tvangs-fjerne børn, og den får antallet af anbringelser til at stige markant: 1% af børn er

herefter anbragt - en statistik, der holder århundredet ud (Ebsen & Andersen, 2010, p. 20f; Andersen et al., 2017, p. 34).

Efter Anden Verdenskrig bliver der arbejdet på udbygning af socialpolitikken, hvilket bevirker et fokus på, at børn skal have lige muligheder (Andersen et al., 2017, p. 51). Den offentlige sektor bliver udvidet, hvilket bl.a. betyder en afslutning på skellet mellem det offentlige og familiers særskilte ansvar. Det offentlige begynder at blande sig i normerne i familien og fastsætter, at børn skal i skole, være rene og opføre sig ordentligt. I midten af 1900-tallet hersker en udbredt behandlingsoptimisme ift. sociale problemer, hvorfor belastede familier i stigende grad modtager familievejledning (Ebsen & Andersen, 2010, pp. 22-25).

Behandlingsoptimismen præger samfundets tilgang til udsatte familier i årtier. Den kan stadig spores i den tankegang, der influerer tiden omkring indførelsen af Bistandsloven af 1976 og inspirerer Graversen-betænkningen: Anbringelsesområdet påvirkes her af den udbredte idé om, at børn har det bedst i hjemmet, hvilket i denne tid medfører et fald i antallet af anbringelser (ibid., p. 27). Som belyst i afsnit 2.1 *Lovgivning*, er tilknytning et begreb, der både dengang og nu har sin relevans i den danske tradition for familiepleje. Debatten om barnets tilknytning, som uddybes senere i nærværende speciale, kan således spores mange år tilbage. I 1980'erne peges der på to forskelligartede syn på betydningen af barnets biologiske rødder. Begge vægter barnets tarv, men Bistandsloven er, som tidligere nævnt, funderet i den retning, der betoner barnets rødder. Dette ligger til grund for, at der under enhver anbringelse skal arbejdes på at ændre forholdene i hjemmet, så barnet hurtigst muligt kan hjemgives (Grünbaum, 1983, p. 11f). Graversen-betænkningens fokus på kontinuitet afspejler en udviklingspsykologisk tendens, der påpeger vigtigheden i kontinuitet for barnets udvikling. Dette bevirker, at idealet i 1990'erne er, at der enten sigtes mod langvarige, permanente anbringelser eller at barnet forbliver i hjemmet vha. forebyggende foranstaltninger (ibid., p. 28f; Andersen, 2010, p. 139).

I de senere år er der sket yderligere ændringer, der bevirker et skift fra varetagelse af samfundets og forældrenes rettigheder til beskyttelse af det enkelte barn, der skal tilbydes et trygt og udviklende miljø at vokse op i (Andersen et al., 2017, p. 92). Der er bl.a. sket en forskydning væk fra frivillige, non-interventionsprægede metoder, der beskytter familiens privatliv og rettigheder, til vægtning af målbare midler, tidlig

intervention, øget familieansvar samt specialisering og professionalisering (Ubbesen, Gilbert, & Thoburn, 2015, p. 69). Forskydningen fordrer det øgede fokus på barnets tarv, der reflekteres i Barnets Reform, omend der bl.a. grundet målbarhed og professionalisering tendenser mod et tilbageskridt ift. at tilgå barnet som et objekt frem for som et oplevende, moralsk individ (Warming, *The life of children in care in Denmark: A struggle over recognition*, 2015, p. 259). Antallet af anbringelser er ydermere ikke steget pga. det ændrede fokus, hvilket kan skyldes, at der i perioden fra 1980 til 2010'erne er sket en decentralisering af beslutningsprocesser og økonomisk ansvar, således dette er rykket fra stat og regioner til lokale kommuner: Det økonomiske pres kan bidrage til, at der undlades at anbringe især små børn, før andre midler er forsøgt (Ubbesen, Gilbert, & Thoburn, 2015, p. 69f). Dette bunder muligvis i at dansk og international forskning viser, at anbringelser på kort sigt kan medvirke til at destabilisere et barns liv; især hvis barnet oplever flere anbringelser, hvilket ofte sker, fordi omsorgssvigtede børn har vanskeligt ved at tilpasse sig forholdene i fx plejefamilier - et aspekt, der belyses i de kommende afsnit (Andersen, 2010, p. 139f).

2.2.2 Plejefamilien i dag

Ifølge Socialstyrelsen er en almindelig plejefamilie som udgangspunkt en ganske almindelig familie. Der er intet krav om særlige pædagogiske eller sociale kundskaber; blot at familien ønsker at give plads til et barn med et særligt behov for støtte og omsorg (Socialstyrelsen, 2018). Der kan dog ses en diskrepans på området, hvor plejefamilier i stigende grad forventes at være professionelle i tråd med førnævnte forskydning i dansk politik. Plejefamilier skal efter lovkrav kvalificeres, hvilket sker gennem deltagelse i kurser flere gange årligt. De evalueres gennem tilsyn på mange fronter, heriblandt baggrund, økonomi og familiens generelle funktion, som demonstreret i afsnit 2.1 *Lovgivning*. På den ene side kan et tilsyn virke voldsomt for en plejefamilie, da der dykkes ned i elementer, der normalt betegnes som private. Omvendt kan det være svært at opnå et dybdegående kendskab til familien ved ét årligt besøg (Biering-Madsen, 2010, p. 142) - en diskussion, der udfoldes i afsnit 4.3 *Implementering i praksis*. Det kan hertil virke modsatrettet at se på plejefamilien som professionel, netop fordi det er meningen, den skal fungere som en surrogatfamilie for et udsat barn. Studier viser i forlængelse heraf, at plejefamiliers ønske generelt er at give barnet kærlighed, omsorg og et sikkert sted at vokse op (Kjeldsen & Kjeldsen, 2010, pp. 52-61). Dette kreerer et spændingsfelt mellem den private sfære og en professionel tilgang,

som plejefamilien må fungere i. Plejefamilien adskiller sig derfor fra andre familier på en række punkter (Draiby, 2001, p. 16f; Kjeldsen & Kjeldsen, 2010, pp. 57-59):

- Forældreskabet sker med forbehold, da kommunen kan fjerne og plejefamilien kan vælge at afgive barnet.
- Plejeforældre får løn. Dog betragtes familiepleje ikke som et regulært arbejde, hvorfor de ikke har samme rettigheder som andre lønmodtagere. Frem for at stige i løn sættes de fx ned, hvis børnene udvikler sig positivt, hvilket begrundes i, at lønnen afhænger af graden af barnets udfordringer. Hertil er mange plejeforældre dog fuldtidsplejere, som ikke har en anden indtægt.
- Der føres kontrol med plejefamiliens hjem og funktion.
- Plejeforældre har begrænset forældremyndighed og derfor kun autoritet til at træffe små hverdagsbeslutninger. Mange beslutninger træffes uden for hjemmet i samarbejde med professionelle, myndigheder og forældremyndighedsindehavere.

Figur 2: Plejefamiliens vilkår

En del af det professionelle arbejde udgør således at samarbejde med de forskellige mennesker og instanser omkring barnet. Dette kan anses som en vigtig faktor, da det er afgørende at medtænke hele den kontekst, der udgør barnets liv, for at forstå barnet (Biering-Madsen, 2010, p. 56). Samarbejdet med især biologiske forældre vægtes højt på området, hvilket for mange kræver overraskende meget tid og energi. Dette er ét af de aspekter, der bevirker, at over halvdelen af plejeforældrene i et studie påpeger, at det er hårdere at være plejefamilie, end de havde regnet med. Sådanne tidskrævende aspekter er en medvirkende årsag til, at den stigende grad af professionalisme ofte diskuteres: Planlægning og indsats risikerer således at ske på bekostning af omsorg og opdragelse, hvortil distancen mellem plejeforældre og børnene potentielt bliver for stor (Kjeldsen & Kjeldsen, 2010, p. 59f).

Dog er det ikke kun netværket omkring barnet, der inddrages i hverdagen. Også plejefamilien har et netværk, fx biologiske børn og venner, som barnet må forholde sig til. Der er både fordele og ulemper forbundet hermed: Et positivt aspekt er potentialet for, at barnet netop kan danne relationer og indgå i fællesskaber. Det kan dog være en stor mundfuld for både barnet og familiens netværk, da barnet kan være traumatiseret med sociale problemer og uhensigtsmæssig adfærd til følge. Ift. til den emotionelle relation kan sagsbehandlerens indstilling også være afgørende: I det førnævnte studie fortæller

halvdelen af plejeforældrene, at deres sagsbehandler har sagt, at de ikke skal elske barnet for meget. Uden emotionel tilknytning er der dog langt større risiko for, at anbringelsen ikke har den ønskede effekt og bryder sammen (Biering-Madsen, 2010, p. 16f; Kjeldsen & Kjeldsen, 2010, p. 60f).

Hvornår anbringelser ophører er ligeledes et element, der i sig selv kan skabe usikkerhed i plejefamilier. Når et barn anbringes i en familie, er det svært at forudsige længden af anbringelsen, og det kan derfor være svært at planlægge fremtiden. Tidsaspektet fylder ikke nødvendigvis meget i hverdagen, men ligger ofte og lurar i underbevidstheden (Biering-Madsen, 2010, p. 30). Måden hvorpå anbringelser somme tider afsluttes kan ligeledes påvirke kvaliteten af relationen. En undersøgelse belyser et eksempel, hvor det vurderes, at en 14-årig pige og hendes plejemor har opnået en for tæt tilknytning, hvorfor pigen bliver flyttet på efterskole. Disse eksempler går, som tidligere nævnt, ikke ubemærket hen og kan skabe utryghed og spekulationer omkring kommunernes prioriteringer ift. hvorvidt, der er tale om økonomiske hensyn. Det kan hertil anses som afgørende at støtte op om relationen, idet børn, der har oplevet gentagne svigt, i stigende grad bliver tilbageholdende ift. at danne emotionelle relationer, som er afgørende for deres udvikling (Kjeldsen & Kjeldsen, 2010, pp. 60-62).

Ovenstående er afgørende, da idealet med anbringelser er, at barnet får et voksenliv som alle andre. Kommunerne skal varetage barnets interesse, men ingen ved, hvad der virker bedst for det enkelte barn. Forskning viser dog, at børn oftest trives bedst i plejefamilier. Ses der ydermere på aspekter som uddannelse og kriminalitet, giver plejefamilier statistisk set et bedre udgangspunkt end fx en institutionsanbringelse i såkaldte mildere anbringelsessager; fx hvor barnet ikke har en svær diagnose (Andersen et al., 2017, pp. 92-104). Selv børn uden en svær diagnose kan dog have udfordringer, der påvirker livet i plejefamilien. Genstandsfeltet for nærværende speciale relateres til omsorgssvigt, hvorfor der i nedenstående afsnit netop kastes et blik herpå.

2.2.3 Omsorgssvigt

Præcist hvornår et barn udsættes for omsorgssvigt og har brug for den særlige støtte beskrevet i lovgivningen, er op til den enkelte sagsbehandler at vurdere (Killén, 2010, p. 29). Der forefindes forskelligartede definitioner på omsorgssvigt, hvor nærværende speciale, som tidligere nævnt, tilgår begrebet ud fra Killéns kategorisering. Killén har i mange år arbejdet med og forsket i børn, der har været udsat for omsorgssvigt.

Kategoriseringen anvendes, da den i store træk rummer mange elementer, der forefindes i andre definitioner, ligesom den findes udførlig og praktisk anvendelig, hvortil den anvendte kilde er tilpasset danske forhold og lovgivning. De fire kategorier ser ud som følgende (ibid., pp. 32-54):

- *Vanrøgt*: Dette finder sted, når barnets fysiske, kognitive og emotionelle behov ikke tilgodeses. Vanrøgt er en af de alvorligste trusler mod bl.a. emotionel, social og adfærdsmæssig udvikling.
- *Fysiske overgreb*: Dette indebærer aktiv udførelse af handling og manglende opsyn, som fører til fysisk skade. Disse kan for barnet bevirke mistillid til omverdenen, forventning om at blive afvist og følelsen af ikke at have fortjent kærlighed og omsorg.
- *Psykiske overgreb*: Dette kan både være en permanent holdning mod barnet og adfærd, der modarbejder eller forhindrer udviklingen af et positivt selv-billede.
- *Seksuelle overgreb*: Sådanne overgreb omfatter deltagelse i eller observation af aktiviteter af seksuel karakter, som barnet ikke er udviklingsmæssigt moden til. Reaktioner herpå er mangeartede og bl.a. afhængige af overgrebets karakter og varighed.

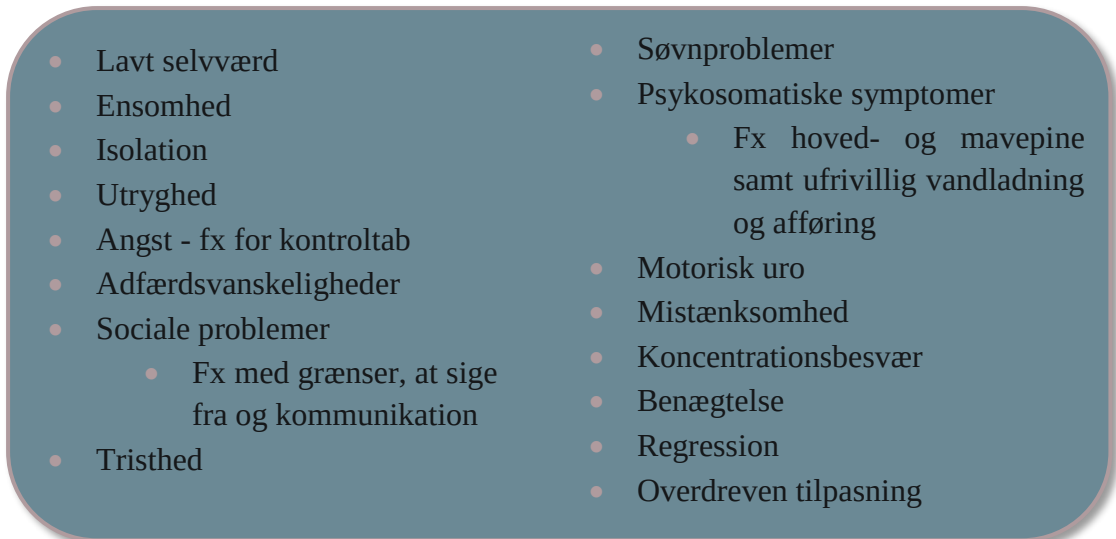
Figur 3: Omsorgssvigt

Omsorgssvigt af barnet kan rumme flere af ovenstående kategorier samtidig. Det er svært at give et entydigt billede af årsagerne hertil, men tilstande som psykisk syge forældre, misbrug og vold kan have en indvirkning herpå. Ca. 50.000 børn vokser fx op med psykisk syge forældre. Psykisk sygdom leder dog ikke nødvendigvis til omsorgssvigt - udfaldet afhænger af sygdommens varighed, sværhedsgrad, udtryk mv., ligesom barnets alder og netværk er afgørende. Over 122.000 danske børn påvirkes hertil af alkohol- og stofmisbrug. Påvirkningen af barnet handler i højere grad om, hvad der sker, når et rusmiddel indtages, end hvor ofte det sker. Misbrug har en tendens til at medføre yderligere problemstillinger, der kan påvirke barnets trivsel; heriblandt konflikter i familien (Clausen, 2015, pp. 21-29). Konflikter udledes ikke kun af misbrug og i sin ekstremitet kan vold ramme alle typer familier. Volden kan både være psykisk og fysisk, som overgrebene i Killéns kategorisering belyser. Ifølge en undersøgelse fra 2013 af SFI - Det nationale Forskningscenter for Velfærd opdages kun få tilfælde: Ca. 5,6% børn antages at rammes af vold, hvortil kommunerne blot er klar over de 1% (ibid., p. 57). Hos ældre børn er tallene endnu højere: En undersøgelse fra

2016 viser, at op imod 17-21 % af unge i 7.-8. klasse udsættes for fysisk vold i form af fx slag med flad eller knyttet hånd, at blive revet i håret, nevet, sparket mv., mens ca. 8 % udsættes for psykiske overgreb (Thomsen , 2018).

Ikke al omsorgssvigt leder dog til, at børnene anbringes uden for hjemmet. Når det er tilfældet, viser en anden undersøgelse fra SFI fra 2007 dog, at årsagen til størstedelen af anbringelserne i familiepleje kan relateres til mindst ét forhold, der har med deres forældre at gøre. To af de hyppigste årsager er hertil misbrugsproblemer samt konflikter i hjemmet (Knudsen, 2009, pp. 38-40). Nyere tal fra 2015 fra Ankestyrelsens anbringelsesstatistik vedrørende anbringelsesårsag viser, at 15 % udelukkende var relateret til (sted)forældre, mens de resterende var fordelt mellem barnet selv eller en kombination af begge. Var årsagen placeret hos barnet, omhandlede det oftest udadreagerende adfærd (Ankestyrelsen, 2016, p. 10). Nedenstående vil illustrere, at dette kan være en reaktion på omsorgssvigt, hvilket dog ikke altid er åbenlyst udadtil.

Børn, der udsættes for omsorgssvigt, kan, som tidligere belyst, have svært ved at tilpasse sig livet i en plejefamilie. Deres måde at håndtere hverdagens stress afhænger i en teori om akkumuleret stress af barnets oplevelse heraf; den stress, barnet tidligere har oplevet, er betingende for håndteringen af ny stress (Andersen, 2010, p. 153). Alle børn reagerer således forskelligt, men der forefindes statistisk set en række ligheder i reaktionsmønstrene hos børn, der har været udsat for omsorgssvigt. Gennemgående bliver børn med følelsesmæssigt ustabile forældre vagtsomme, fordi det er svært at forudsige forældrenes adfærd. Dette kan lede til en udpræget evne til at fortolke andres behov, mens deres egne tilsidesættes (Clausen, 2015, p. 22; 31). Problemer, der bør høre voksenlivet til, kan hos børn medføre svære følelser, såsom afmagt, skyld og utilstrækkelighed, da mange føler sig ansvarlige for, at problemerne ikke stopper. Mange går også længe alene med disse følelser, hvilket kan skyldes omsorg og hensyntagen til forældrene, samt at problematikkerne ofte er tabubelagte, hvorfor børnene kan skamme sig, fordi de ved, at familien afviger fra de sociale normer (ibid., pp. 22-31; Grønkjær, 2016, p. 12). Børnene er således ofte under psykisk pres og i følelsesmæssig ubalance, hvilket kan resultere i, at den emotionelle, sociale og intellektuelle udvikling hæmmes. Børn, der har været udsat for omsorgssvigt, kan opleve og udvise en lang række symptomer, som ofte går på tværs af årsagen. Dette kan fx dreje sig om følgende:



Figur 4: Symptomer på omsorgssvigt

Omsorgssvigt kan således resultere i forskelligartede reaktionsmønstre, hvor nogle børn bliver indelukkede og skjuler problemerne, mens andre bliver udadreagerende og opmærksomhedssøgende, hvilket kan resultere i yderligere afvisning. Det kan være svært for børnene at stole på og knytte sig til andre mennesker, da familiens dysfunktionalitet ikke lærer dem at etablere velfungerende relationer (Clausen, 2015, p. 31f). Omsorgssvigt kan bl.a. derfor lede til relationsforstyrrelser ved enten undvigende eller overinvolverede relationer til andre mennesker (Killén, 2010, pp. 56-59). Også relationen til den biologiske familie kan være problematisk, da kontakt i visse tilfælde kan lede til regression hos barnet (Kjeldsen & Kjeldsen, 2010, p. 61). Ligeledes kan barnet regrediere og reagere uhensigtsmæssigt på andre måder i mødet med situationer, der minder dem om tidligere traumer, hvorved fortid og nutid blandes sammen. Børnene kan således fremstå asymmetriske i deres udvikling og kan også have flere aldre forstået på den måde, at deres faktiske alder og udviklingsmæssige alder på forskellige områder, hvor de fx er blevet forsømt, ikke er i balance. Det kan være svært for deres omgivelser at forstå disse reaktioner, hvorfor viden om omsorgssvigt og elementer knyttet hertil kan være afgørende for plejeforældrene. Dette er især vigtigt, da disse uhensigtsmæssige reaktioner kan forekomme destruktive og være medvirkende til, at plejeforholdet bryder sammen, hvorved der opstår en ond cirkel for barnet (Hagelquist, 2012, pp. 133-135, 165f). Denne viden kan medføre en øget forståelse for barnets reaktioner, der bl.a. skal fremme opnåelsen af et trygt og stabilt liv (Clausen, 2015, p. 31).

Det er således afgørende, at omsorgssvigt håndteres. Udover ovenstående reaktioner kan omsorgssvigt i form af langvarig, alvorlig og uforudsigelig stress påvirke hjernens udvikling negativt og endda medføre en øget risiko for udviklingen af psykopatologi. Dette er dog ikke tilfældet for alle børn, hvilket kan relateres til forskelligartede resiliensfremmende faktorer, som beskytter barnet (Killén, 2010, pp. 56-59; 110). Dette vendes tilbage til i afsnit 3.7 *Resiliens*. Diagnosticering af disse børn kan dog problematiseres, hvis der tages afsæt i enkelte symptomer: Diagnosticering og medfølgende behandling kan være uhensigtsmæssig, hvis barnets symptomer rodfæstes i omsorgssvigt, der ikke er håndteret. Barnet kan hertil have behov for at bearbejde og lære at håndtere den skyld, skam og angst, der bæres rundt på (Hagelquist, 2012, p. 166).

Selv når omsorgssvigt ikke leder til en svær diagnose, er det væsentligt at reagere på det, da det udover de belyste symptomer kan have langvarige konsekvenser for barnet. Problematikkerne i hjemmet risikerer hertil at blive overført til andre arenaer, hvor det fx kan påvirke børnenes skolefravær og karakterer negativt (Thomsen, 2018). Andre risici er forhøjet kriminalitet, adfærdsforstyrrelser, antisocial adfærd, selvmordsforsøg, depressioner, selvskade samt misbrugsproblemer. Disse reaktioner kan både forekomme, når barnet selv er offeret, men en vigtig pointe er hertil, at de kan udvise samme symptomer, hvis de er vidne til vold mod nærtstående familiemedlemmer (Oldrup, Christoffersen, Kristiansen, & Østergaard, 2016, p. 29f).

Kapitel 3: Teori

Med rammen for genstandsfeltet sat er formålet med dette kapitel at præsentere teori, der anvendes som udgangspunkt for diskussion og besvarelse af nærværende speciales problemstilling. Med afsæt i det videnskabelige ståsted foretages udvælgelsen på baggrund af en overordnet afgrænsning af den tilgang, der vil være det primære omdrejningspunkt for besvarelsen: Den kulturpsykologiske forståelsesramme. Udover det videnskabelige ståstedets betydning anses denne ydermere som naturlig grundet specialets problemstilling, idet kulturpsykologi netop tilgår barnets udvikling som noget, der sker under forudsætning af deltagelse i et socialt og kulturelt fællesskab (Gulbrandsen, 2009, p. 257). Kulturpsykologien finder dog bred anvendelse og kan på sin vis favne mange tilgange. Vi ønsker en fokuseret definition, hvorved vi forstår den kulturpsykologiske tilgang som karakteriseret af, at mennesket udvikler sig på baggrund af den måde, hvorpå de perciperer hændelser og fænomener: Udgangspunktet bliver således oplevelsesorienteret.

Udover teorier, der tilkender sig dette standpunkt, indledes kapitlet med en redegørelse af tilknytningsteorien, som i specialets genstandsfelt er svær at se bort fra. Dette uddybes nedenfor, hvor det også beskrives, at begrebet afslutningsvist forholdes til ovenstående udgangspunkt. Herefter forefindes redegørelserne af de øvrige tilgange, hvor der foretages en teoretisk fordybelse i de aspekter af teorierne, der anses som relevante.

3.1 Tilknytning

Tilknytning er som sagt et begreb, der på mange måder fylder i den danske tilgang til børns udvikling. Det har rodfastet sig i praksis og manifesteres bl.a. i anvendelsen i lovgivningsøjemed, hvilket bevidner, hvorledes implikationen rækker ud over psykologiens felt. Da der er tale om et relationelt begreb med betydning for nærværende speciales genstandsfelt, findes det relevant at undersøge, hvad begrebet kan tilbyde i indeværende forståelsesramme.

Tilknytning er hertil ikke et homogent begreb. Fra begrebets oprindelse er der sket en udvikling, idet en række forskellige psykologiske - og andre fagområders - perspektiver på barnets udvikling har taget det til sig. Dette afsnit belyser relevante dele af et udvalg af disse tilgange. Indledningsvist præsenteres Bowlbys oprindelige tilknytningsteori, der bliver skelsættende for forståelsen af børns udvikling. Herefter kastes

et blik på, hvorledes nyere forskning og teori forholder sig hertil. Dette drejer sig primært om Sterns bidrag, da han på anerkendt vis viderefører teorien, hvilket yderligere suppleres med Fonagys mentaliseringsbegreb (Keller, 2014, pp. 1-4; Hart, 2016, p. 31). Slutteligt kastes et kontekstuel blik på tilknytning for at indføre teorien i specialets teoretiske ramme.

3.1.1 Etologisk tilknytningsteori

Tilknytning defineres som det primære bånd mellem barn og omsorgsperson. Den oprindelige ophavsmand til teorien er psykoanalytiker John Bowlby (1907-1990), hvis forskning i 1950'erne belyser, hvordan børns udvikling påvirkes af det tidlige samspil med vigtige omsorgspersoner. Dette er banebrydende, idet der tidligere lægges større vægt på den fysiske pleje end på følelsesmæssige bånd (Keller, 2014, pp. 1-4).

Bowlbys psykoanalytiske baggrund rodfæstes oprindeligt som en variant af *objektrelationsteorien* (Bowlby, 1994, pp. 29-38). Tidlige udgaver heraf lægger vægt på, at sund udvikling kræver uafbrudt kontakt mellem et såkaldt *kærlighedsobjekt* - oftest moderen - og barnet, da adskillelse risikerer at medføre alvorlige konsekvenser for barnet. Jf. *Kapitel 2: Familiepleje* er objektrelationsteorien én af to tilgange, der præger anbringelsesområdet: Forholdet mellem barn og biologiske forældre betragtes som uerstattelig, og bevarelse af kontakten anses som afgørende - dog ikke for enhver pris. Den anden tilgang er den *behovsteoretiske skole*, hvor udgangspunktet er, at tilknytning finder sted mellem barnet og de(n) personer, der yder omsorg og kærlighed for det. Dermed kan biologiske forældre helt eller delvist erstattes af fx plejeforældre under de rette omstændigheder; herunder kontinuitet og ro i anbringelsen (Klyvø, 2011, pp. 25-28).

Både objektrelations- og tilknytningsteorien kan kritiseres for at have et mekanisk menneskesyn, idet barnet ikke indlejres kulturelt (ibid., pp. 31-35). Bowlby (1994) påpeger dog senere i hans karriere, at han, ligesom nærværende speciale, anskuer individets indre og ydre verden som unægteligt forbundet, da omgivelserne influerer på individets perception (p. 53). Han lægger vægt på, at både miljøet, som individet udvikler sig i, og de genetiske dispositioner er nødvendige at inddrage, hvilket illustreres af biologisk betonedede udviklingsstier (ibid., p. 75f): Allerede i fosterstadiet findes et bredt udvalg af mulige udviklingsveje, og valget af vej foretages i samspil mellem barnet i dets respektive udviklingsstadium og det omkringliggende miljø, der fra fødslen

udvides fra familien til bredere sociale omgivelser. Muligheden for at ændre sti aftager med alderen, omend der forbliver et forandringspotential. Barnets udvikling påvirkes hertil af måden hvorpå omverdenen perciperes (Waddington, 1957, if. Bowlby, 1994, pp. 76, 152), og tilknytning vil, ifølge Bowlby, have afgørende betydning herfor. Perceptionen foregår på et ubevidst plan: Når barnet møder sensoriske indtryk, udvælges, fortolkes og vurderes de, inden det opfattes, hvad der reelt fx er blevet set, hvormed dele af det originale synsindtryk går tabt. Sorteringen påvirkes bl.a. af barnets nuværende tilstand; er et barn fx sulten, fokuseres der på mad, mens andre indtryk udelukkes. Dette bygger på et evalueringssystem, der ligger dybt i barnet (Bowlby, 1994, pp. 76, 124f, 152).

Dette leder over til retningens andet fundament: Evolutionær teori. Her er *naturlig selektion* samt *den stærkestes overlevelse* bl.a. fremtrædende begreber - visse arter og individer overlever længere pga. særligt omgivelsestilpassede karakteristika og kan dermed videreføre adaptive arvelige anlæg til kommende generationer (Berk, 2013, pp. 13-24). Det kan dreje som om et veludviklet evalueringssystem samt den tætte relation mellem mor og barn, der ligeledes ansues som et resultat af et sæt delvist medfødte adfærdsmønstre (Bowlby, 1969 if. Bowlby, 1994, p. 10f). Mønstrene inkluderer bl.a. såkaldt *tilknytningsadfærd*, der evolutionært set har funktionen at opnå, opretholde eller genetablere tæt kontakt med omsorgspersonen. Især stressede situationer med smerte, træthed og fravær af moderen udløser tilknytningsadfærd, der fx kan bestå af gråd og klæbende adfærd. Tilknytning er således en adaptiv funktion, der skal sikre barnets overlevelse. Tilknytningsadfærd ses hertil oftest hos småbørn, omend den kan fremkalde livet igennem ved særligt belastende situationer, der udmønter sig i et øget behov for omsorg og støtte. Dette er, ifølge Bowlby, universelt gældende (Bowlby, 1994, pp. 11-14; Keller, 2014, pp. 1-4).

Betoningen af adfærdens biologiske forankring er hertil ikke blot et evolutionært, men et etologisk udtryk, idet der inden for etologi studeres biologi bag adfærd (Dissanayake, 2017, pp. 143-146). Etologien inkorporeres bl.a. gennem dyrestudier; herunder af aber og gæs. Disse gør Bowlby opmærksom på, at dyreunger ikke blot knytter sig til den, der giver dem mad, hvilket suppleres med empiriske adfærdsobservationer af børn på børnehjem og hospitaler (Bowlby, 1994, pp. 29-33, 53f). Funderingen i både psykoanalyse og etologi bevirker, at teorien besidder et humanistisk, hermeneutisk afsæt, mens den samtidig tilnærmer sig en mere naturvidenskabelig

tradition i form af videnskabelig realisme. På trods af at sidstnævnte søger målbare resultater, accepteres det dog at studere begreber bag observerbar adfærd, der ikke kan opnå direkte adgang til (Chakravartty, 2011); fx nogle af de, der i dette afsnit løbende præsenteres som en del af tilknytningsteorien. Måden hvorpå de to retninger respektivt studeres, kan dog anses som en potentiel faldgrube i den originale tilknytningsteori: Idet Bowlbys forskning ikke tager hensyn til normativ udvikling hos børn, er spørgsmålet, om teorien uden videre kan anskues som skabelon for universelt gældende adfærdsnormer (Seymour, 2004, p. 551).

Paradokset vedrørende hans forskningssample underbygges af, at teoriens fokus pålægges barnets forbindelse til sin mor; et bånd, Bowlby ikke studerer direkte. Dette cementerer dog på den anden side teoriens kontekstuelle fokus, der dermed centrerer omkring det sociale miljø, som moderen bliver repræsentant for, idet der ikke lægges vægt på andre relationer (Keller, 2014, p. 1; Bowlby, 1969 if. Bowlby, 1994, p. 10f). Fra et nutidigt perspektiv kan det ensidige fokus på moderen anfægtes, da forskning belyser, at tilknytning dannes til flere omsorgspersoner. Dog udelukker Bowlby ikke direkte andre omsorgspersoners betydning (Berk, 2013, p. 437) - senere i karrieren anerkendes det i denne forbindelse, at moderen ikke kan klare hele opdragelsen af barnet alene. Dog bliver moderen normalt mål for personspecifik (tilknytnings)adfærd, som barnet udvikler i løbet af sit første år (Lowenstein, 2010, p. 159; Bowlby, En sikker base: Tilknytningsteoriens kliniske anvendelser, 1994, p. 10f).

3.1.1.1 Tidlige omsorgspersoners betydning

I forlængelse af ovenstående er moderens evne til at fortolke barnets adfærd og reagere hensigtsmæssigt herpå udslagsgivende. Dette begrebsliggøres med *moderlig sensitivitet*, hvilket henviser til, at moderen må tilpasse sin adfærd, således den harmonerer med barnets. Samspillet er af afgørende betydning for barnets tilknytning, der som følge heraf kan manifesteres i såkaldte *tilknytningsmønstre* (Bowlby, 1994, pp. 15-18). Der fremstilles i teorien fire mønstre med hver deres særlige karakteristika, som dog ikke uddybes nærmere grundet deres manglende individuelle relevans. Det vigtige skel er, at barnet kan opnå enten sikker tilknytning eller en af tre former for usikker tilknytning, hvilket har betydning for barnets udvikling (Snyder, Shapiro, & Treleav, 2012, p. 710).

Den empiriske forskning i tilknytningsmønstre foretages bl.a. af Bowlbys kollega Mary Ainsworth (1913-1999) og suppleres af hendes elev Mary Main (f. 1943). Deres forskning har medvirket til at gøre tilknytningsteorien til en af de mest underbyggede teorier om socio-emotionel udvikling (Bowlby, 1994, p. 36; Hart, 2016, pp. 32, 55). På trods af Bowlbys påpegning af, at udvikling kan ændres, anses tilknytningsmønstrene som fasttømrede, når de først er udviklet. Dette skyldes både, at forældre ofte behandler børn på samme vis barndommen igennem, mens mønstrene samtidig virker selvforstærkende (Snyder, Shapiro, & Treleav, 2012, p. 710; Bowlby, En sikker base: Tilknytningsteoriens kliniske anvendelser, 1994, p. 141).

Opnå en tryk tilknytning, fremstår barnets omsorgspersoner som en såkaldt *sikker base*, hvorfra barnet kan udforske verden med en vished om, at det kan vende tilbage, hvis det bliver ængsteligt, træt eller utryk. For at opnå dette må barnet stole på forældrenes tilgængelighed ift. fysisk og emotionel støtte. Der gribes blot aktivt ind fra forældrenes side, hvis det er nødvendigt, og jo ældre barnet bliver, des længere tør det vove sig væk i både tid og afstand (Hart, 2008, p. 26; Bowlby, En sikker base: Tilknytningsteoriens kliniske anvendelser, 1994, p. 19f). Barnets måde at møde omverdenen grundlægges som følge heraf i dets tilknytning (Hart, 2016, p. 53).

De tidlige forhold bliver ydermere formende for barnets forventninger til fremtidige forhold. Fra barnet er ca. 9 mdr. til 2 år dannes i forlængelse af ovenstående såkaldte *arbejdsmodeller*. Disse udgør repræsentationer af moderen samt samspillet med hende og anvendes til at sammenligne andre med, når hun ikke er til stede, hvormed de afspejler hendes billede af barnet. Senere udvides dette til også at gøre sig gældende for relationen til faderen. Arbejdsmodellerne bliver - ligesom tilknytningen - generaliserede og stort set ubevidste, hvormed det bliver svært at korrigere dem; også hvis barnet senere i livet omgås mennesker, der behandler det anderledes. Utrykke børn får især en tendens til at udelukke modstridende erfaringer. Tilknytning bliver herigennem ofte en del af barnets personlighed, hvilket har flere implikationer: Tilknytningsmønstre overføres bl.a. til nye relationer - fx med en plejemor (Bowlby, 1994, pp. 136-145).

Bowlby mener i forlængelse heraf, at tidlige primære omsorgspersoner vedvarende foretrækkes på trods af adskillelse (Klyvø, 2011, p. 23). Således vil barnet, selv hvis det udsættes for omfattende omsorgssvigt, udvikle tilknytning til forældrene. Utryk tilknytning gør barnet mistænksom ift. sine omgivelser, der slet ikke udvises

nysgerrighed omkring, da der er ikke opnået en sikker base (Hart, 2016, p. 32). Senere i barn- og ungdommen kan en sådan adfærd forveksles med tilknytningsadfærd, der ikke er et symptom på regression: Især under belastende forhold er den sikre base afgørende for individet i alle aldre (Bowlby, 1994, pp. 20-22). Blot truslen om adskillelse kan være nok til at fremkalde tilknytningsadfærd og potentielt påvirke barnets tilknytning negativt (ibid., p. 60).

Dette kan udvikle sig til en ond cirkel: Vedvarende effekter af utryg tilknytning kan resultere i uhensigtsmæssig adfærd, hvilket fx kan gøre det svært for plejeforældre at varetage den vedvarende omsorg, som barnet har brug for (ibid., p. 103f). For at afhjælpe dette må individet terapeutisk udforske repræsentationer af sig selv og sine omsorgspersoner, så arbejdsmodeller evt. kan revurderes ud fra de nye forståelser. Bowlby (1994) beskriver elementer vedrørende *terapeuten* og *patienten*, hvor patienten anses som barnet. Terapeuten kan være en professionel aktør, omend plejeforældrene ligeledes potentielt kan drage nytte af visse aspekter heraf: Nogle pointer findes anvendelige for, hvad relationer og fællesskabet i plejefamilien kan tilbyde et barn, der har været udsat for omsorgssvigt. Plejeforældre kan fx agere sikker base for barnet, ligesom de potentielt kan facilitere overvejelser om sammenhængen mellem aktuelle perceptioner, forventninger og følelser ift. fortidens oplevelser samt hjælpe barnet med at erkende dets billeder af sig selv og andre. For at kunne arbejde hermed pointeres værdien i at kende sandheden. Dette indebærer en kritisk tilgang til det, barnet skildrer som erindringer, da især utrygge børn har en tendens til at tilgå begivenheder sort/hvidt. Dog bør fortællinger oftest regnes for tilnærmelsesvis sandheder - konstant mistænksomhed opleves som det modsatte af indføling og forståelse, hvilket kan påvirke relationen negativt. En sådan vurdering kan hertil ligge uden for plejeforældrenes kompetencefelt, omend de må forholde sig til fortællinger, som barnet eventuelt præsenterer for dem. Traumatiserede børns reaktioner kan fx udadtil virke som en fantasi, som dog kan afspejle en virkelighed, der er væsentlig at afdække (pp. 130-163). Det anses som afgørende ikke at underkende traumer, da dette kan skabe forvirring og øge mistilliden både til omgivelserne og barnets egne sanseevner. Traumer bør i stedet italesættes, hvormed muligheden for bearbejdelse af både ydre omstændigheder som omsorgssvigt og elementer i barnets følelsesverden faciliteres (ibid., pp. 114-120).

3.1.2 Sterns videreudvikling

Betydningen af Bowlbys bidrag er indiskutabel: Større eller mindre dele heraf indgår fortløbende i en lang række teorier og forskning om barnets udvikling (Hart, 2016, p. 10f). Daniel Stern (1934-2012), amerikansk professor i psykologi og psykiatri, er et fremtrædende eksempel på, hvordan den klassiske teori og ny viden kan forenes (Tordrup, 2015, p. 47; Klyvø, 2011, p. 34). Moderne tilknytningsteori er hertil overordnet set i stand til at inkorporere, hvordan udviklingen formes af medfødte aspekter i samspil med miljøet, hvor bl.a. nære relationer livet igennem betones, omend barndommen stadig er i centrum (Hart, 2008, p. 23). Al ældre viden forkastes således ikke - den ses i forlængelse af den hermeneutisk-historiske tilgang blot i lyset af ny viden.

Ligesom Bowlby har Stern (2000) en psykoanalytisk tilgang til tilknytning, som han frem for etologien kombinerer med et udviklingspsykologisk perspektiv for at veje op for deres respektive mangler: Han anfægter hertil psykoanalysens tilgang til den tidligste barndom, idet den tilgås retrospektivt, mens traditionel spædbarnsforskning fokuserer på barnets subjektive sociale oplevelse anses som mangelfuld (p. 52). Stern ønsker hertil at tilgå udviklingen prospektivt og at se på normativ frem for patologisk udvikling, hvorfor han tilkender sig visse aspekter af kliniske teorier som objektrelationsteori og den oprindelige tilknytningsteori. Dette drejer sig bl.a. om centraliseringen af, at spædbarnet besidder et aktivt subjektivt liv, ligesom han bifalder identifikation af karakteristika vedrørende barnets indre tilstande og sociale relationer. Hans videreudvikling tager afsæt heri, idet han fokuserer på de mentale kapaciteter, spædbarnet anvender i opbygningen af fornemmelsen af et selv og en anden, hvilket vendes tilbage til. Dette kan den udviklingspsykologiske - herunder eksperimentelle - forskning bidrage til. På trods af nærværende speciales videnskabelige ståsted afvises den eksperimentelle forsknings bidrag ikke, idet den har bibragt viden om spædbørns præferencer, evner mv., der her guider det videre arbejde. Selv foretager Stern dog hovedsageligt spædbarnsobservationer, hvilket understreger den prospektive frem for klassisk psykoanalyses retrospektive tilgang. Han tilkender sig således en mere moderne udgave fokuseret på *selvet-og-den-anden*, omend hans perspektiv er, at udviklingen af selvet i form af subjektive oplevelser er hovedfokus (ibid., pp. 61-68, 87). Der inddrages bl.a. forskellige elementer vedrørende objektrelationer. Især *narrativer* er som en central del af psykoanalysen et omdiskuteret anliggende, da spædbarnet ikke direkte kan bibringe sprogligt data. Det påpeges dog, at spædbørn implicit indsamler viden

nonverbalt og ikke-symbolisk, hvilket danner grundlag for repræsentationer, der senere faciliterer barnets objektrelationer, hvis effekt bl.a. kommer til udtryk gennem *overføring*. En risiko ved denne tilgang er, hvis der søges efter en forudindtaget form for viden. Forforståelser er i et hermeneutisk perspektiv dog uundgåelige og ikke problematiske, så længe forskeren er opmærksom herpå, hvilket Stern påpeger, at han er (ibid., pp. 31-34). Manglen på ord kræver desuden yderligere omtanke, hvilket imødekommes ved klarlæggelsen af, at barnets kommunikation består af let-observerbar adfærd i form af voluntær muskelkontrol, der fremkaldes under årvågen inaktivitet. Dette kan dreje sig om hoveddrejning, sutten og kiggen (ibid., p. 81). Hertil påpeges det, at barnet møder henholdsvis den fysiske og interpersonelle verden med forskellige forståelsessystemer, hvor der sker et indbyrdes samspil. Stern retter i højere grad fokus mod den menneskelige end den fysiske verden (ibid., p. 13), hvilket stemmer overens med nærværende speciales ontologiske ståsted i skellet mellem den psykologiske og materielle virkelighed.

Stern tager afsæt i, at udvikling foregår i domæner, der forbliver aktive og påvirker barnet i samspil med andre domæner, hvilket står i modsætning til klassiske stadie-modeller, hvor nye stadier erstatter det forrige (ibid., p. 12). Inden for visse aspekter kan barnets udvikling dog tilnærme sig faselignende fremgang, idet den ofte følger barnets fysiske og mentale kapacitet. Barnet er desuden mere modtagelig for bestemte former for indlæring i det, der karakteriseres som *sensitive perioder*, hvorfor tidlige tilknytningsmæssige oplevelser fx kan få større indflydelse end senere hændelser. Det pointeres hertil, at barnet ikke vokser fra sit udviklingspotentiale. Det vil samtidig sige, at der ikke findes evidens for, at bestemte udviklingsmæssige traumer kausalt medfører bestemte problemstillinger senere i livet (ibid., pp. 61-73). Kausalitet skal i nærværende speciale ikke forstås i et ontologisk, men metodemæssigt perspektiv. Hermed menes, at vi tager afstand fra en form for kausalitet, hvor enkeltstående handlinger determinerende medfører et specifikt udfald. Dog benægtes det ikke, at der kan finde multikausalitet sted, hvor flere faktorer samlet set kan skubbe udviklingen i en bestemt retning. Et eksempel herpå er, hvorledes tilknytningsmønstre er tilbøjelige til at blive fasttømrede, idet der i barndommen forefindes gentagne mønstre, der fastholder og har en samlet indflydelse på barnets tilknytning.

3.1.2.1 Tidlig udvikling

Tilknytning betragtes således som et såkaldt livsforløbstema frem for en udviklingsfase. Begrebet tilgås bredspektret som både adfærdsformer, motivationssystem, relationen mellem mor og barn, en teoretisk konstruktion samt en subjektiv oplevelse med inspiration i Bowlbys arbejdsmodeller (ibid., pp. 51, 66f). Sterns bidrag findes hertil særligt relevant for nærværende speciale, da der anlægges et mikroanalytisk perspektiv. Dette supplerer Bowlbys tilgang, da samspillet underkastes mere nuancerede undersøgelser. Dog er omdrejningspunktet et andet i form af udviklingen af barnets personlighed og socio-emotionelle kompetencer som følelsesmæssig regulering. Dette bevirker samtidig, at barnet i stigende grad anses som en individuel aktør (ibid., p. 12-15; Hart, 2008, p. 23). Her spiller det klassiske interpersonelle aspekt dog en afgørende rolle, idet barnets sociale relationer findes faciliterende for udviklingen af selvet og fornemmelser heraf. *Selvforannelmelser* bidrager til følelsen af et integreret, individueret selv, hvorfra sociale oplevelser organiseres, hvilket gør det til et afgørende element i den sociale udvikling. Stern beskriver fem fornemmelser af selvet, som forbliver aktive og sameksisterende efter deres opståen (Stern, 2000, pp. 25-70):

1. Fornemmelsen af et *emergent selv* dannes hovedsageligt fra fødslen til barnet er ca. 2 mdr., hvor barnet opnår en fornemmelse af verden; herunder et selv og måden at forholde sig til forskellige oplevelser. Relationelt er målet at sikre sociale samspil, hvilke bibringer aspekter som affekt, perception, sensomotoriske oplevelser, erindringer mv. Disse skal integreres, hvilket delvist er medfødt og delvist tillæres, ligesom forbindelserne er medskabere af en begyndende selvorganisering.
2. Fornemmelsen af et *kerneselv* dannes fra ca. 2 og 6 mdr. Dette er et ofte ubevidst fysisk selv som en sammenhængende enhed med egen vilje, følelsesliv og historie, hvilket dermed er adskilt fra andre individer; også - mod megen klassisk psykoanalyse overbevisning - moderen.
3. Fornemmelsen af et *subjektivt selv* dannes mellem 7 og 15 mdr. Her ændres relationen til andre fra blot at omhandle aspekter som fysisk nærvær til at barnet stadig ubevidst opfatter subjektive mentale tilstande hos andre, hvilket bliver grundlaget for relationer. Disse kan aflæses og afstemmes under normal udvikling, men kan også fejlaflæses og fejlaftemmes, og ligger til grund for aspekter som fælles opmærksomhed og intentionalitet.
4. Fornemmelsen af et *verbalt selv* dannes fra barnet er ca. 15 til 18 mdr. Her opstår fornemmelsen af, at ethvert individ har en personlig viden og erfaring om verden. Denne kan objektiviseres og gøres til genstand for fx forhandling, da der kan kommunikeres om det. Barnet begynder at være selvreflekterende og bruge sproget.
5. Fornemmelsen af et *narrativt selv* dannes ca. fra barnets tredje år. Dette er en senere tilføjelse, der før var inkluderet i det verbale selv. Det narrative selv udgør en form for selvbiografi; fortællinger om egne erfaringer - både til barnet selv og andre. Ofte konstrueres disse erfaringer i interpersonelt samspil og opbygges i disse relationer.

Figur 5: *Selvforannelmelser*

Udviklingen af disse selvformemmelser er afgørende for barnets væren i verden, hvor med samspillet med tidlige omsorgspersoner også i Sterns tilgang findes afgørende for barnets udvikling. Udover den dyadiske relation mellem mor og barn, betoner Stern dog, at barnet indgår i større fællesskaber, og han udvider derfor teorien til som minimum at omfatte triader, hvor barnets far inkluderes i højere grad end i den oprindelige tilknytningsteori (ibid., p. 36). Moderens adfærd især tilkendes dog ofte karakter som råmateriale for omverdenen, hvorudfra spædbarnet konstruerer viden og erfaring om mellemmenneskelige aspekter, hvormed inspirationen fra den etologiske tilknytnings-teori er fremtrædende. Moderen opfattes som en skabelon for barnets andre relationer; herunder socialt samspil, tilpasning og selvregulering (Snyder, Shapiro, & Treleav, 2012, p. 710). En af omsorgspersonernes vigtigste opgaver er i denne forbindelse demonstration af hvilke oplevelser og adfærdsformer, der bør inkluderes i og ekskluderes fra gensidig omsorg og accept (Hart, 2008, p. 28). Omsorgspersonens adfærd er med til at regulere barnets arousal- og spændingsniveau, der skal holdes inden for et acceptabelt niveau. Overskrides det passende niveau, opleves det ubehageligt for barnet, mens det modsatte fremstår uinteressant. Spædbarnet bidrager således selv til reguleringen ved fx at undgå eller søge øjenkontakt, hvormed der kan tales om gensidig regulering (Stern, 2000, p. 118f). Også Peter Fonagy (f. 1952) - som præsenteres nærmere i det kommende afsnit - betoner betydningen heraf, og begrebsliggør det som *affektregulering*. Som antydnet belyser dette evnen til at regulere affekter, hvilket bl.a. hjælper barnet til at kunne tåle modgang, styre sin aggression og ikke boble over af begejstring (Fonagy, Gergely, Jurist, & Target, 2007, p. 16).

Opgaven indebærer hertil mere end blot regulering af barnets følelser. Samspillet indebærer ligeledes såkaldt *affektiv afstemning*, hvilket drejer sig om at være fælles om affektive tilstande. Dette kan fx opnås gennem spejling, men ydre imitation er ikke nok: Barnets indre tilstand må aflæses og den rette adfærd hertil udvises, hvortil sammenhængen skal være genkendelig for barnet (Stern, 2000, pp. 185-187). Den indeholder en betydningsforhandling, der kan være væsentlig for barnets udvikling; fx for evnen til at sætte ord på indre tilstande. Dette kan bidrage til opnåelsen af fælles betydning, der bliver et aspekt i mellemmenneskelige relationer. Sproget har dog en endnu vigtigere rolle, da det muliggør narrativer: At fortælle sin livshistorie kan være et middel til at forandre barnets selvopfattelse (ibid., pp. 219-221). Affektiv afstemning er desuden afgørende for barnets perception, da omsorgspersonens affektive

tilstand kan påvirke barnets, hvilket påvirker tilgangen til nye situationer: Hvis en mor smilende præsenterer et stykke legetøj, vil barnet være mere tilbøjelig til at tage imod det, ligesom barnets reaktion på et fald ofte afhænger af moderens. Dette kaldes også *social refereren*, hvilket belyser, hvorledes omsorgspersoner kan være medbestemmende for barnets oplevelser (ibid., pp. 272-274, 325). Samspillet har således betydning for barnets møde med omverdenen. Hertil kan også Sterns teori problematiseres med afsæt i specialets ståsted: Billedet af barnet og samspillet med omsorgspersonen er så at sige dekontekstualiseret, idet der ikke tages hensyn til den lokale kultur, forskningen finder sted i, og hvordan denne påvirker resultatet. Dog findes hans sample anvendelig til belysning af det almene danske barns udvikling, da den målrettes samfund, der er “*vestlig[e], [fra] slutningen af det 20. århundrede, middel- og overklasse, overvejende hvid etc.*” (ibid., p. 28).

Specialets genstandsfelt er ydermere kendetegnet af omsorgssvigt, der medfører risiko for, at regulering og affektiv afstemning kan fejle. Overstimuleres barnet - fx af en voldsom omsorgsperson, der ikke tager hensyn til barnet i deres indbyrdes samspil - kan aktivering af omsorgspersonen som en *fremkaldt ledsager* resultere i uhensigtsmæssig adfærd i andre interpersonelle samspil; fx gennem undvigende kontakt. Den fremkaldte ledsager uddybes i afsnit 3.1.2.2 *RIG'er*. Den uhensigtsmæssige adfærd bevirker, at barnet går glip af en tilpasning til den nuværende situation, der gør det i stand til at deltage i samspillet. Omvendt påvirker understimulering - fx pga. vanrøgt eller psykisk sygdom - barnets udvikling negativt (ibid., pp. 245-249). Over- og understimulering påvirker bl.a. forbindelserne i hjernen, hvilket gør det svært for barnet at føle og tænke om både sig selv og andre; et aspekt, der vendes tilbage til i afsnit 3.1.3 *Mentalisering*. For at bryde dette mønster må negative oplevelser ændres gennem opnåelse af nye levede erfaringer med positivt samspil, da erfaringerne er byggesten i barnets selvfølelser (Tordrup, 2015, pp. 50-53). Det kræver således et miljø med beskyttende faktorer for optimal udvikling af selvfølelserne, hvortil det rette niveau af sansestimulering anses som råmateriale (Stern, 2004, if. Tordrup, 2015, p. 52).

3.1.2.2 *RIG'er*

Oplevelser med omsorgspersoner er således ikke blot betydningsfulde i nuet - de har også en langsigtet indflydelse. Dette skyldes bl.a., at de lagres i den *episodiske hukommelse*, der indeholder “*erindring af oplevelser i det virkelige liv, der foregår i virkelig tid*” (Stern, 2000, p. 139). Oplevelser dækker aspekter som handling, perceptioner og

affekter; såkaldte attributter, der tilsammen udgør oplevelsen. Når barnet oplever flere episoder med en række ligheder og ubetydelige afvigelser, dannes efterhånden en *generaliseret episode*: En prototype eller gennemsnitlig oplevelse, der medfører individualiserede, personlige forventninger i en given situation. Oplever barnet pludselig ikke flere lignende episoder, vil den udgå som en forventet del af hverdagen og med tiden stoppe med at være en erindringsstruktur (ibid., pp. 140-142).

Der er hertil særligt én type af episoder, der interesserer Stern: Den, der omfatter interpersonelle samspil og kaldes *Repræsentationer af Generaliserede Interaktioner* (RIG). Disse kategoriseres som medvirkende til at repræsentere barnets kerneselv, da RIG'er kan udvikle sig til fleksible grundelementer i hukommelsesenheden. De opstår af det, der kaldes fornemmelsen af selvet sammen med en anden, der kan sammenlignes med Bowlbys trygge base. RIG'er internaliseres, således den anden selv under fravær kan føles håndgribeligt nærværende, hvormed store dele af barnets oplevelser kan tilskrives social indlejring. Som tidligere beskrevet kan den anden regulere barnet, hvilket kan medføre påvirkning af selvoplevelsen, hvorfor vedkommende kan betegnes som en *selv-regulerende anden*. Der dannes hertil RIG'er om samspillet med denne, der kan fremkaldes af attributter tilknyttet den respektive RIG (ibid., pp. 143-157). Således internaliseres den selv-regulerende anden og bliver til den fremkaldte ledsager, der bibringer oplevelsen af at være sammen med eller i nærheden af den selv-regulerende anden. Den fremkaldte ledsager bidrager til evaluering af en igangværende samspilsepisode og hvorvidt den eksisterende RIG bør revideres. Dette sker langsomt fra episode til episode; jo mere tidlig erfaring, des mindre påvirker én respektiv episode den samlede RIG, hvorfor historien så at sige opbygger inert. Ledsageren kan også fremkaldes af attributter, når der ikke er andre tilstede, hvilket fx er én forklaring på, hvorfor bestemte lyde kan have en beroligende effekt. Med alderen bliver det sværere at genfinde den fremkaldte ledsager, omend graden af aktivering varierer ift. omstændighederne; ved tab er den fx særligt aktiv. Ledsageren forbliver dog en stabiliserende faktor for selvoplevelsen, da den følger barnet i dagligdagen, hvormed barnet af natur er gennemgående socialt: Perceptioner påvirkes af socialt samspil, hvad enten barnet reelt er alene eller ej. Der forefindes her en række fællestræk med Bowlbys arbejdsmodeller; bl.a. afspejlingen af prototypiske erindringer, der anses som influerende på nutidige og fremtidige forventninger. Dog kategoriseres RIG'er som mere specifikt rettede mod særlige dele af samspillet, hvor arbejdsmodeller i højere

grad samler dem i et overordnet billede. RIG'er er dermed byggestenene, der tilsammen udgør arbejdsmodellen. Arbejdsmodeller er ydermere forholdsvist snævert kognitivt afgrænset, mens RIG'er betoner affekter, ligesom den fremkaldte ledsager særligt forholder sig til det levede øjeblik (ibid., pp. 158-166).

3.1.3 Mentalisering

Dette afsnit vender tilbage til den engelske psykolog Fonagy og centrerer omkring et af hans vigtigste bidrag til tilknytningsteorien: Begrebet *mentalisering*, som han er medskaber af. Mentalisering kan defineres som forståelsen for, hvorledes en given adfærd er udtryk for en indre, mental tilstand (Allen, Fonagy, & Bateman, 2010, p. 20; Hart, 2016, p. 105f). Mentalisering indebærer hertil *“evnen til at danne sig realistiske forestillinger om og forholde sig til, forstå og reflektere over mentale tilstande hos sig selv og andre og herunder forstå både egne og andres handlinger som er grundlagt ud fra de mentale tilstande”* (Hart, 2008, p. 23). Med andre ord handler mentalisering om at kunne mærke egne samt reflektere over egne og andres følelser og at kunne sætte sig i andres sted (Hart, 2016, p. 107). Hermed bliver mentalisering afgørende for at kunne begå sig socialt (Fonagy et al., 2007, p. 17) - bl.a. medfører evnen hertil forudsigelighed, som gør barnet i stand til at navigere i interpersonelt samspil (Hart, 2008, p. 29).

Fonagy indleder sit arbejde med tilknytning i 1980'erne og opererer inden for såkaldt neurotilknytningsteori, idet formålet er at kombinere klassisk tilknytningsteori med hjerneforskning (Tordrup, 2015, p. 37f). Hjerneforskning spiller til stadighed en rolle på området, hvor det har vist sig, at tilknytning influerer på barnets nervesystem og hjerne, der dog besidder en vis plasticitet (Johow & Volland, 2014, p. 42f). Det biologiske aspekt må således ikke underkendes, omend der grundet specialets afsæt ikke ses nærmere herpå; også fordi tilknytning ikke kan reduceres hertil. Barnet kan fx ikke regulere følelser på basis af medfødte egenskaber, hvorfor omsorgspersoners indflydelse er afgørende. Herigennem støttes barnets affektregulering, hvor mentalisering er nødvendig for en kompleks udgave heraf. Barnets følelser må anerkendes, men følelser, barnet ikke selv kan regulere, må modificeres. Mentalisering medvirker således til stabilisering af følelsesmæssige tilstande, idet affektreguleringen internaliseres med alderen: Evnen til at forstå andre udspringer af den tidlige tilknytning, men modnes gennem bibeholdelsen af en tryk base (Hart, 2008, p. 28f). Mentalisering er hertil funderet i tilknytnings- og moderne psykoanalytisk teori (Allen, Fonagy, & Bateman,

2010, p. 25), hvorfor omsorgspersoners måde at forholde sig til barnets emotionelle oplevelser betones. Kvaliteten af relationerne bliver afgørende for mentalisering, da den opstår heri. Udviklingen af tilknytning og mentalisering er hertil gensidigt forbundne: Tryk tilknytning afhænger af forældrenes mentaliseringsevne, som videreføres til barnet (ibid., pp. 119-122), ligesom mentalisering udvikles optimalt, når barnet har opnået en tryk tilknytning. Mentalisering kan beskrives som kontekstafhængig, hvilket giver begrebet et dynamisk afsæt. Hertil beskrives tilknytningsrelationer, ligesom af Stern, som afgørende for barnets selvforståelse pga. spejling i omsorgspersoner (ibid., p. 34f).

Mentalisering er et mangefacetteret begreb, der bl.a. skelner mellem eksplicit og implicit mentalisering. Eksplicit mentalisering er den symbolske, ofte sproglige, proces, som primært afspejler implicit mentalisering, der automatisk og ureflekteret påvirker interpersonelle samspil (ibid., pp. 84-90). Nedsat mentaliseringsevne kan influere barnets livskvalitet, hvortil en forbedring er afgørende for barnets resiliens (ibid., p. 29f); et begreb der udfoldes i afsnit 3.7 *Resiliens*. Resiliens påvirkes ligeledes negativt af utryk tilknytning, hvilket gør det svært at overkomme tilknytningstraumer som omsorgssvigt (ibid., p. 243). Der bliver tale om en ond cirkel, da nedsat mentaliseringsevne kan udspringe af omsorgssvigt, hvilket bl.a. bevirker, at barnets evne til affektregulering undermineres. I mentaliseringsarbejdet kan eksplicit mentalisering anvendes, idet ubevidste elementer gennem sproget kan bevidstliggøres og skabe forandring. Forudsætningerne herfor er dog tryk tilknytning samt indsigt i aktuelle emotionelle tilstande; ligesom når et spædbarn udvikler mentalisering (ibid., pp. 52, 129-137).

3.1.4 Et kontekstuel perspektiv

Ovenstående perspektiver er på mange måder tro mod Bowlbys klassiske tilgang med afsæt i et fokus på relationen mellem barn og omsorgsperson. Med dette snævre fokus risikerer flere aspekter at gå tabt, da der i dag er bred enighed om en kontekstuel tilgang, hvor det enkelte barn tilgås individuelt under hensyntagen til konteksten (Klyvø, 2011, p. 34f). Underkendes kontekstuel forankring, er det et kritikpunkt, at teorierne præsenteres som universelt gældende. Det anfægtes ikke, at tilknytning er en biologisk baseret mekanisme; den anses dog som afhængig af den specifikke kulturelle ramme, barnet lever i. Moderlig sensitivitet og det mikroanalytiske samspil kan fx anskues som kulturelt biased, idet de afspejler vestlige kulturelle værdier for relationsnormer (Keller, 2014, pp. 2-4). Det relationelle afsæt fremstår ydermere reduktionistisk, idet

relationen mellem mor og barn indebærer mere end afhængighed- og tryghedsaspekter: Den kan bl.a. variere over tid og ift. grader af emotionel udveksling. Én omsorgsperson kan med et barn have forskellige omgangsformer afhængigt af situationen, hvorfor barnet ikke kan tilgås som værende den samme på tværs af arenaer: Barnets adfærd, handlinger, tanker og følelser afhænger af situationen, hvormed tilknytnings-teoriens fokus anskues som en forenklet udgave af virkeligheden (Tanggaard, 2005). Tilknytningsmønstre kan med afsæt heri ændres, hvis barnet opnår andre erfaringer med tilknytning senere i livet. Et barn defineres således ikke af sin tilknytning, omend det bekræftes, at mønstret potentielt aktiveres i stressede situationer (Hart, 2016, p. 56f).

Ovenstående inkorporeres bl.a. i et begreb fremsat af den norske psykolog Haldor Øvreeide (f. 1944), der har arbejdet med børne- og familiesager i over 25 år. Han anvender betegnelsen *selv/andre-billeder*, der defineres som indre modeller, som formes i samspil med omgivelserne (Øvreeide, 2009, p. 27). Disse kan relateres til henholdsvis arbejdsmodeller og RIG'er, men fremstår mere overordnede og ikke relateret til de primære omsorgspersoner, hvortil en bredere social kontekst inddrages i påvirkningen af barnet. Ydermere er et væsentligt aspekt betoningen af muligheden for at etablere specifikke selv/andre-billeder i nye relationer (ibid., p. 127), hvilket er afgørende for nærværende speciales genstandsfelt.

Øvreeide (2009) eksemplificerer, hvordan tilknytningsteoriens begreber til stadighed inspirerer psykologisk teori; fx belysningen af, at der ligger relationelle erfaringer bag enhver forståelse, der endvidere har indflydelse på barnets perception. I nye relationer må der derfor tages hensyn til eksisterende selv/andre-billeder, omend der bag alle gemmer sig medfødte kommunikative forudsætninger. Hertil betegnes kommunikation også som et afgørende aspekt, idet alle mellem menneskelige relationer anses som produkt af kommunikation. Dette er inspireret af Sterns bidrag om, at barnet besidder en medfødt evne til at indgå i dialog. Påpasselighed er dog påkrævet: Børn, der har oplevet omsorgssvigt, har ofte selv/andre-billeder præget af afvisning og oplevelsen af ikke at slå til, hvilket bibringer en tendens til at tilpasse sig voksnes forventninger (pp. 27-43). Lærer barnet ikke det almindelige samspil, risikerer det at miste adgangen til sit eget potentiale, hvilket udløser uhensigtsmæssige samspilsmønstre, der på modsat vis også kan forhindre tilpasning til omgivelserne. Begge poler er svære at reagere adækvat på, hvorved mønstret risikerer at forstærkes (ibid., p. 124f).

Barnet vil således i nye relationer ofte forsøge at realisere eksisterende selv/andre-billeder, som både kan være specifikke og overordnede, hvilket er årsagen til, at børn reagerer uforudsigeligt. Generaliserede selv/andre-billeder påvirkes af den respons, barnet modtager ift. kommunikationsinitiativer og afspejler en form for identitet, der balancerer mellem dynamicitet og stabilitet (ibid., pp. 89-91). I tråd med historismen betones det, at barnets perspektiv ændrer sig over tid; under hændelsen og efter hændelsen er to forskellige situationer for barnet (ibid., p. 40). Hver begivenhed trækker således tråde til fortiden og fremtiden, hvortil forskning indikerer, at barnet må ansues som i fortløbende udvikling livet igennem (Tucker & MacKenzie, 2012, p. 2217). Dette påkalder sig et helhedsperspektiv på barnets situation, ligesom det er vigtigt, at den voksne udøver mentalisering (Øvreeide, 2009, pp. 48, 99). Nye relationer har således potentiale til at afhjælpe tidlige tilknytningsmæssige forstyrrelser. Øvreeide afviser dog ikke idéen om, at brud på relationer kan have betydning for barnets udvikling, idet det forudsigelige - stabilt eller ustabilt - er trygt. Tilknytningsgraden er ikke lig med barnets sikkerhedsfølelse, hvorfor en stærk tilknytning i visse tilfælde kan stå i vejen for barnets udvikling. Det er således ikke altid uproblematisk at udskifte relationer, og i nye relationer er der brug for kontinuitet for at sikre barnets udvikling. Hertil hersker generel enighed om, at barnets første tilknytninger under visse forudsætninger ikke er så absolutte og uerstattelige, som det i den etologiske tilknytnings-teori indikeres (ibid., p. 86f).

Dette perspektiv på tilknytning understøttes også i Sarah Blaffer Hrdys (f. 1946) bog *Mothers and Others* (Hrdsy, 2009), som hun beskriver som et argument for, hvorledes fortiden er medskabende af det nutidige menneske. Hrdsy er uddannet antropolog, men bogens tilgang kan anses som et bidrag til evolutionær udviklingspsykologisk tankegang, da formålet er at forklare adfærd ud fra den evolutionære udvikling. Hertil forefindes en lighed med Bowlbys teori, da Hrdsy bl.a. bygger sin teori på primatologi; forskning i abers adfærd (pp. 4, 30). Hun påpeger dog, at Bowlby er selektiv i dette grundlag, idet ikke alle aber opfører sig, som han beskriver. Hrdsy tilkender sig dog også, at barnet har en indbygget mekanisme, der skal holde det tæt på moderen, men betoner yderligere, at det evolutionært set ikke er usædvanligt, at andre end moderen passer barnet. Med dette afsæt forekommer Bowlbys fokus snæversynet (ibid., pp. 82-85).

Hrdy kombinerer hermed en naturvidenskabelig og historisk-hermeneutisk tradition, idet hun både anvender kvantitativ, antropologisk forskning og samtidig forholder sig til historiske udviklinger, som hun fortolker på. Mennesker betragtes som socialt og empatisk anlagt, hvor hun især er inspireret af solidariske jæger-samler-samfund (ibid., pp. 4-19). Der kan dog spekuleres i relevansen for det nutidige danske samfund. Hertil påpeger Hrdy, at teorien bibringer et fokus på en kollektiv opdragelsesform, som nutidens menneske evolutionært set er skabt til at anvende, da barnets mor ikke nødvendigvis altid er til stede, omend barnet aldrig efterlades alene. Der må således fokuseres bredere end blot på relationen mellem mor og barn, når tilknytning vurderes (ibid., pp. 31f, 68-79). På trods af utryk tilknytning til fx moderen, kan barnet hertil være i stand til at forme tryk tilknytning til andre omsorgspersoner. Betydningen af moderens omsorg fraskrives dog ikke, og tidlig interaktion anerkendes som afgørende for barnets udvikling. Fællesskabet er blot omdrejningspunktet og bidrager bl.a. positivt ift. udviklingen af sociale færdigheder: Flere omsorgspersoner anses hertil som afgørende for barnets empathiske evner, evne til nuanceret forståelse, mentalisering mv. (ibid., pp. 126-136).

Tilknytningsteorien har således bevæget sig væk fra synet på tilknytning som i høj grad en personetegenskab til mere at fokusere på barnets måde at håndtere mellem menneskelige relationer. Dette kan anses som afgørende for nærværende speciales ståsted, hvilket fører os over til de mere traditionelle kulturpsykologiske teorier, som næste afsnit indleder redegørelsen af.

3.2 En økologisk udviklingsmodel

En plejefamilie skal jf. afsnit 2.2 *Familiepleje* kunne navigere i og mellem forskelligartede arenaer i deres daglige liv, hvorfor det anses som relevant at udforske og belyse denne bevægelse mellem systemer (Piel, Geiger, Julien-Chinn, & Lietz, 2017, p. 1036). Følgende afsnit indleder præsentationen af de kulturpsykologiske teorier og tager udgangspunkt i den økologiske udviklingsteori, der er kreeret af den russisk-amerikanske udviklingspsykolog Urie Bronfenbrenner (1917-2005). Modellen er senere blevet revideret til den såkaldte bioøkologiske model for udvikling, hvorfra relevante aspekter ligeledes inkorporeres (Gulbrandsen, 2009, p. 50f).

Bronfenbrenner anlægger et økologisk, systemisk og dynamisk perspektiv på menneskelig udvikling, hvor det er samspillet mellem mennesker, der er afgørende for

igangsættelsen af udviklingsprocesser. Til forskel fra tilknytningsteorien funderes disse samspil altid i sociale og kulturelle rammer, der influerer på individets handlen i og perception af omverdenen (ibid., p. 50). Udviklingsøkologi handler hertil om gensidige tilpasninger mellem det aktive, dynamiske individ og de foranderlige miljøer, vedkommende er en del af. Omgivelserne er således afgørende for et barns udvikling og er ikke begrænset til de miljøer, der umiddelbart omgiver det: Forbindelserne mellem miljøerne samt påvirkning fra overordnede kontekster er ligeledes influerende (Bronfenbrenner, 1979, p. 21f). Den økologiske models betoning af gensidigt afhængige systemer kan således potentielt fungere som rammesættende for udforskningen af tilværelsen i plejefamilien (Gulbrandsen, 2009, p. 68). Barnet er hertil i centrum og må navigere i et komplekst netværk, hvor både biologisk- og plejefamilie, skole, kommune mv. spiller en rolle.

3.2.1 De fem systemer

Den økologiske udviklingsmodel består af fem systemer, der er gensidigt forbundne: Mikro-, meso-, ekso-, makro- og tidssystemet. *Mikrosystemet* defineres som “*et mønster af aktiviteter, sociale roller og interpersonelle relationer oplevet af den udviklende person i et givet miljø præget af fysiske og materielle karakteristika*” (Bronfenbrenner, 1979, p. 22). Et miljø refererer til en social sammenhæng, hvor individer indgår i ansigt-til-ansigt interaktioner: Eksempler herpå kunne være barnets hjem, børnehave, skole mv. Mikrosystemet bygger endvidere på de aktiviteter, de indeværende deltagere indgår i, hvortil Bronfenbrenner betoner vigtigheden af *molare aktiviteter*. Disse kan betegnes som enkeltaktiviteter, der tilsammen udgør en større handling, der foregår over tid; fx at sidde og spise sammen ved et middagsbord. Aktivitet er således mere end et flygtigt øjeblik, idet der er tale om en fortløbende proces, hvor enkeltaktiviteterne er meningsfulde for fællesskabets deltagere i en større sammenhæng. De interpersonelle relationer anses hertil som vigtige byggesten i mikrosystemet. Ifølge Bronfenbrenner opnås en relation, når et individ retter opmærksomheden mod eller deltager i en andens aktiviteter: Relationen opfattes således som gensidig (Gulbrandsen, 2009, p. 54f; Bronfenbrenner, 1979, pp. 22, 45-57). Hertil betones, at relationelle forhold fordrer *proksimale processer*. Disse omfatter sociale samspil, hvori udvikling kan finde sted, hvis individet indgår i aktiviteter over en længere tidsperiode, hvor kompleksitetsniveauet gradvist stiger: Hvis barnet fastholdes på samme niveau, vil der således ikke ske en udvikling. I denne forbindelse vil de proksimale processer på sigt

indeholde en bred vifte af betydningsfulde samspilspartnere. Bronfenbrenner tillægger de proksimale processer stor udviklingsmæssig værdi, hvortil det anses som afgørende, at barnet indgår i relationelle forhold, hvor et individ forpligter sig til at udøve den nødvendige livslange omsorg for barnet. Barnets udvikling præges hertil af, hvorvidt det formår at knytte et tæt, emotionelt bånd til disse individer (Gulbrandsen, 2009, p. 55f).

Mesosystemet defineres som “forbindelserne mellem to eller flere miljøer, hvori den udviklende person aktivt deltager” (Bronfenbrenner, 1979, p. 25). Herved kan et mesosystem betragtes som interaktionerne mellem et individs tilstedeværende mikrosystemer, hvortil disse dannes og udvides i takt med individets bevægelse mellem forskellige miljøer, kaldet økologiske overgange. Barnet er som det udviklende individ selv det primære link mellem systemerne, omend forbindelserne også kan antage andre former: Det kan bl.a. være andre personer, der er aktive deltagere i de interkorrelerede miljøer, forbindelser i et socialt netværk mm. (ibid., p. 25f).

Den tredje komponent i den økologiske udviklingsteori er *eksosystemet*, der består af de processer, som finder sted mellem to eller flere miljøer. Barnet er ikke aktivt deltagende, men influerer og bliver influeret indirekte af det, der foregår i de miljøer, der omringer det. Således kan barnet igangsætte eller få igangsat udviklingsprocesser i mikrosystemet, hvortil disse processer indirekte påvirker miljøer, som barnet ikke direkte er en del af - og omvendt. Et eksempel herpå kan være møder, som plejeforældre deltager i angående plejeforholdet: Barnet er ikke nødvendigvis en direkte deltager heri, men afgørelser herfra har indflydelse på barnet og dets udvikling. Udviklingspotentialet ligger derfor i at kunne knytte hændelser fra eksterne systemer til processer, der foregår i barnets mikrosystemer (ibid., p. 25; Gulbrandsen, 2009, p. 60f).

Makrosystemet er det fjerde systemniveau og omhandler de konsistente processer, såsom ideologi, der i form og indhold definerer de underordnede systemer. Disse omgives af makrosystemet, der bliver den overordnede kultur, hvorudfra der kan dannes subkulturer. Processer herfra er således et gennemgående aspekt i de ovenfor nævnte subsystemer og illustrerer de kulturelle elementer ved den økologiske udviklingsmodel: Der er tale om en gennemstrømning af alment anerkendte, kulturelle forestillinger, hvor eksempler kan være lovgivning, socioøkonomisk status mm. (Gulbrandsen, 2009, p. 62f; Bronfenbrenner, 1979, p. 26). Indførelsen af Barnets Reform i 2011 er

eksempelvis et element i lovgivningen, der er resultatet af en særlig ideologi, som gennem dets foranstaltninger i høj grad påvirker tilgangen til arbejdet med socialt udsatte børn, hvortil både de overordnede sociale systemer samt familien og barnet influeres.

Tidssystemet, også kaldet *kronosystemet*, er det femte og sidste niveau i den økologiske udviklingsteori, og det er en komponent, der tilføjes af Bronfenbrenner og Morris (1998) i den bioøkologiske model. Der fokuseres på tre tidslinjer, der alle har betydning for individets psykologiske udvikling (Gulbrandsen, 2009, p. 64f):

- Den første er en *personlig tidslinje*, som omhandler et individs livsforløb. Udvikling betragtes hertil som en livslang proces, idet den økologiske model indsætter individets personlige liv i fortløbende komplekse og interagerende sociale systemer.
- Herefter forefindes en *historisk tidslinje*, der refererer til det faktum, at individets liv, i forlængelse af specialets videnskabsteoretiske ståsted, tilkobles den tilstedeværende historiske epoke og dennes samfundsmæssige betingelser for udvikling.
- Slutteligt påpeges en *generationslinje*, hvor individet forbindes med foregående og nuværende generationer.

Figur 6: Tidssystem

Menneskelig udvikling tilgås dermed som en proces, hvori det udviklende individ tilegner sig en udvidet, differentieret og valideret forståelse af det økologiske miljø, det er en del af: Herved bliver vedkommende motiveret og i stand til at indgå i aktiviteter, der afslører egenskaber eller rekonstruktioner af det givne miljø på en måde, der hæver dennes kompleksitetsniveau. Der faciliteres således en psykologisk udvikling, hvor bl.a. individets perception af og handlen i verden ændres. Der er hertil tale om en økologisk forståelse af udvikling i kontekster, hvilket netop er overensstemmende med nærværende speciales videnskabelige ståsted (Bronfenbrenner, 1979, p. 27f). Bronfenbrenner tilgår dog til en vis grad systemerne a priori, altså erkendelsesteoretisk som forud for og uafhængigt af sanseerfaringer (Neal & Christens, 2014, p. 315). Dette indikerer, at der ikke umiddelbart tages hensyn til individets perception af systemerne, der i stedet beskrives som objektivt eksisterende, omend de influerer, hvorledes individet perciperer. Således kan der argumenteres for, at teorien fremsætter determinerende, faste kategorier af, hvad systemerne indeholder og består af frem for at tage højde for individets personlige oplevelse af de systemer, det indgår i. I forlængelse heraf kan teorien opfattes som overfladisk, idet den forsøger at favne hele barnets liv.

Dette kan potentielt besværliggøre implementering af praktiske foranstaltninger, omend teorien i sig selv ikke lader til at være rettet mod intervention: Modellen er således begrænset i den direkte implementering i arbejdet med udsatte børn. Nærværende speciale anvender i stedet den økologiske model for udvikling til at etablere en overordnet forståelse af de arenaer, som barnet og plejefamilien befinder sig i, for dermed at få et større indblik i det komplekse liv, de lever.

Den økologiske udviklingsmodel kan ydermere kritiseres for i sin oprindelige udgave ikke at tage menneskets biologiske komponenter og kognitive egenskaber under betragtning som influerende faktorer i individets psykologiske udvikling. Det økologiske standpunkt kolliderer således med en samtidig influeret af en individorienteret forståelse af udvikling, hvor der hovedsageligt arbejdes ud fra kausalitetsforståelser (Gulbrandsen, 2009, pp. 50-52). Bronfenbrenner har været lydhør over for kritikken, hvorfor han med afsæt i nyere forskning reviderer teorien til ligeledes at omfatte det udviklende individs aktive deltagelse i de økologiske systemer, dette er en del af. Dog fremstår udfoldelsen af den udviklingsmæssige betydning af individets biologiske komponenter som mangelfuld: Der forefindes et begrænset fokus på de mere dynamiske aspekter af individets udvikling, såsom resiliens og udviklingsstier, hvilket er perspektiver, der udfoldes senere i kapitlet.

3.3 Community psykologi

Community psykologi ligger på sin vis i forlængelse af Bronfenbrenners teori, idet den anses som et alternativ til individualistisk-fokuserede tilgange som fx tilknytningsteorien. Retningen har sin oprindelse i 1960'erne, hvor det betones, at individet må ses i sine naturlige omgivelser (Kristensen, 2004, pp. 55-59). Helt grundlæggende handler community psykologi om *“at forstå det psykiske i tæt sammenhæng med, men ikke reducerbart til, den sociale livssituation, som en eller flere personer befinder sig i”* (Berliner, Refby, & Hakesberg, 2005, p. 18). Herunder er formålet at tilgå menneskets livssituation som en helhed, hvor *subjektivitet*, individets egen måde at forholde sig hertil, spiller en afgørende rolle, hvilket således supplerer Bronfenbrenners teori. Der tages afsæt i, at ethvert individs meningsunivers og livsfortælling er unik (ibid., pp. 19, 40).

Også inden for community psykologien eksisterer et økologisk perspektiv, som netop sætter fokus på forholdet mellem individ og miljø, hvor aspekter som social støtte og

samfundets diskurser betragtes som influerende. Hertil betones en gensidig afhængighed mellem individet og de sociale strukturer, der omgiver det, og individet anses som værende indlejret i disse, hvorfor de tilsammen betragtes som en helhed. Der fokuseres på at støtte op om allerede eksisterende ressourcer i naturlige systemer frem for at se på deficit. Hensigten er at se mulighederne for udvikling i den konkrete kontekst. Dog underkendes lidelse og symptomer ikke, hvortil retningen blot betoner, at individet på trods heraf kan opleve livskvalitet (ibid., pp. 19, 33-35; Kristensen, 2004, pp. 55-59). Distributionen af ressourcerne er afhængig af relationerne mellem fællesskabets medlemmer, der ligeledes er afgørende for fælles handling. Med afsæt heri - og i forlængelse af Bronfenbrenners teori - identificeres social interaktion og interpersonelle forhold som afgørende aspekter af individets kontekst, hvor der bl.a. fokuseres på social regulering samt temporalt stabile relationelle mønstre. Relationer og interaktion anses således som byggestenen i større sociale sammenhænge, og Bronfenbrenners teori kan med afsæt heri korrigeres: Frem for at tilgå systemerne a priori, kan de anskues som overlappende og sammenkædet af sociale relationer (Neal & Christens, 2014, p. 314f).

Rent ontologisk og epistemologisk er et fællesskab dog en kompliceret størrelse. Det kan ikke tilgås ud fra et rent idealistisk ståsted, idet fællesskabet ikke opstår isoleret ud fra individets ønske herom. Individet er medskabende, men virkeliggørelse af et fællesskab kræver objektivisering, hvortil der er tale om en dannelsesproces, der både forudsætter og forandrer virkelige betingelser. Omvendt anses det ikke som muligt at komme med en objektiv identifikation af fællesskabet og dets vilkår udefra (Nissen, 2004, p. 121). På linje med specialets videnskabelige ståsted påpeges det, at de forhold, der udgør samfundet, betragtes som historisk situerede, hvilket bl.a. påvirker individets samt fællesskabets handlemuligheder og værdier, der influeres af diskursive, sociale og materielle livsbetingelser (Berliner, Refby, & Hakesberg, 2005, pp. 19-23). Når fællesskaber er en del af genstandsfeltet, må der således indtages et kulturelt perspektiv for bl.a. at undersøge hvem gruppen er, hvilke handlinger der udføres og hvad medlemmerne har på sinde (Kral, et al., 2011, p. 48).

Således kan fællesskabsbegrebet fremstå som værende af så overordnet universel karakter, at det kan være svært at definere indholdet nærmere, end at det udgør konkrete, historiske processer (Rønsbo, 2004, p. 50). Dette bevirker, at praksisanvendelsen ligesom ift. Bronfenbrenners teori kan problematiseres som altomfavnende frem for konkret tilpasset det levede liv. Med nærværende speciales genstandsfelt for øje kan det

ydermere fremstå begrænsende, at forskning på området ofte omhandler større fællesskaber end familien. Disse potentielle udfordringer imødegås gennem et isoleret fokus på aspekter, der anses som relevante for plejefamilien som fællesskab. Fokuseringen indsnævres således, hvormed der kan uddrages vigtige aspekter fra community psykologien til demonstration af fællesskabets potentiale, hvilket nedenstående afsnit belyser. Ydermere suppleres perspektivet med mere mikro- og individorienterede tilgange gennem specialets øvrige teoretiske indgangsvinkler (Berliner, Refby, & Hakesberg, 2005, p. 49f). Dog problematiseres implementeringen yderligere af, at retningen ikke tager højde for de samfundstendenser, der peger i retning af betoningen af bl.a. evidens og målbare resultater (Kristensen, 2004, p. 64). Fællesskabet og relationen tilgås dog fra en vinkel, hvor der lægges vægt på den individuelle oplevelse frem for den strenge form for kausalitetforståelse, der beskrives i afsnit 3.1 *Tilknytning*, hvorfor dette ikke anses som problematisk.

3.3.1 Plejefamilien som fællesskab

Et overordnet element inden for community psykologien, der gør dette perspektiv særligt interessant for nærværende speciale, er social støtte, som bl.a. kan agere som en beskyttende faktor mod traumatisk stress: Jo mere social støtte, individet oplever, desto lettere er det at bearbejde en alvorlig hændelse. Der tales i denne forbindelse om en fælles læringsproces, idet det handler om at skabe fælles historier, der bliver en genvej til gensidig forståelse. Derfor opbygges ofte netværker, hvor individer har samme type problematikker - fx støttegrupper for psykisk syge. Intervention inden for community psykologi angiver dog, at det ikke er nok at dele en problemstilling - det afgørende er ligeledes at dele en hverdag og at der opstår et fællesskab. Disse aspekter bidrager til at bryde individualiseringen i de overgreb, et barn fx har været udsat for, og det kan være med til at nedbryde den skyld, der kan medfølge, fordi det påtager sig ansvaret for sin situation. Fællesskabet kan hertil bidrage med alternative fortællinger til barnets psykologiske virkelighed (Berliner, Refby, & Hakesberg, 2005, p. 25).

Heri opstår muligheden for at anvende community psykologi ift. anbringelser uden for hjemmet: Opdragelse af et barn må, som Bronfenbrenner ligeledes betoner, ses i lyset af det system, familien indgår i, da opdragelsen bl.a. præges af det lokale samfund. Fællesskabet kan dog her bidrage med mere end opdragelse og behandling: Barnet har brug for omsorg, hvortil systemernes indflydelse kan spille en rolle, idet usikkerhed om tidsperspektivet er et makrorelateret aspekt, der påvirker barnets

tilknytningsrelationer. Dette kan relateres til en diskussion af den professionelle, personlige og private tilgang, som udfoldes i afsnit 4.3 *Implementering i praksis*. Plejeforældre skal fx udforme beskrivelser af barnet til kommune og tilsyn, hvortil professionel distance er nødvendigt for at opretholde en vis form for neutralitet, mens personlig indlevelse er et andet nødvendigt element i deres hverdag for at udøve omsorg for barnet (Kristensen, 2004, pp. 60-69).

Fællesskabet i plejefamilien består udover gensidig forpligtelse og forventninger også af emotioner. Disse kan være positive, men kan pga. svigt også bestå af fx skyld, skam og skuffelse (Rønsbo, 2004, p. 42ff). Stærke relationer faciliterer derfor bedre social støtte, da barnet her kan dele sådanne svære følelser. Relationerne bygger på tillid, der mellem medlemmer af fællesskabet afhænger af deltagelse i aktiviteter, der støtter husholdningens delte mål, hvortil det ikke altid udvikles reciprok - tillid til ét medlem af fællesskabet kan forårsage en dominoeffekt, så tillid gradvist opbygges til fællesskabets øvrige medlemmer (Neal & Christens, 2014, p. 318). Fællesskabet i en plejefamilie kan være afgørende for barnets udvikling, idet personligheden anskues som en aktiv proces, der både involverer barnet og dets omgivelser. Frem for personlighed tales der derfor ofte om, at individet indtager bestemte positioner i forhandling med andre i den konkrete kontekst. Således determineres handling ikke af en indre essens, men påvirkes af den sociale arena, barnet indgår i (Berliner, Refby, & Hakesberg, 2005, pp. 34, 49). Community psykologi står i dette aspekt i kontrast til den individorienterede, eksperimentelle tradition, idet den er åben for forskellige former for adfærd frem for regler herom, hvorfor interventioner bl.a. må bero på samarbejde med barnet (ibid., pp. 64-68).

Med afsæt heri kan fællesskabet facilitere forandring, som bl.a. udspringer af, at der ændres på de synsvinkler, der fastholder problemet. Dette kan ske gennem en ændring af metaforene omkring barnet, således dets selvbeskrivelse forandres og andre ser barnet i et nyt lys. Samme pointe findes jf. afsnit 3.1.2 *Sterns videreudvikling* i tilknytningsteorien, omend perspektiver her omfatter mere end det enkelte interpersonelle samspil: Arbejdes der fx med traumatiserede individer, ses der i samfundet en diskurs om lidelse, hvortil et barns identitet potentielt kobles til denne sociale positionering. Netop derfor er det afgørende, at barnet integreres med andre mennesker og ikke isoleres: I fællesskabet opstår nye muligheder, når der fx fokuseres på fælles ansvar frem for individets deficit. Et mål kan dog stadig være at opdrage og korrigere adfærd mod

normkonformitet, omend interventioner ikke kan ske isoleret fra konteksten (ibid., pp. 118-126). Det påpeges i denne forbindelse, at det er kompliceret at arbejde med traumatiserede børn pga. det manglende fokus på årsag-virkning-sammenhænge (Montgomery, 2004, p. 252). Dette kan være et belæg for, at det anses som en fordel at arbejde med barnets nuværende situation frem for at forsøge at redefinere fortiden eller fokusere for meget på fremtiden (Berliner, Refby, & Hakesberg, 2005, pp. 164-169). Dog kan dette problematiseres med afsæt i hukommelsen, der anses som en social praksis, der påvirker individets placering og væren i verden. Når et individ har været udsat for en traumatisk oplevelse, må der ses på den måde, hvorpå vedkommende narrativt konstituerer livet, idet dette faciliterer ny mening som en del af en genopbygningsproces. Levede erfaringer er hertil vigtige, og det kan fx være svært at sprogliggøre smerte og dermed få adgang til oplevelsen for udenforstående. Fortiden føres således ind i nutiden via forestillinger, hvorved de fortidige oplevelser ikke er afsluttede - de lever videre i individet (Jefferson, 2004, pp. 300-302).

3.4 Det socialpædagogiske fællesskab

Community psykologiens syn på plejefamilien som et fællesskab kan indsnævres og teoretiseres mere målrettet gennem dette afsnits omdrejningspunkt: *Det socialpædagogiske fællesskab*. Teorien herom er udformet af Mogens Jensen, professor i Psykologi på Aalborg Universitet, der rammesætter den inden for henholdsvis sociokulturel teori, kulturpsykologi og situeret læring. Der arbejdes således også i denne tilgang ud fra en forståelse af individet som uundgåeligt forbundet til de kontekster, vedkommende er en del af. Individet betragtes som grundlæggende socialt og har derfor brug for socialt orienterede sammenhænge at udvikle sig i, hvortil interaktionen mellem kontekst og individets handlinger heri betones (Jensen, 2011, pp. 121-123). Selvet betragtes derfor heller ikke her som en fast, etableret enhed, men derimod som et dynamisk fænomen, der kræver vedligeholdelse. Barnet perciperer verden ud fra sit unikke ståsted, omend denne perception ligeledes tilpasses og formes i den konkrete kontekst gennem indsamling af erfaring: Selvet er derfor kontekstafhængigt. Denne tilpasning er delvist baseret på de observerede reaktioner, der kommer fra de tilstedeværende i en given kontekst: Barnet fortolker deres reaktioner og samtidig den måde, hvorpå de indgår og handler i det interpersonelle samspil. En stabilitetsfølelse opnås i forlængelse af afsnit 3.1 *Tilknytning* gennem inertie med kontinuerlige tilpasninger af selvet, hvorved mangfoldigheden af den indsamlede erfaring og indsigt langsomt inkorporeres i

selvforståelsen: Herved er én ny oplevelse sjældent nok til at kreere en modvægt, der kan true stabiliteten og ændre selvforståelsen (ibid., p. 130).

Ifølge Jensen (2011) forefindes et potentiale for facilitering af en positiv emotionel og social udvikling hos børn anbragt uden for hjemmet i etableringen af det socialpædagogiske fællesskab. Dette defineres som et fælles projekt, hvori deltagerne gensidigt bidrager til og samarbejder om barnets liv og udvikling. Barnets selvforståelse, kompetencer, værdier og ønsker må hertil balanceres med samfundets forventninger og normer. Deltagerne indgår dog ikke i fællesskabet som lige partnere, da hver part besidder viden og kompetencer, den anden ikke har. I en plejefamilie kan der fx argumenteres for, at plejeforældrene besidder viden om de krav og forventninger, barnet skal forholde sig til, samt en større forståelse for personlig udvikling. Barnet har omvendt uundgåeligt større kendskab til sin egen historie, sin egen måde at håndtere sit liv, fortiden samt sine interesser og ønsker for fremtiden. Jensen argumenterer hertil for, at der i det socialpædagogiske fællesskab eksisterer forskellige perspektiver og vidensformer, hvilket illustreres i følgende perspektivmodel (pp. 121-127):

		Barnet	
		I fokus	Ude af fokus
Pleje- forældrene	I fokus	Fælles perspektiv	Professionelt perspektiv
	Ude af fokus	Barnets perspektiv	Eksternt perspektiv

Figur 7: Perspektivmodel

Det førnævnte fælles projekt repræsenteres af Figur 7's *fælles perspektiv*. Nærværende speciale tager, som beskrevet tidligere, afsæt i den hermeneutiske tilgang, hvorfor der kan argumenteres for, at en fælles forståelse opnås gennem en horisontsammensmeltning. Plejeforældrene har i denne kontekst bedre forudsætninger for at tilnærme sig *barnets perspektiv* end omvendt, hvorfor det er essentielt, at dette perspektiv anerkendes. I barnets perspektiv fremgår hertil emner af høj prioritet i form af interesser, værdier og motivationsfaktorer. Det *professionelle perspektiv* indeholder de betragtninger og kompetencer, som fx plejeforældre besidder grundet deres position. Slutteligt forefindes et *eksternt perspektiv*, hvor fællesskabet observeres af en udenforstående, der potentielt kan se elementer, der ikke belyses i de øvrige perspektiver. Dette kan bl.a.

være en psykolog, sagsbehandler mm. tilknyttet plejefamilien. Relationen mellem barnet og plejefamilien er et afgørende aspekt, hvorfor denne løbende afstemmes og forhandles, da fællesskabet nødvendigvis må fremstå attraktivt for barnet. Dog skal relationen altid balanceres ift., hvad der er hensigtsmæssigt. Fællesskabet fordrer således en interesseforening: Interesser kan være modsigende, hvilket potentielt kan være ødelæggende for fællesskabet, hvortil opgaven bliver at skabe en forening, der kan tilbyde en dynamisk udvikling hos barnet, alt imens fællesskabet stadig opretholdes (ibid., pp. 123-129).

Det største potentiale for udvikling og læring forefindes således i det fælles perspektiv, da der her samarbejdes, hvorved barnet forholder sig aktivt til det fælles projekt frem for at modsætte sig det. Et af målene med det socialpædagogiske fællesskab er i forlængelse heraf, at barnet bliver i stand til at håndtere sit liv og de problematikker, der løbende opstår. Det er derfor afgørende, at plejefamilien formår at anerkende barnet som værende en aktiv agent i sit eget liv frem for blot at være et objekt for intervention, hvorfor inddragelse af barnets perspektiv kan betragtes som betydningsfuld. Hvis der gentagne gange handles ud fra plejeforældrenes perspektiv alene, vil barnet potentielt modsige sig det fælles projekt eller tilpasse sig på en måde, hvor det blot udadtil følger de fremsatte normer, men ikke tager dem til sig, hvorfor det på sigt har en lav effekt. Fællesskabet risikerer således at blive svækket, hvis barnets perspektiv ikke tages i betragtning, da dette ikke fordrer engagement i fællesskabet (ibid., pp. 127-130). Inddragelse og indsigt i barnets psykologiske virkelighed er derfor et afgørende element af den kontekstuelle helhed. Hertil skal der i samarbejdet dog forefindes en balance mellem barnets aktive deltagelse og de beslutninger, der vedrører voksenlivet: Barnets perspektiv er ikke altid ensbetydende med barnets vilje, hvortil der antageligt må være visse faktorer, der ligger uden for dets egen forståelseshorisont (Anglin-Jaffe, 2011; Klyvø, 2011, p. 35).

3.5 Anerkendelse

For at være i stand til at opbygge fællesskaber og relationer, der belyses i kapitlets forrige afsnit, er der nogle overordnede elementer, der spiller ind. *Anerkendelse* er én af disse, og det er et mangesidet fænomen, der bliver flittigt brugt i daglig tale. Dette afsnit belyser begrebets betydning for barnets perspektiv fra en psykologisk vinkel. Til dette formål anvendes et dialektisk perspektiv repræsenteret af henholdsvis Anne-Lise

Løvlie Schibbye og Berit Bae, der suppleres af Axel Honneths syn på anerkendelsens opdeling i tre interkorrelerede sfærer.

3.5.1 Et dialektisk perspektiv

Anne-Lise Løvlie Schibbye (f. 1932) er en norsk psykolog, der har udarbejdet en dialektisk teori om anerkendelse, der harmonerer med nærværende speciales teoretiske udgangspunkt, idet hun betragter individets selvforståelse som noget, der skabes i sociale samspil. Der eksisterer således en vekselvirkning mellem individet og dennes forhold til betydningsfulde andre, hvorfor relationer anses som dialektiske. I denne dialektik forefindes en gensidig afhængighed, der influerer den enkeltes udvikling af autonomi og selvafrænsning: For kun gennem frasigelse af egen selvstændighed kan individet blive anerkendt af andre som et afgrænset subjekt (Schibbye, 2005, pp. 41, 55). Schibbye er i denne sammenhæng inspireret af den tyske filosof Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831), der understreger et grundlæggende menneskeligt dilemma: At individet er afhængig af andre for at blive autonome. Paradoksalt er det gennem andres bekræftelse og anerkendelse, at individet udvikler et selvstændigt og differentieret selvforhold (Bae, 1999, p. 25). Schibbye belyser anerkendelse i forbindelse med familierapi, omend almene principper om fx relationsopbygning anses som mulige at overføre til specialets genstandsfelt.

Schibbye opererer med begrebet *gensidig anerkendelse*, hvilket indikerer et individs evne til refleksiøst at kunne indtage og skifte mellem forskellige perspektiver: At være i stand til midlertidigt at forlade sin egen perception af verden for i den henseende at kunne forholde sig til og værdsætte en andens subjektive virkelighed (Schibbye, 2005, pp. 44, 281). Ifølge Schibbye må de interagerende individer anerkende hinanden som ligeværdige partnere, der hver især besidder et afgrænset selv - kun på dén måde kan der faciliteres udvikling. Dette betegnes som en *subjekt-subjekt-relation*, hvori det intersubjektive fællesskab fordrer en dialektisk proces i den forstand, at ét individs bevidsthed bliver til i eller gennem den andens bevidsthed, hvorfor parterne udvikler et selv ift. den andens selv. Det kræver tryghed og tillid at turde frasige sig sin selvstændighed for at kunne opnå den nødvendige anerkendelse fra andre, hvormed det for udsatte børn kan være en vanskelig proces. Hertil er samværsmåden og tilgangen til barnet afgørende: Betydningsfulde andre skal forholde sig lyttende, forstående samt udvise accept, tolerance og dertil være bekræftende (ibid., pp. 51-55, 282-284). Disse beskrives af Schibbye som anerkendelsens delelementer, der indbyrdes er hinandens

forudsætninger. At lytte handler om mere end blot at høre de sagte ord; nemlig at høre budskabet bag de verbale udtryk. Dette kræver åbenhed, emotionel tilgængelighed samt nærvær, hvilket forudsætter en fralæggelse af forudindtagede overvejelser og perspektiver: Barnets psykiske virkelighed høres og anerkendes, hvilket ligger i forlængelse af nærværende speciales ontologiske afsæt. Dette er ikke muligt uden at udvise forståelse for de indre, emotionelle tilstande, hvortil anerkendelse forefindes i udvisning af empati for barnets subjektive oplevelsesverden. I forlængelse heraf øger det barnets selvaccept og selvværd, når betydningsfulde andre demonstrerer accept og tolerance herfor: At være i stand til at afgrænse sig selv fra barnets indre virkelighed, der dermed ikke vurderes, men anerkendes som havende gyldighed i sig selv. Hermed kan Schibbyes teori relateres til Sterns, da omgangen med omsorgspersoner internaliseres og påvirker barnets indre verden. Bekræftelse er et delelement, der forefindes i alle ovenstående aspekter af anerkendelse (Møller, 2008, p. 45; Schibbye, 2005, pp. 285-297). Schibbye er således af den overbevisning, at anerkendelse ikke kan objektificeres, men derimod skal anses som indre *samværsmodi*: Der findes ikke en opskrift på anerkendende adfærd, hvortil det må forekomme naturligt i samspillet (Schibbye, 2005, p. 280f).

I forlængelse af ovenstående findes det relevant at inddrage visse aspekter fremsat af den norske pædagog og børneforsker Berit Bae (f. 1944), der er stærkt inspireret af Schibbyes dialektiske model for selvudvikling gennem gensidig anerkendelse. Hun bibringer dog et centralt fokus på betydningen af definitionsmagt samt en uddybende indsigt i forhold, der kan gøre det vanskeligt at modtage og give anerkendelse. Bae argumenterer for, at der uundgåeligt vil eksistere magt - og dermed potentielt magtmisbrug - i mellem menneskelige anerkendelsesrelationer: I takt med den enkeltes afhængighed af anerkendelse og bekræftelse fra andre til at etablere et selvforhold, tildeles den anden part i samspillet nødvendigvis en definitionsmagt. Denne magtposition kan på den ene side være befordrende for udvikling af tilknytning, selvafgrænsning og selvaccept, omend den på den anden side kan misbruges fx ved at skabe tvivl, usikkerhed og manglende autonomi. Der er således en risiko for, at en voksen misbruger sin position til at definere eller diktere et barns selvforståelse frem for at anerkende barnets ret til at besidde en subjektiv psykologisk virkelighedsopfattelse (Bae, 1999, pp. 25-38).

Dette leder over i en kritik af Schibbye, der, ifølge Bae, ikke lægger nok vægt på at beskrive, hvor vanskeligt det kan være at bibeholde og udføre anerkendende relationsarbejde i praksis. Den dialektiske forståelse af selvudvikling forudsætter en selvrefleksion, hvorved individet skaber sig et overblik over indre emotionelle forhold og oplevelser. Hertil argumenterer Bae for, at der er associeret en vis mængde angst i at tilnærme sig disse sider af sig selv: Et barn skal frivilligt udviske sine grænser i håb om at modtage anerkendelse og bekræftelse fra betydningsfulde andre i en subjekt-subjekt-relation. Der er ingen garanti for en anerkendende tilbagemelding, hvorfor det kan opleves som en vanskelig satsning. Et barn, der har været udsat for omsorgssvigt, skal hertil turde at tilnærme sig og åbne op for emotionelle tilstande, der potentielt er præget af fortvivlelse, sorg, angst, skam eller ensomhed. At blive mindet om smertefulde oplevelser vil potentielt igangsætte forsvarsreaktioner, hvortil barnet kan udøve modstand mod denne intervention, hvilket den voksne må forholde sig til. Anerkendelse indebærer ligeledes at udvise respekt for barnets forhistorie og retten til at forsvare sig selv mod denne. Bae indikerer hertil, at den anerkendende væremåde skal anses som idealet, da det i praksis ikke er muligt at forholde sig anerkendende hele tiden. Anerkendelse er ikke en statisk egenskab, men betragtes som en kontinuerlig, dynamisk proces, der udvikles og forandres afhængigt af konteksten og relationen. Bae er således af den overbevisning, at anerkendelse ikke alene er et redskab, der anvendes for at indfri specifikke mål: Anerkendelse er derimod et mål i sig selv (ibid., p. 27f).

3.5.2 Behovet for anerkendelse

Axel Honneth (f. 1949), en tysk socialfilosof, har ligeledes kreeret en teori, der vedkender sig menneskets behov for anerkendelse. Anerkendelse anses som et væsentligt aspekt i individets selvrealisering, hvortil det kun betragtes som muligt at udvikle et intakt selvforhold gennem andres anerkendelse af de særegne egenskaber og rettigheder, som er tilknyttet det enkelte menneske. Kampen om anerkendelse vedrører ligeledes i Honneths tilgang en søgen efter intersubjektiv gensidighed, da det fordrer muligheden for at se sig selv gennem gensidige samspil med andre (Willig, 2006, p. 8; Honneth, 2006, pp. 127-130). Hermed forekommer en vis lighed med tilknytnings-teoriens fokus på barnets relation til omsorgspersonerne. Dette kan skyldes, at Honneth ligeledes inspireres af den psykoanalytiske objektrelationsteori, som dog forholdes til Sterns fund vedrørende spædbarnets aktive andel i selvudviklingen. Det objektrelationsteoretiske aspekt kunne problematiseres, hvortil Honneth dog anlægger, for

nærværende speciale, vigtig afstand til dele heraf: Sker separation fx gradvist, ser han ingen grund til at den må anskues som så traumatisk, som traditionelle udgaver af teorien. Hertil er det teoriens intersubjektive kvaliteter, der fremhæves i denne gennemgang (Ganis, 2015, pp. 339-341).

Honneths anerkendelsesbegreb er differentieret i tre forskellige anerkendelsessfærer: *Privatsfæren, den retslige sfære og den solidariske sfære* (Honneth, 2003, p. 14). Hver sfære faciliterer et trin i individets udvikling, da vedkommende må erfare dem alle for at blive fuldt individueret, hvilket anses som nødvendigt for opnåelsen af det gode liv samt for social integration (ibid., p. 14f). Under hver sfære forefindes forskellige typer af anerkendelse, der hver især berører forskellige aspekter af individets selv- og selvanden-forhold: *Emotionel, retslig og social anerkendelse* (Warming & Christensen, 2016, p. 73).

Den emotionelle anerkendelse omfatter kærlighedsforhold; primærrelationer, der bærer præg af stærke, følelsesmæssige bånd. Samtidig eksisterer et gensidigt afhængighedsforhold funderet i emotionel opmærksomhed eller værdsættelse - anerkendelsesbehovet mødes og afdækkes ved hjælp af tilstedeværelsen af *den konkrete anden* (Willig, 2006, p. 11; Honneth, 2006, p. 130). Den emotionelle anerkendelse muliggør deling af fortrolige oplysninger, værdier og holdninger, hvorfor individet bliver i stand til at betragte sig selv som en aktiv deltager i såvel nære fællesskaber som i samfundsrelaterede kontekster, hvilket faciliterer udviklingen af et selvforhold præget af fundamental selvtillid (Honneth, 2006, pp. 130f, 145; Honneth, 2003, p. 15). Gennem retslig anerkendelse påskønnes individet som et autonomt, moralsk væsen, der i besiddelsen af universelle rettigheder kan anskue sig selv som et fuldgyldigt, ligeværdigt og respekteret medlem af samfundet. Anerkendelsen forefindes i lovmæssige foranstaltninger, som fx velfærdsstaten tilbyder, hvortil individet indgår i en gensidig anerkendelsesproces. Denne type anerkendelse faciliterer et selvforhold, der omhandler en følelse af selvrespekt, idet individet anerkendes som et autonomt handlende retssubjekt. Den sociale anerkendelse berører individets deltagelse i og relation til fællesskabet og samfundet. Den enkelte anerkendes for deltagelsen i et samlet værdifællesskab, hvori såvel samhørighed gennem fælles rammer som unikke, personlige egenskaber værdsættes. Den sociale anerkendelse fordrer herved et selvforhold præget af selvverdsættelse, idet individet anerkendes og værdsættes som en positiv bidrager til det solidariske fællesskab, det er en del af (Honneth, 2006, pp. 147-173; Honneth, 2003, p. 16f).

Ifølge Honneth kan hver af disse tre former for anerkendelse udvikles af barnets omsorgspersoner, der ikke nødvendigvis er de biologiske forældre. Anerkendelsen kan dog også udsættes for *ringeagt*. Med *ringeagt* henviser Honneth til “*negative ækvivalenter til de forskellige anerkendelsesforhold, der kan sætte de samfundsmæssige aktører i stand til socialt at erfare, at de faktisk er nægtet anerkendelse*” (Honneth, 2006, p. 128). Krænkelser af den emotionelle anerkendelse ses bl.a. ved børn, der har været udsat for omsorgssvigt. Barnet oplever ikke den emotionelle opmærksomhed og anerkendelse, det har behov for, hvorfor selvtilliden påvirkes negativt. Ydermere medfører krænkelser i den retslige sfære fx en følelse af ikke at blive anerkendt som et individ i besiddelse af universelle rettigheder, hvortil selvrespekten tager skade. Slutteligt indebærer krænkelser af ens sociale anerkendelse, fx gennem nedværdigelse og ydmygelse, et tab af selvværdsættelse, idet man ikke anerkendes som et individ med værdi i et samfund eller det fællesskab, vedkommende indgår i. *Ringagt* henviser således til adfærd, der krænker individets intersubjektive, positive selvforhold, der muliggøres af emotionel, retslig og social anerkendelse (ibid., pp. 175-179). Dog er der en risiko for, at dette kan forstås som normativt foreskrivende, og dermed som havende en kausal sammenhæng mellem *ringeagt* af fx emotionel anerkendelse og negativ påvirkning af barnets selvtillid. Dette kan fremstå en anelse unuanceret, idet Honneth ikke forholder sig til graden af *ringagt*. Teorien belyser dog på relevant vis de niveauer, plejefamilien kan være opmærksom på som afgørende for barnet, der kan have oplevet *ringagt* på ét eller flere niveauer.

3.6 Kontrakter

Kapitlets foregående afsnit belyser, hvorledes fællesskabet består af intersubjektive relationer, der på mange måder anskues som formende for barnets udvikling. Da relationen er en del af nærværende speciales genstandsfelt, findes det hertil relevant at klarlægge, at relationsbegrebet har flere facetter. Dette kan belyses med afsæt i kontraktbegrebet, der præsenteres af Karsten Hundeide, som er en norsk professor i psykologi. Hans tilgang harmonerer med den overordnede teoretiske ramme, idet han beskriver barnets udvikling som en kulturel udviklingsproces, hvor det socialiseres ind i sociokulturelle rammer, der er afgørende for, hvordan det forstår sig selv og sin omverden. Barnet er bundet af sociokulturelle og historiske forudsætninger, der influerer dets udvikling; fx gennem normative forståelser af barnet og dennes

udviklingsprocesser. Dette er med til at rammesætte barnets perception, værdigrundlag mv., hvilket tilrettelægger barnets deltagelse i kulturelle fællesskaber (Hundeide, 2004, pp. 7-17). Hundeide forholder sig kun begrænset til individets biologiske komponenter, hvormed han i den forstand kan fremstå kulturoptimistisk: Han betoner kulturens overvældende indflydelse. Det kulturelle fokus er dog et argument for dens berettigelse i nærværende speciale, da den passer ind i den overordnede teoretiske ramme.

Hundeide argumenterer for, at mennesker indgår i sociale samspilspraksisser, hvori der finder en gensidig definitionsproces sted: En forhandlingsproces om indbyrdes roller (ibid., pp. 41-43). Denne forhandlingsproces defineres som *“en ureflekteret og ekspressiv prøven sig frem, der finder sted mellem to parter, før selve kontrakten indgås”* (ibid., p. 47). Gennem disse skiftende forhandlinger - fx mellem barn og omsorgsperson - udvikles der sæt af generelle, gensidige forventninger og rutiner, hvilket Hundeide beskriver som *kontrakter og metakontrakter* (ibid., pp. 9, 47). Kontrakter betegnes som *“mellemmenneskelige aftaler, engagementer og forpligtelser, som vi, ofte ubevidst, indgår i vores samspil med andre”* (ibid., p. 47). Det er disse underforståede aftaler, der regulerer menneskers gensidige forhold og udformningen af kontrakterne afhænger af den intersubjektive relation, der ligger til grund for den gensidige forhandlingsproces (ibid., p. 47f). Visse kontrakter har en stabil udformning og relaterer sig til generelle mellemmenneskelige forhold, hvorimod andre kontraktformer tilknyttes konkrete situationer (ibid., p. 9). Hundeide påpeger i forlængelse heraf, at individet ikke nødvendigvis behøver at indgå i helt nye forhandlinger i enhver ny interpersonel relation, da der allerede eksisterer færdige forhandlings- og kontraktudkast baseret på de tilstedeværende sociokulturelle og historiske forudsætninger. Disse institutionelle kontraktudkast *approprieres*, hvilket i denne forbindelse betyder, at de indtages af individet, som dog tilpasser dem til sig selv og den kontekst, vedkommende befinder sig i (ibid., p. 48). En indgået kontrakt, der gentagne gange bekræftes i samspillet med betydningsfulde andre, kan således internaliseres for dermed at blive en form for *selvkontrakt*: En del af barnets selvforståelse. Dette kan beskrives som en lignende proces, der jf. afsnit 3.1 *Tilknytning* finder sted i tilknytningsregi, omend denne tilgang ser bort fra barnets medfødte egenskaber. Selvkontrakten konstrueres med forpligtelser, der ligner dem, der forefindes i andre kontraktforhold, da selvkontrakten ligeledes har en social oprindelse - de ydre bliver til indre forpligtelser. Hertil agerer andre personer

som indre referencer, der guider barnet i dets fortsatte udvikling og søgen efter personlig identitet. Et individ kan desuden have mere end én selvkontrakt, hvorfor de ikke giver et fuldstændig konsistent billede af personen i alle kontekster: Vedkommende ændres ud fra de forskellige sociale samspil og situationer, denne er en del af (ibid., p. 62f).

I forlængelse heraf taler Hundeide om, at en kontrakt på sigt kan udforme sig som en relation, hvilket rent udviklingspsykologisk har indflydelse på de involverede parter, idet tillid og kærlighed kontra afvisning fra en omsorgsperson kan have stor betydning for barnets udvikling. Heri finder begrebet også sin ret i nærværende speciale, idet et barn ikke umiddelbart opnår en relation til plejefamilien i det øjeblik, det flytter ind. Således kan kontrakten være en måde at tilgå de forhold, der dannes, og som senere kan udvikle sig til relationer. En kontrakt med emotionelt præg kan potentielt udmunde i en metakontrakt: En mere overordnet og generel kontraktform, der favner op til flere forskellige kontrakter vedrørende konkrete aktiviteter eller aftaler, der på forskellig vis bekræfter den indgåede metakontrakt. Udformningen afhænger således af de specifikke situationer, individet er en del af. Et eksempel herpå er den generelle tillid, som et barn kan føle til fx sine (pleje)forældre, hvilket kommer til udtryk i forskellige samhandlinger, der alle specificerer og definerer den overordnede metakontrakt. Ofte spiller metakontrakten en afgørende rolle i reguleringen af barnets interpersonelle relationer, hvormed der etableres visse standarder og regler for, hvad der kan forventes af andre mennesker (ibid., pp. 50-55). Når kontrakter og metakontrakter udvikles i et interpersonelt samspil præget af omsorgssvigt, vil de være omsluttet af negativitet og ofte en form for emotionel belastning, hvilket potentielt influerer barnets udvikling og selvforståelse negativt (ibid., p. 38).

Overordnet set bidrager kontraktbegrebet hermed til en ny forståelse af den til tider varierende adfærd, som et barn kan udvise alt afhængigt af konteksten. Barnet relativiseres, hvorfor personlige egenskaber anses som potentialer, der kan aktiveres i de gensidige samhandlinger. På baggrund af kontrakter, selvkontrakter og metakontrakter kan individet besidde individuelle erfarings- og meningspositioner, der påvirker vedkommendes perception af verden (ibid., pp. 52-66). Hertil spiller interpersonelle samspil en afgørende rolle, hvilket ligeledes gør sig gældende ift. kapitlets næste fokusområde.

3.7 Resiliens

Som belyst i afsnit 1.1 *Indledning* peges der af nogle psykologer på, at et barn, der udsættes for omsorgssvigt, potentielt pådrages uoprettelige skader. Kapitlets hidtidige afsnit har afdækket, at dette kan rodfæstes i interpersonelle samspil, der har vist sig toneangivende for barnets udvikling. Dog er Niklas et eksempel på, at nogle børn klarer sig bedre end andre til trods for at have gennemlevet ensartet modgang; herunder omsorgssvigt. For at forstå dette er det nødvendigt at opnå indsigt i baggrunden for den individuelle håndtering af stressorer, da børns reaktioner herpå er mangfoldige: De kan fx variere fra situation til situation og være afhængig af den type stress, barnet udsættes for (Thormann, 2009, pp. 60-65).

Resiliens-begrebet kan hertil udgøre en forklaringsramme. Overordnet handler resiliens om at overkomme stress og modgang: At opnå et relativt godt psykologisk udfald på trods af tilstedeværelsen af risici, der kunne forventes at give negative følger (Hornor, 2017, p. 384) - fx psykopatologi, dårlige uddannelsesmæssige præstationer og voldelig adfærd. Resiliensforskning beskæftiger sig i forlængelse heraf ofte med enkeltstående kriterier som uddannelse, livstilfredshed, stress eller tro på egne evner, hvortil der kan stilles spørgsmålstejn ved, hvorvidt udfaldene kan tilgås så simpelt (Liu, Reed, & Girard, 2017, pp. 111-113). Spørgsmålet om trivsel tager med afsæt heri form som et unuanceret billede af barnets livsbetingelser. Dette kan jf. afsnit 3.3 *Community psykologi* problematiseres, idet trivsel og lidelse afvejes på samme skala frem for at give plads til betoning af barnets egen vægtning af de respektive faktorer. Spørgsmålet er, om det ontologisk set er muligt i forskningsregi at foretage denne objektive kategorisering af udfald og kriterier. Niklas oplever fx selvværds- og sociale problematikker, der udefra fremstår som negative konsekvenser af omsorgssvigt. Hans perception af sin tilværelse er dog ikke fokuseret herpå; i stedet betoner han den lykke, han oplever på trods af sine problematikker (Dodensig & Christensen, unpub.). Denne subjektive perception er det væsentlige for nærværende speciales ontologiske ståsted, hvilket bevirker, at der må tages hensyn til den enkeltes egen vægtning frem for objektive kategoriseringer.

Med afsæt heri indføres retningen i den kulturpsykologiske ramme, hvor barnets individuelle perception og fortolkning af stressorer prioriteres. Reaktionernes mangfoldighed kan bl.a. tilskrives medierende faktorer som barnets køn, alder og kultur, ligesom

barnets tidligere oplevelser influerer på perceptionen af aktuelle stressorer. Dette ligger i forlængelse af teorien om akkumuleret stress jf. afsnit 2.2.3 *Omsorgssvigt*, idet kronisk stress forårsager et forhøjet niveau af stresshormoner, der påvirker barnets måde at percipere og reagere på (Hornor, 2017, p. 385). Udviklingens interaktive proces kan udgøre et problematisk aspekt i kvantitative målinger, og der må derfor tages afstand fra den førromtalte determinerede kausalitetsforståelse udfoldet i afsnit 3.1 *Tilknytning* (Liu, Reed, & Girard, 2017, p. 113). I stedet tilgås resiliens gennem en sandsynlighedsmodel, der kan associeres med den multikausale tankegang hvor bestemte risikofaktorer - enten som vedvarende mønster eller akkumuleret - øger risikoen for bestemte udfald. For at vende tilbage til de negative følger drejer det sig bl.a. om eksklusionsprocesser, hvilket er af afgørende interesse for nærværende genstandsfelt. Børns toleranceniveau herfor er dog varierende, hvilket bl.a. kan tilskrives individuelle forudsætninger, der både inkluderer medfødte egenskaber såsom temperament samt uhensigtsmæssige tillærte adfærdsformer. Disse kan være resultatet af omsorgssvigt, der på flere måder truer barnets resiliens, hvilket kan eksemplificeres med afsæt i afsnit 2.2.3 *Omsorgssvigt*: Kategoriseringerne for omsorgssvigt består af en række risikofaktorer, hvor især familiære risici som misbrug og sindslidelse præger det intersubjektive samspil. Den sociale familiebaggrund bliver således med afsæt i sandsynlighedsmodellen betingende for barnets trivsel, ligesom der herigennem faciliteres individuelle mulighedsbetingelser (Berliner & Nielsen, 2013, pp. 13-17).

I forlængelse af ovenstående må resiliens anses som dynamisk, da tilstedeværelsen af de specifikke risikofaktorer ikke nødvendigvis påvirker barnet negativt akkumuleret set. I stedet kan barnet være sårbart på nogle områder, mens der kan opbygges resiliens på andre - hvordan resiliensopbygning faciliteres, udfoldes i nedenstående underafsnit (Fitzpatrick, 2011, p. 228). Det dynamiske perspektiv betragtes som væsentligt at afklare, idet resiliens kan tilgås på forskellig vis, hvor det modsat også kan anskues som en individuel kapacitet, hvor de førromtalte medfødte egenskaber bliver altoverskyggende. Dette bibringer et deterministisk ståsted, da barnet enten betragtes som resilient eller ej, hvormed det kan sammenlignes med et personlighedstræk. De senere år er forståelsen dog ligesom ift. tilknytningsteorien jf. afsnit 3.1 *Tilknytning* skiftet fra individ- til kontekstafhængig, således konteksten i stigende grad anerkendes som afgørende. Nærværende speciale tilkender sig dette kontekstuelle afsæt, hvor barnet ikke isoleres, men anskues som socialt indlejret. Et økologisk orienteret perspektiv kan

bidrage hertil, da resiliens' dynamiske kapacitet her betones: Omdrejningspunktet bliver ikke blot, at barnet trods negative odds - omgivelserne har samtidig kapacitet til at forandre disse (ibid., p. 223). Der tages hermed højde for helheden af individuelle og sociale processer, der ydermere bliver indlejret historisk, politisk og kulturelt (Berliner & Nielsen, 2013, p. 12). Denne indlejring må der tages aktivt stilling til, idet resiliensforskning ofte foretages fra en individorienteret, vestlig tilgang, der er dominerende på trods af, at begrebets betydning varierer afhængigt af kontekst og kultur. Den førnævnte udfaldsafvejning bør derfor som minimum udføres i en kulturspecifik ramme (Fitzpatrick, 2011, p. 229), hvilket i nærværende speciale ikke er problematisk, idet der er foretaget en kulturel afgrænsning jf. afsnit 1.2 *Afgrænsning*, der er homogen med forskningens målgruppe. Ydermere anvendes det kulturpsykologiske perspektiv, hvor der netop lægges vægt på kulturens og tidens betydning for barnets position og perception.

3.7.1 Plejefamiliens potentiale

Resiliens ansues således ikke blot som noget iboende i barnet, og omgivelserne kan som følge heraf ændre barnets odds, hvortil tilstedeværelsen af visse faciliterende faktorer er påkrævet. Disse indebærer såkaldte *beskyttende faktorer* og udgør et grundelement i potentialet for resiliensopbygning i plejefamilien. Dette afsnit centrerer herom og udfoldes grundet værdien for genstandsfeltet grundigere end ovennævnte risikofaktorer. Beskyttende faktorer kan opdeles i tre kategorier, hvor der forekommer visse ligheder med risikofaktorerne; blot med omvendt fortegn (Hornor, 2017, pp. 384-387):

- Individuelle faktorer - herunder prosocial tillært adfærd, medfødte samt kognitive egenskaber og temperament.
- Kvaliteten af barnets relationer relateret til den sociale familiebaggrund: Kærlighed fra forældre og søskende samt en positiv familieatmosfære.
- Bredere miljømæssige faktorer indebærende et sikkert nabolag, kvalitetsskoler og regulerende aktiviteter.

Figur 8: Overordnede beskyttende faktorer

De tre kategorier er gensidigt influerende og dermed sammenvævede, og for at opnå optimal resiliens er barnet afhængig af faktorer på både samfunds niveau, lokalt samt målrettet henholdsvis familien og individet. Indsatsen påvirkes således af strømninger fra alle fire af Bronfenbrenners systemer fra makro- til mikroniveau: Der må hertil være de rette økonomiske og socialpolitiske værktøjer til rådighed, der kan understøtte

resiliensfremmende miljøer, tilgange og adfærd, som er sikre, støttende og sunde for barnet. Dette kan indebære forbedring af kulturen og relationerne i barnets nærmiljø med fokus på aspekter som kommunikative evner samt værdier, der fremmer udviklingsprocesser såsom tilknytning og anerkendelse. På individuelt niveau kan dette understøtte identifikationen og promovering af barnets styrker og interesser, hvor fællesskaber med jævnaldrende kan være et værdifuldt værktøj (ibid., p. 387f).

Konkrete interventioner kan dog være udfordrende at identificere. Problematikkerne forbundet med objektificeringen af føromtalte udfald kan hermed videreføres til de beskyttende faktorer: Resiliens består af et bredt udsnit af personspecifikke - og somme tider ubekendte - faktorer, der er vanskelige at operationalisere og dermed måle på, hvilket kan problematisere udpegelsen af specifikke resiliensfremmende faktorer (Liu, Reed, & Girard, 2017, p. 112). Som demonstreret findes denne kausalitets-tankegang dog ikke befordrende for fremgangen i nærværende speciale, hvormed resiliensforskningen med afsæt i sandsynlighedsmodellen i stedet kan konstituere en guideline vedrørende potentielle virkemidler under forudsætning af, at indsatsen tilpasses det enkelte barn og dennes livsverden. Nogle af de virkemidler, hvis potentiale der er fundet evidens for indflydelsen af, er bl.a. følgende beskyttende faktorer (Berliner & Nielsen, 2013, p. 24f):

1. Omsorg og støtte
2. Høje forventninger til barnet
3. Håb for fremtiden
4. Prosociale værdier
5. En oplevelse af mening
6. Aktiv deltagelse
7. At vise barnet, at man gerne vil høre dets mening og påskønner dets bidrag til det fælles liv

Figur 9: Konkrete beskyttende faktorer

Figur 9 demonstrerer, at effektive faktorer ofte er af psykosocial karakter. Disse kan bl.a. medvirke til regulering af barnets niveau af stresshormoner, hvormed reaktionen på stressorer potentielt kan formindskes (Traub & Boynton-Jarrett, 2017, p. 3). Resiliens afhænger således i høj grad af fællesskabet: Den opbygges i store træk, når barnet kan indgå i og bidrage hertil (Berliner & Nielsen, 2013, p. 27). I forlængelse af den kulturelle indlejring sættes dette under pres i nutidens danske samfund, som er præget

af individualisme og bestræbelser, der ofte sker på bekostning af aspekter som fællesskab og loyalitet. Denne tendens manifesteres ofte i et individualiserende syn på barnet og dets problematikker, omend der, fra dette perspektiv, ses positive tendenser, der peger i retningen af et øget fokus på fællesskabets potentiale; fx i inklusionsindsatsen, der præger det danske skolesystem (Hundeide, 2004, p. 27; Berliner & Nielsen, 2013, p. 10).

Plejefamilien kan hertil udgøre et fællesskab, hvori de beskyttende faktorer kan faciliteres og resiliensen opbygges (Hornor, 2017, p. 387). Netop plejefamilien har en særlig forudsætning for at realisere en række vendepunkter for udsatte børn, der udgøres af følgende elementer (Fitzpatrick, 2011, p. 226f):

1. *Handling*: Gennem deltagelse i fællesskabets aktiviteter kan barnet opnå anerkendelse og dermed styrke selvværdet.
2. *Relationer*: I fællesskabet kan der opbygges betydningsfulde positive relationer.
3. *Refleksion*: Fællesskabet kan hjælpe barnet med at opnå en erkendelse af, at det ikke kan fortsætte i samme retning.

Figur 10: Vendepunkter

De tre vendepunkter i Figur 10 kan relateres til fire nøgleprocesser: Øget tro på egne evner, afstand fra risici, nye muligheder og multiplikation af fordele. Førstnævnte giver barnet troen på, at hidtidig modgang kan overkommes, mens anbringelsen i plejefamilien kan skabe afstand til et risikofyldt miljø. Miljøskiftet kan afføde nye muligheder, der automatisk kan medføre multiplikation af fordele gennem de beskyttende faktorer, det nye miljø tilbyder. Barnet må således, eventuelt under guidning, navigere mod sundhedsfremmende ressourcer, mens omgivelserne - herunder plejeforældre - må frembringe disse på en måde, der er meningsfuld for barnet. Således kan resiliens faciliteres og opretholdes, da der ikke er tale om en statisk tilstand. Hermed bibringer resiliens et perspektiv, der påpeger, at udfaldet i voksenalderen ikke er skrevet i sten på trods af risikofaktorer som omsorgssvigt i barndommen. De første år anses dermed ikke som determinerende (ibid., pp. 227-233) - den fortløbende balance mellem risiko- og beskyttende faktorer er i stedet udslagsgivende (Berliner & Nielsen, 2013, p. 13). Muligheden for at ændre retning uddybes nærmere i det følgende afsnit.

3.8 Udviklingsstier

Gennem kapitlet er det fortløbende blevet belyst, hvorledes barnets position tilgås som en del af en levet helhed, der tilsammen anses som betingende for barnets udvikling. Dette kan illustreres med afsæt i Hundeides (2005) metafor om udvikling som en rejse gennem et sociokulturelt landskab, der indeholder en række stier, der leder til forskellige destinationer afhængigt af, hvor i landskabet barnet befinder sig. Undervejs på rejsen findes en række stop, hvor stierne krydser hinanden, hvilket giver mulighed for at skifte spor med en ny destination som endestation (p. 242).

Således er Hundeide enig med resiliensforskningen i, at udfaldet af barnets udvikling ikke er givet på forhånd, omend den ikke foregår i et vakuum: Hundeide (2004) påpeger ligeledes, at barnets verden allerede er formet af kulturelle og historiske processer, der sætter rammen for, hvordan barnets udvikling kan forløbe. For at forstå udviklingen anses det således som afgørende at forstå det landskab, barnet vokser op i, og hvordan rammerne heri individueres (pp. 7-10). Individuering foregår - ligesom i forbindelse med kontraktbegrebet - gennem appropriering, hvilket her henviser til, at *“kollektive mønstre aktivt bliver rekonstrueret gennem samspil med omsorgspersoner og individets deltagelse i sociokulturelt baserede rutiner og praksisser”* (ibid., p. 10). Hermed videreføres hans sociokulturelle perspektiv fra kontrakt-begrebet jf. afsnit 3.6 *Kontrakter*, hvilket er på linje med hans overordnede kulturpsykologiske tilgang. Dette udelukker, som tidligere nævnt, ikke indflydelsen af biologiske og genetiske forhold som betydningsfulde for barnets udvikling, hvortil det påpeges, at landskabet ikke uforbeholdent påvirker barnets udvikling: Mennesker anskues hertil som meningssøgende, fortolkende væsener, hvorfor barnets position afhænger af den måde, hvorpå det definerer sin situation og person (ibid., pp. 7-12). Denne tilgang korresponderer med nærværende speciales opdeling af den psykologiske og materielle virkelighed jf. afsnit 1.3.1 *Ontologi og epistemologi*. Den psykologiske virkelighed bliver ligeledes i denne tilgang afgørende for at fortolke og forstå barnets situation, omend det sociokulturelle landskab eksisterer uafhængigt heraf. På denne måde kombineres et mikro-fortolkende niveau med en makro-samfundsmæssig beskrivelse af udvikling (ibid., p. 28).

I nutidens danske samfund influeres børns udvikling af et makroorienteret aspekt i form af en markant stigning i valg, der skal træffes, hvilket står i kontrast til tendenser

i traditionelle samfund. Dette vilkår tilbyder barnet flere muligheder for at skifte spor, omend denne tilsyneladende frihed samtidig medfører et større ansvar. Især unge konfronteres med en række skelsættende valg om bl.a. tilhørsforhold, identitet og fremtid, hvilket kan være vanskeligt for udsatte unge at navigere i. Dette kan fordre tilflugt i en modkultur, hvor adoptionen af en bestemt livsstil automatiserer en række valg, den unge således ikke tvinges til at forholde sig til. Livsstilen vil ofte vægte højere end den ideologi, den respektive modkultur repræsenterer, hvortil det er følelsen af at høre til og blive accepteret, mange unge higer efter (Hundeide, 2005, p. 244f). Et studie fra en forstad til Oslo, der kendetegnes af høj ungdomskriminalitet, fokuserer hertil på de *mulighedssituationer*, disse unge oplever (Hundeide, 1989, if. Hundeide, 2005, p. 246): Deres psykologiske muligheder i det sociale landskab. Hvorfor nogle unge søger tilhørsforhold i modkulturer, herunder kriminelle- og misbrugsmiljøer frem for andre fællesskaber i fx en sportsklub, kan forklares med afsæt i den unges mulighedssituation: For mange skridt i én retning kan bevirke, at der psykologisk set kun er visse destinationer, der af bestemte veje synes tilgængelige. Hundeide anvender i denne forbindelse følgende model til belysning af udviklingsstiers forskellige karakteristika fra barnets position (Hundeide, 2005, pp. 247-249):

1. Nogle stier er af forskellige årsager utilgængelige - fx kræver visse uddannelser et karaktergennemsnit, som ikke alle unge opnår.
2. En række stier er tilgængelige fra og kongruente med den unges position.
3. Andre stier er tilgængelige, men anses ikke som kongruente, hvorfor de psykologisk set bliver set bort fra.
4. Igen andre stier er tilgængelige, uden at den unge er klar over det, hvilket kan skyldes manglende viden herom.

Figur 11: Udviklingsstier

Det mest oplagte for barnet er at følge de stier, der både er tilgængelige og kongruente jf. Figur 11 punkt 2. At følge disse stier er ofte ikke en konsekvens af reflektiv beslutningstagen, men handler i højere grad om rutine og at følge medlemmerne af det fællesskab, barnet er en del af. Valget af tilhørsforhold påvirkes endvidere af barnets position og egenskaber, der giver adgang til respektive fællesskaber, ligesom måden hvorpå barnet opfatter sine mulighedssituationer spiller en afgørende rolle. Nogle livsstilsvalg er kritiske, idet de er determinerende for fremtidige muligheder, da kriminalitet fx kan påvirke senere jobmuligheder. Vælger den unge en sådan sti, er det ikke

altid muligt samtidig at gå ned af en anden - toget er så at sige kørt. Dog er ikke alle afgørende valg barnets egne (ibid., p. 249f). Et eksempel herpå kan være, hvorvidt og hvornår det offentlige skrider ind, når et barn udsættes for omsorgssvigt. Ligeledes kan barnets omgivelser tilskrive det bestemte egenskaber, hvilket ofte får selvopfyldende konsekvenser, da andres holdninger påvirker barnets selvforståelse, adfærd og motivation (Hundeide, 2004, pp. 39-42). Samfundet er således medskabere af identiteter, som unge kan tilnærme sig og i sidste ende appropriere (Hundeide, 2005, p. 248).

3.8.1 At skifte spor

Barnets valgmuligheder påvirkes bl.a. af såkaldte *adgangsfærdigheder*, der kvalificerer individet til bestemte udviklingsstier - nogle børn har fx blot adgangsfærdigheder, der kvalificerer dem til at opnå fællesskaber i modkulturelle grupper. For at modvirke dette kan der sættes ind med følgende interventioner (ibid., p. 251f):

- Tillære nødvendige adgangsfærdigheder med formålet at gøre utilgængelige livsstier tilgængelige. Dette kan både være officielle eksaminer, men også viden om måden hvorpå den unge præsenterer sig selv ift. accept i særlige grupper.
- Bringe de stier frem i lyset, som er tilgængelige, men ikke opfattes af barnet.
- Opnå adgang til tilgængelige, men ikke kongruente stier. Dette er en større udfordring, da det kræver forandring af den unges position. Den unges fortid må så at sige resocialiseres, så vedkommende kan se fremtiden på en ny måde

Figur 12: Interventionsmuligheder

En intervention bør baseres på barnets mulighedssituation. Som med beskyttende faktorer jf. afsnit 3.7 *Resiliens* kan der interverneres på forskellige områder og niveauer; herunder meta-kognition, mikrofærdigheder, praktisk viden og etablering af relationer. Unge, der følger et negativt udviklingsspor, har fx ofte ikke lært de nødvendige mikrokognitive færdigheder, mange tager for givet, i form af bl.a. disciplin, fremtoning og håndtering af arbejdspress. Direktiver er i denne forbindelse ikke en fyldestgørende løsning, og social støtte betragtes som nødvendig ved især manglende sociale færdigheder. Støtten må dog modtages fra et individ eller fællesskab, barnet har tillid til. Hundeide forholder sig ikke umiddelbart til barnets forudsætninger herfor, hvortil kapitlets næste afsnit kan supplere dette udgangspunkt. Bygger en intervention endvidere på deltagelse i et fællesskab, må der tages højde for, at dette både er tilgængeligt samt kongruent med barnets position. Brobygning kan hertil være et vigtigt redskab i

interventionsprocessen, idet der skabes forbindelse mellem barnets baggrund og en ny aktivitet. Dette kan medføre et sporskifte, hvortil den nye sti må opfattes som kongruent, hvilket, som tidligere nævnt, potentielt både kræver en redefinition af barnets fortid og selvforståelse (ibid., pp. 252-256; Hundeide, 2004, pp. 39-42).

Dette kan blive et vendepunkt for barnet, hvilket kan relateres til vendepunkterne jf. Figur 10. Ovennævnte sociale støtte kan dog sættes under pres, når barnet er på vej ud af en udviklingssti, der fx har endestation i kriminelle miljøer, hvor netværket har en mindre tendens til at være villig til at stille ressourcer til rådighed. Børn i denne situation ses som afvigere (Fitzpatrick, 2011, p. 229f), hvilket skyldes, at der kan opstå stor polaritet mellem de, der lever en socialt accepteret livsstil, og outsiders, som ikke går op i skolen eller udviser respekt for normative adfærdscodekser (Hundeide, 2005, p. 246f). Hertil kan plejeforældre spille en afgørende rolle, idet de kan anses som guider i det kulturelle landskab, hvor kontakt og engageret samspil er afgørende (Hundeide, 2004, p. 35). Som belyst kræver dette dog en indsats, hvortil tillid gennemgående har vist sig at være afgørende. Kapitlets sidste afsnit vil derfor præsentere, hvorledes vi anskuer dette perspektiv i relation til nærværende speciales genstandsfelt.

3.9 Tillid

Formålet med dette afsnit er at belyse nærværende speciales tilgang til tillidsbegrebet, hvor det anskues som et relationelt fænomen. Vi ønsker således ikke at tilgå tillid som en ensrettet proces, men derimod som et dynamisk fænomen, der kan tilbydes og opbygges i gensidighed: Tillid fremstår hermed som socialt forpligtende og dermed betinget af en række kontekstuelle faktorer (Warming & Christensen, 2016, pp. 12-18). Til at belyse dette inddrages relevante aspekter fra henholdsvis Niklas Luhmann og Tania Zittouns perspektiver på tillid, hvilket udfoldes i det følgende.

3.9.1 Reduktion af social kompleksitet

Den tyske sociolog Niklas Luhmann (1927-1998) har udarbejdet en abstrakt teori, der for anvendelighedens skyld forholder sig til nærværende speciales genstandsfelt. Ifølge Luhmann skal tillid betragtes som et socialt mellemmenneskeligt fænomen, hvortil dets formål er at reducere social kompleksitet. Han pointerer, ligesom jf. afsnit 3.8 *Udviklingsstier*, at samfund som det danske besidder et kompleksitetsniveau, der kan betragtes som værende en markant psykologisk belastning for de iboende individer -

bl.a. grundet de mange valg, individet må forholde sig til. I forlængelse heraf tilskriver Luhmann sig følgende holdning: “*På grundlag af socialt udvidet kompleksitet kan og må mennesket nødvendigvis udvikle mere virksomme former til reduktion af kompleksitet*” (Luhmann, 1999, p. 37). Tillid skal hertil forstås som en mekanisme, der antager en kompleksitetsreducerende form ved at sætte individet i stand til at handle på trods af tilstedeværelsen af risici og usikkerhed som et samfundsmæssigt grundvilkår. Gennem tillid fritages individet fra at skulle forholde sig til et utal af overvejelser, valg og spekulationer: Der skabes og opretholdes således handlingsfrihed i mellemmenneskelige relationer. Tillid opstår heri gennem kommunikation af indbyrdes forventninger om, at den anden part honorerer den frihed, vedkommende tillægges ift. at kunne træffe afgørende valg (ibid., pp. 61, 81; Warming & Christensen, 2016, pp. 17-32).

Luhmann betoner, at tillid ikke er noget, der kan afkræves - det er noget, et individ skal gøre sig fortjent til, hvilket til tider er en langsommelig proces. En voksen, der interagerer med socialt udsatte børn, kan således ikke tilgå relationen med en forventning om, at barnet ubetinget udviser vedkommende tillid; specielt hvis barnet tidligere i sit liv er blevet svigtet. Derfor foreslår Luhmann, at der arbejdes ud fra *de små skridt-princippet*, hvorved den voksne fremlægger små indikationer på, at vedkommende ønsker at opbygge en tillidsfuld relation, samtidig med at der responderes anerkendende og opfølgende på de små tillidsskridt barnet angiver (Warming & Christensen, 2016, p. 32f). Denne tilgang til tillidsopbygning kan relateres til en anden af Mogens Jensens teorier, der bl.a. berører den afgørende udviklingsmæssige betydning, positive brud på forventninger kan have. I overensstemmelse med ovenfor nævnte princip benævner Jensen vigtigheden i at tilgå barnet på en anerkendende, lyttende og overraskende måde, der gør det muligt potentielt at bryde med dets erfaringsbundne forståelser af voksnes intentioner. Selvrefleksion er nøglen til denne forandring, da barnet reflektivt føres fra en fastlåst forståelse til én præget af flertydighed og ambivalens. Det er netop denne tvetydighed, der muliggør en lagvis opbygning af tillid, som ikke anses som en dikotom størrelse (Jensen, 2018, pp. 252-256).

Jensen refererer her i høj grad til det, Luhmann benævner *personlig tillid*, hvilket han differentierer fra *systemisk tillid*. Personlig tillid indbefatter tillid til konkrete personer, såsom et familiemedlem. Det afgørende aspekt er, at relationen er funderet i et gensidigt tillidsforhold, hvor parterne indbyrdes har udvist og gjort sig fortjent til hinandens tillid. Individet tør således at indtage en sårbar position, da den anden har bevist, at

vedkommende er pålidelig. Systemisk tillid omfatter derimod troværdigheden af et system, herunder det juridiske system, hvori foranstaltninger såsom Barnets Reform og Voksenansvarsloven anvendes til at sikre børns trivsel og udvikling (Warming & Christensen, 2016, pp. 33-35).

Hvorvidt den tillidsfulde ageren vurderes berettiget, afhænger af, om tilliden honoreres eller brydes. I tilfælde af sidstnævnte bliver mistillid et uundgåeligt alternativ, idet tillidsbrud er det, der gør tillid risikobetonet, hvormed individets tillid generelt kan tage skade (Luhmann, 1999, pp. 39, 54-66). Møder individet verden med en grundlæggende mistillid, må samfundets kompleksitet konfronteres alene. Dette kan potentielt give anledning til stor psykologisk belastning, da mistilliden ikke begrænser mangfoldigheden af valg. Luhmann uddyber ikke nærgående, hvad der ligger til grund for, at nogle børn har lettere ved at danne tillidsfulde relationer end andre, hvilket kan anses som en mangel i hans teori, omend dette ikke er hans fokusområde. Han forholder sig fx tilsyneladende ikke til barnets indre bidrag til tillidsopbygningen, hvormed også han ser bort fra de medfødte egenskaber (Warming & Christensen, 2016, pp. 27-33). Tillidsopbygning kan dog især være en vanskelig proces, hvis det gensidige forhold mellem samhandlingsparterne er præget af dårlige erfaringer, manglende anerkendelse eller negative emotionelle tilstande. Hertil kan direkte tillidssvigt og overgangen fra tillid til mistillid være brolagt med voldsomme og ofte negative følelser, såsom vrede, afmagt, skuffelse, mindreværd mm. Hvis dette er tilfældet, kan det være yderst vanskeligt at genopbygge tilliden. Tillid og mistillid skal hermed ikke betragtes som universelle størrelser: Et individ kan være mere eller mindre tillidsfuld alt afhængig af vedkommendes psykologiske fundering, men tillid vil altid eksistere i relation til et andet menneske eller system, hvormed det både er personligt, socialt og interaktionelt (ibid., pp. 33-41).

3.9.2 Fundament for læring

Som supplement til ovenstående definition af tillid vil nærværende speciale ligeledes inddrage en teori af Tania Zittoun, schweizisk professor i sociokulturel psykologi. Zittouns teori er centreret omkring tillid i uddannelsesøjemed, omend en række aspekter findes anvendelige som bidrag i nærværende forståelsesramme.

Zittoun argumenterer for, at der forefindes en korrelation mellem læring og tillid. Hun anlægger et sociokulturelt perspektiv herpå, hvortil det tænkende, følende og

handlende individ konstant er involveret i sociale situationer med tilstedeværende og fraværende andre samt forskelligartede kulturelle artefakter. Dette supplerer Luhmanns teori, idet hans miljømæssige fokus hovedsageligt rettes mod interaktionen med et andet individ. Hertil er andre individer og den sociale verden allerede en del af den enkeltes erfaringer, handlen og tænkning, hvorfor disse altid fremstår dialogiske (Zittoun, 2014, p. 125f).

Ifølge Zittoun udviser et individ tillid ved at besidde en tro på positive udfald ift. det forpligtende mellemmenneskelige samspil, vedkommende indgår i. Tillid omfatter således en overbevisning om, at et andet individ kan betragtes som troværdig, at vedkommende besidder specifikke kompetencer, der er relevante for en konkret situation samt tilstedeværelsen af en indbyrdes anerkendende samhandlen, hvori alle parter respekteres. Zittoun benævner hertil, ligesom Luhmann, at enhver form for tillid involverer en vis grad af risikotagning: Et individ kan kun gisne om fremtiden. Det kan således være angstprovokerende, da tilliden ofte gives uden en klar viden om, hvorvidt den er berettiget eller ej. Der eksisterer således et element af sårbarhed, som dog også kan facilitere tillidsprocessen: Den voksne kan hertil ligeledes indtage en sårbarhedsposition for at muliggøre etableringen af et tillidsforhold til barnet, hvormed relationen bærer præg af en gensidighedsfølelse (ibid., p. 128).

Zittoun skelner mellem *makro- og mikrosocial tillid*. Makrotillid minder på mange planer om Luhmanns systemiske tillid ift. centrering omkring samfundets overordnede systemer og institutioner. Disse socialt orienterede interaktioner fordrer dynamikker præget af mikrosocial tillid, der, ifølge Zittoun, kan differentieres i henholdsvis *interpersonel tillid* og *epistemisk tillid*. Interpersonel tillid relaterer sig til forholdet mellem to individer, hvori begge parter skal have og udvise tillid til hinanden - gerne på en anerkendende og respektfuld facon (ibid., p. 129f). Epistemisk tillid refererer til den tillid, der finder sted, når der skal erfares og indsamles ny viden, hvilket kan være af stor værdi for nærværende genstandsfelt, hvor barnet må opnå nye erfaringer i plejefamilien. Ny viden uddeles af andre, hvortil den enkelte må have tillid til gyldigheden og relevansen heraf. Den epistemiske tillid deles yderligere i to aspekter: *Monologisk* og *dialogisk tillid*. Monologisk tillid omhandler et magtforhold, hvor den voksne har monopol på at bestemme, hvad barnet skal lære, mens den dialogiske tillid refererer til tiltroen til den voksnes villighed til at lære barnet den nødvendige viden (ibid., p. 131; Jensen, 2018, p. 255).

Kapitel 4: Diskussion

Med teorien i forrige kapitel introduceret er formålet med dette kapitel at forholde dem til specialets genstandsfelt og problemstilling. Derfor foretages kapitlets respektive diskussioner med afsæt i disse teorier. For overskuelighedens skyld foretages diskussionen opdelt i forskellige emner, hvor relationens betydning vil være omdrejningspunktet i det første afsnit, hvorefter en diskussion af fællesskabets betydning følger. Disse fokuserer primært på potentialer, hvor de forskellige teories bud sammenholdes og diskuteres op imod hinanden. Som supplement indgår eksempler med Niklas for at illustrere pointer og afvigelser, som modsiger det teoretiske aspekt. Der fokuseres i højere grad på begrænsninger i kapitlets næste afsnit, der omhandler den praktiske implementering af elementer fra de to første afsnit. Her vil især *Kapitel 2: Familiepleje* anvendes som modvægt til de teoretiske perspektiver, således disse forholdes til den praktiske virkelighed, hvori de skal finde anvendelse. Slutteligt forefindes en diskussion af måden, hvorpå specialet er udført, således der sker et kritisk tilbageblik på processen, inden specialet afsluttes med en konklusion.

4.1 Relationens betydning

Forudsætningen for nærværende speciales relevans er, at børn i plejefamilier er i stand til at opbygge nye, betydningsfulde relationer til andre end deres biologiske forældre. I forlængelse heraf kan der argumenteres for, at en deterministisk udgave af den objektrelationsteoretiske tankegang - der jf. afsnit 3.1.1 *Etologisk tilknytningsteori* fornægter muligheden for, at barnet kan opnå en sund udvikling uden et uafbrudt bånd til de biologiske forældre - må forkastes. Denne tankegang har præget den historiske udvikling af lovgivningen på anbringelsesområdet, hvilket demonstreres i afsnit 2.1 *Lovgivning*. Der kan dog argumenteres for, at der de senere år er sket en forskydning mod et perspektiv, der i højere grad lader til at være påvirket af strømme fra den behovsteoretiske skole. Denne påstand fremlægges bl.a. med afsæt i afsnit 2.1.1.3 *Barnets Reform*, hvor det belyses, at beslutninger skal træffes under hensyntagen til barnets tarv. Udviklingen kan ses i lyset af en behovsteoretisk grundsten: At biologiske forældre kan erstattes af de individer, der yder omsorg for barnet, hvilket kan ske på bekostning af samvær, hvis det vurderes gavnligt for barnets sunde udvikling. Den sunde udvikling kan fx jf. afsnit 3.1.4 *Et kontekstuel perspektiv* begrænses af barnets tilknytning til biologiske forældre, idet utryk tilknytning kan reducere barnets

udviklingspotentiale. Der kan stilles spørgsmålstegn ved, hvorvidt de rette forudsætninger for at efterleve erstatningsmuligheden er til stede i det danske system. Kriterierne for en succesfuld erstatning indebærer hertil kontinuitet og ro i anbringelsen, da barnet herved tillades at forme en tilknytningsrelation til plejeforældrene (Hougaard, 2015, p. 240). Denne diskussion udfoldes nærmere i afsnit 4.3 *Implementering i praksis*.

Spørgsmålet er, hvorvidt et absolut skifte i tankesættet kan betragtes som hensigtsmæssigt. Begge perspektiver kan kritiseres for at overse barnets position og oplevelse (ibid., p. 240f), hvilket ontologisk set kan problematiseres. Den danske lovgivning er hertil øjensynligt ikke blot direkte funderet i disse to skoler, idet barnets perspektiv fremhæves som betydningsfuldt; især i kølvandet på Barnets Reform, hvor det pointeres, at barnet skal høres i sin sag. Der kan således spores en tendens mod en mere afbalanceret anvendelse af de to tankegange, hvilket understøttes af, at lovgivningen tager afsæt i nyere forskning på området: Sammensætningen af forskellige teoretiske perspektiver virker antageligt befordrende for indblikket i et helhedsbillede af barnets behov. Sterns teori jf. afsnit 3.1.2 *Sterns videreudvikling* repræsenterer fx en relevant teorikombination af barnets tilknytningsmæssige behov under hensyntagen til nyere udviklingsteori: Han betonere barnets aktive perceptuelle rolle samt at udviklingen bør anses som en fortløbende proces (Klyvø, 2011, p. 31f). Sammenholdt med nærværende speciales øvrige teoretiske perspektiver fremstår den oprindelige tilknytningsteori, bl.a. grundet det objektrelationsteoretiske udspring, som mangelfuld for forståelsen af det nutidige barns liv. Vi hælder derfor mod en mere behovsteoretisk tankegang, omend der ikke tages afstand fra de biologiske forældres betydning, idet barnets perception løbende i *Kapitel 3: Teori* har vist sig afgørende, når relationernes betydning evalueres.

4.1.1 Opbygning af nye relationer

Med ovenstående afklaret kan vi vende os mod spørgsmålet om, hvorvidt relationen til plejeforældrene er lige så afgørende for en positiv udvikling som relationen til de biologiske forældre. Potentialer i nye relationer understøttes af Øvreeides teoretisering jf. afsnit 3.1.4 *Et kontekstuel perspektiv*, hvor det betones, at barnet kan udforme nye, specifikke selv/andre-billeder, hvormed de oprindelige tilknytningsrelationer ikke bliver altoverskyggende. Hermed ikke sagt, at disse er uden betydning: Som afsnit 3.1 *Tilknytning* løbende belyser, forkastes alle aspekter af den oprindelige

tilknytningsteori ikke, hvormed den tidlige barndom fortsat betragtes som influerende. Niklas er et godt eksempel herpå: Hans forhold til Pernille er unikt, mens størstedelen af hans relationer bærer præg af de RIG'er, arbejdsmodeller og selv-andre-billeder, han har opbygget i løbet af barndommen. Dette kommer bl.a. til udtryk ved, at han emotionelt holder de fleste på afstand: Omend han er blevet langt mere åben og socialt orienteret, lader han blot få, udvalgte individer komme tæt ind på livet af sig af frygt for at genopleve den afvisning, hans barndom har været præget af. Hans generelle relationelle forventninger lader hermed til at være influeret af tidlige tilknytningsrelationer, der er grundlæggende for mødet med omverdenen. Der kan argumenteres for, at Niklas jf. afsnit 3.1.1.1 *Tidlige omsorgspersoners betydning* har internaliseret tidlige erfaringer, der bl.a. beror på risikofaktorer som vold og misbrug (Dodensig & Christensen, unpub.). Arbejdsmodeller og RIG'er, der er opstået som følge heraf, betegnes som overordnede, ubevidste og vanskelige at korrigere, hvilket Niklas eksemplificerer, idet han til trods for nye, positive tilknytninger stadig nærer en grundlæggende mistillid til andre.

Arbejdsmodeller, der dannes på baggrund af omsorgssvigt, kan hermed efterlade barnet med en skepticisme vedrørende nye relationer. Der kan argumenteres for, at dette risikerer at blive selvforstærkende, da adfærd som følge heraf jf. afsnit 2.2.3 *Omsorgssvigt* ofte leder til yderligere afvisning. Dette kan skyldes, at andre ikke er i stand til at imødekomme barnets uhensigtsmæssige adfærd, hvormed underliggende tilknytningsmønstre, RIG'er og arbejdsmodeller bliver nemmere at bekræfte end modbevise. Der må dog tages forbehold for denne påstand, idet Bowlby ikke centraliserer sin teori omkring nye relationers betydning. Hans argument for den selvforstærkende effekt er bl.a., at forældre oftest behandler barnet ensartet barndommen igennem, hvilket kan være en medvirkende faktor i fastholdelsen af en ond cirkel, som kan brydes, når barnet flytter ind hos plejefamilien. Den etologiske tilknytningsteori forholder sig dog ikke umiddelbart til muligheden for at forandre tilknytningsmønstre, hvilket anses som essentielt i nærværende speciale.

Dette er et dilemma i tilknytningsteorien, som med en mere kontekstuel præget tilgang kan anskues fra en anden vinkel. Med aspekter fra afsnit 3.6 *Kontrakter in mente* belyses, at også kontekstuelle tilgange kan forenes med tilknytningsteorien: Tidlige omsorgspersoner betragtes stadig som udslagsgivende i dannelsen af metakontrakter, der ligesom arbejdsmodeller ubevidst påvirker barnets interpersonelle samspil. Dog

inddrages kontekstens betydning i højere grad, hvilket kan bibringe en anden forståelse. Barnet kan således i en sammensat forståelse metaforisk betragtes som værende i besiddelse af en harddisk, hvorpå relationelle erfaringer lagres. Harddisken består af et erfaringsgrundlag udgjort af specifikke samspilsoplevelser, der lagres og rodfæstes som RIG'er og specifikke kontrakter, som er vigtige for barnets udvikling af selvforførmelser. Pladsen herpå er begrænset, hvormed nye oplevelser gennem levet erfaring med inert i langsomt kan erstatte de eksisterende over tid. Denne gradvise proces bevirker jf. afsnit 3.4 *Socialpædagogisk fællesskab*, at barnet kan bevare en følelse af selv sammenhæng på trods af, at selvet anses som kontekstafhængigt. Hermed findes et teoretisk argument for, at plejeforældrenes reaktioner internaliseres på lige fod med episoder fra tidlige relationer. Barnets udvikling foregår således gennem et samspil mellem nye observerede reaktioner samt ældre erfaringer. Jf. afsnit 3.1.2.1 *Tidlig udvikling* er nye relationelle erfaringer afgørende, da de er byggestenene i barnets selvforførmelser, ligesom der herudfra tilpasses eksisterende samt dannes nye RIG'er og kontrakter.

Oprindelige tilknytningsrelationer fremstår jf. afsnit 3.1 *Tilknytning* som fremkaldte ledsagere, selv-regulerende andre samt sociale referencer, når nye relationer dannes, hvilket i praksis kan besværliggøre ovennævnte proces. Plejeforældrenes forstående og anerkendende reaktioner bliver hertil afgørende, hvilket der i en travl hverdag ikke nødvendigvis altid er overskud eller kompetencer til. Dette vendes løbende tilbage til. Udforskning af barnets metakontrakter, arbejdsmodeller og RIG'er kan dog bibringe en indsigt, der i samspil med nye relationelle erfaringer jf. afsnit 3.1.1.1 *Tidlige omsorgspersoners betydning* fremmer processen. For at dette kan betragtes som realiserbart i relationen mellem barnet og plejeforældrene, kan der dog henvises til ovennævnte krav om kontinuitet, da udviklingen af nye kontrakter og arbejdsmodeller som sagt er tidskrævende. I *Kapitel 2: Familiepleje* underbygges påstanden om kontinuitets vitalitet for børn, der bor i en plejefamilie, mens Bronfenbrenner jf. afsnit 3.2 *En økologisk udviklingsmodel* ligeledes pointerer, at voksne må forpligtes til at udøve livslang omsorg for barnet. Den onde, selvforstærkende cirkel af tidlige oplevelsers indvirkning i nye interpersonelle samspil kan således ikke brydes øjeblikkeligt. Der er tale om en gradvis proces, hvortil nye relationer i sig selv kan udgøre et udslagsgivende værktøj. Indledningsvist kan der dog argumenteres for, at plejeforældre må etablere kontrakter med barnet, der kan introducere nye forventninger, forpligtelser og rutiner.

Ifølge Hundeide kan kontrakter under de rette forudsætninger gennem forhandling udvikle sig til en relation med potentiale for at udøve positiv indflydelse på barnets udvikling. Den nye kontrakt kan således bevirke, at barnet kan danne nye, specifikke selv/andre-billeder. Ro og kontinuitet er dog til tider idealistisk, da der i praksis ikke altid er mulighed herfor - en diskussion, der udfoldes i afsnit 4.3 *Implementering i praksis*.

Nye, specifikke selv/andre-billeder er således indledningsvist blot dette: Specifikt rettede mod den enkelte relation. På trods af den stærke relation mellem Niklas og Pernille lader hans grundlæggende tillid til andre mennesker fx som sagt ikke til at være forandret. Omvendt peger hans åbne tilgang til mødet med nye mennesker på, at der trods alt er sket en forandring (ibid.). Årsagen til denne tvetydighed kan være, at udviklingen, som ovenfor nævnt, er en proces. Den kan dog ligeledes begrundes med afsæt i RIG'ernes specifikke kapacitet. Hvor arbejdsmodeller samt metakontrakter fremstår overordnede, besidder RIG'er og kontrakter en mere målrettet kapacitet, der henvender sig til særlige samspilsaspekter; fx nærheden i en relation, hvor én ny relation på kort sigt ikke er nok til at have en dybdegående effekt på barnets møde med verden. RIG'er og kontrakter kan, ligesom arbejdsmodeller og metakontrakter, sammenlignes, idet begge begreber ligeledes indebærer generaliserede forventninger til relationer. RIG'er målrettes dog primært forventninger til samspillet, hvor kontrakter yderligere forholder disse til betydningen for reglerne heri. Ligesom tilfældet er ved RIG'er, kan der eksistere multiple kontrakter med den samme omsorgsperson, da de kan være tilkoblet forskellige aspekter af samspillet. Således kan en negativ RIG fx udgøre en sårbarhed, ligesom en kontrakt kan være favorabel på ét område, men ikke på et andet. Dette bevirker isoleret set ikke en determinerende indflydelse for barnets samlede evne til at indgå i interpersonelle samspil. En relation er således mangefacetteret, hvilket udgør et kritisk punkt af arbejdsmodellerne jf. afsnit 3.1.4 *Et kontekstuel perspektiv*, hvormed et samlet billede af relationen kan anses som forenklet. Dette kan potentielt være årsagen til, at Niklas udviser sårbarhed på udvalgte relationelle områder - et aspekt, som resiliensbegrebet jf. afsnit 3.7 *Resiliens* kan udgøre et uddybende perspektiv ift., da det besidder dynamicitet og kan opfattes som sammenvævet med barnets RIG'er, kontrakter og selv/andre-billeder. Sårbarheder betragtes med afsæt heri ikke som fasttømrede, hvormed tillid fra én relation antageligt ligeledes kan overføres til andre relationer med gentagne succesfulde oplevelser. Specifikke selv/andre-

billeder kan således potentielt udvikle sig til at blive mere overordnede og gradvist erstatte de oprindelige. Niklas er dog tilsyneladende ikke nået hertil endnu, hvormed et åbent spørgsmål bliver, hvor mange gentagelser der skal til, før overførslen kan finde sted for det enkelte barn.

Kontraktbegrebet supplerer i forlængelse heraf RIG'erne: Begge kan være specifikt rettede mod dele af samspillet, hvortil kontrakten ligeledes kan beskrive det mere generelle forhold mellem to individer. Med afsæt i kontraktbegrebet kan der ske en nuancering af forholdet mellem barnet og plejeforældrene, idet det antageligt tager tid at etablere en relation. En kontrakt kan i forlængelse heraf både være positivt og negativt ladet i modsætning til en relation, der hovedsageligt opfattes som positivt ladet. I nye samspil formes kontrakter om den sociale omgangsmåde, hvilket med tiden, bl.a. gennem et socialpædagogisk fællesskab, gør det muligt for kontraktforholdet at udvikle sig til en relation. Overgangen fra kontrakt til relation og fra specifikt selv/andre-billede til et overordnet billede kræver dog tillid, da barnet jf. afsnit 3.9.1 *Reduktion af social kompleksitet* må stole på den voksnes intentioner. Hertil kan der argumenteres for, at plejeforældre ikke kan træde ind i relationen med en forventning om, at barnet udviser tillid med det samme - omsorgssvigt kan jf. afsnit 3.1 *Tilknytning* lede til utryg tilknytning, hvormed børn kan opleve vanskeligheder i genopbygningen af personlig tillid til voksne. Dette kan være én af årsagerne til, at forandringsprocessen kan være langsommelig og for nogle potentielt hindre den positive emotionelle og sociale udvikling, hvis ikke plejeforældrene udviser den rette tålmodighed. Nogle børn har dog, ifølge Luhmann, lettere ved at genetablere tilliden til voksne mennesker end andre børn. I etableringen af relationer samt socialpædagogiske fællesskaber forefindes et potentiale i de små skridt-princippet, hvor den voksne gennem tålmodighed og anerkendelse af små fremskridt viser, at vedkommende vil tilliden. Dette kan jf. afsnit 3.9.2 *Fundament for læring* bl.a. implementeres gennem troen på positive udfald af de tillidserklæringer, den voksne må vise barnet. Der er dog en risiko for, at barnet misbruger denne tillid - eventuelt for at søge tryghed i det kendte, hvis skuffelsen fremprovokerer en upassende reaktion hos plejeforældrene, som kan være svær at undgå ved gentagne tillidsbrud. Her kan implementeringen af en anerkendende opdragelse være befordrende for relationen, hvormed plejeforældrene må bevare tiltroen til, at barnet kan leve op til deres fælles aftaler og således bryde barnets forventninger. Anerkendende opdragelse uddybes nedenfor. Dette element fremmes af, at der jf. afsnit 3.4 *Det*

socialpædagogiske fællesskab i et socialpædagogisk fællesskab samarbejdes med barnet om dets udvikling. Tillid anses dog som en forudsætning for barnets samarbejdsvilje, hvormed der kan peges på, at opbygningen af disse facetter foregår reciprokt. Samarbejdet medfører hertil en gensidighed, der bevirker, at der bliver tale om en fælles aktivitet, hvilket jf. afsnit 3.2 *En økologisk udviklingsmodel* er afgørende. Dette kan kræve en stor indsats fra plejeforældrene, da barnet kan modsætte sig samarbejdet, hvortil aktivitet bliver et afgørende værktøj for relationsdannelsen, idet barnets mikrosystem bl.a. består af sociale aktiviteter. For at opretholde et gunstigt samarbejde må disse anses som attraktive for barnet, så aktiviteten kan fjerne fokus fra den potentielt sårbare fokusering på relationen, som kan være skræmmende for barnet, hvormed aktivitet bliver en genvej til relationsdannelsen. Gennem samarbejdet viser den voksne, at barnets mening er påskønnet, hvilket jf. afsnit 3.7.1 *Plejefamiliens potentiale* fremstår som en beskyttende og resiliensfremmende faktor. Med denne sensitive tilgang udvises der samtidig respekt for eksisterende selv/andre-billeder, hvilket, ifølge Øvreide, faciliterer dannelsen af nye. Samarbejdet kan på denne måde fremstå som en anerkendende tilgang til barnet jf. afsnit 3.5.1 *Et dialektisk perspektiv*.

Når der i nye relationer responderes anerkendende og respektfuldt på barnet, kan der potentielt oparbejdes en ambivalens ift. barnets hidtidige RIG'er vedrørende andre individers pålidelighed. Ambivalensen udgør jf. afsnit 3.4 *Socialpædagogisk fællesskab* et forandringspotentiale og kan, som illustreret ovenfor, frembringes ved at agere mod barnets forventninger, hvormed der jf. afsnit 3.9.1 *Reduktion af social kompleksitet* kan opstå lagvis tillidsopbygning, der udgør den reciproke udvikling. Denne ageren kan dog med afsæt i ovenstående være vanskelig i samspillet med udsatte børn, der jf. afsnit 3.1 *Tilknytning* forsøger at få bekræftet deres eksisterende RIG'er og selv/andre-billeder gennem deres ageren. Børn som Niklas har ofte oplevet gentagne afvisninger, hvilket kan blive en forventet faktor i relationelle samspil. Lykkes det at bryde disse forventninger kan der argumenteres for, at nye relationer i ligeså høj grad som de oprindelige kan betragtes som influerende.

4.1.2 Fortidens vedvarende effekt

Det er dog ikke muligt uden videre at bryde barnets forventninger i alle situationer, da der antageligt kan være adfærdsformer, der kræver opdragelse og korrektion af uønsket, tillært adfærd. Dette kan udgøre et dilemma, idet opdragelse kan indebære, at barnet skældes ud, hvormed den anerkendende tilgang udfordres. Dog kan den rette

tilgang til opdragelse muliggøre begge aspekter, hvortil der i opdragelse må fokuseres på den uønskede adfærd frem for barnet, således barnets selvværd ikke påvirkes. Dette kan dog være et svært skel for børn med lavt selvværd, der risikerer at tage det personligt på trods af gode hensigter. Dette kan skyldes aspekter i deres barndom, som må håndteres for at en vedvarende indlæring i opdragelsesregi kan opstå. Denne er ligeledes afhængig af en tillidsfuld relation jf. afsnit 3.9.2 *Fundament for læring*. I opdragelsen af et barn, der har oplevet omsorgssvigt, må der således tages en række forbehold; udvises der i relationen ikke sensitivitet i responsen på barnets adfærd, kan der potentielt forekomme uhensigtsmæssig afvisning af aspekter som tilknytningsadfærd, hvilket jf. afsnit 3.1 *Tilknytning* kan forveksles med regression: En teenager, der søger tilsyneladende overdreven fysisk nærvær, risikerer fx at blive afvist med begrundelsen, at det ikke er alderssvarende. Når Niklas eksempelvis blev syg, mens han boede hos Pernille og Oskar, kunne han ligge på skødet af Pernille på trods af, at han var 17 år gammel. I projektet diskuterer vi, at dette kan fremstå som regressiv adfærd, der dog i vores optik alternativt kunne fortolkes som udøvelse af autonomitet, idet regression kan anskues som barnets måde at bede om den omsorg, det har brug for (ibid.). Vi mangler hermed et begreb for at kunne italesætte hans adfærd hensigtsmæssigt, hvilket tilknytningsadfærd kan være svaret på. Denne kan aktiveres hele livet, hvortil Niklas' adfærd i dette lys kan betragtes som alderssvarende, omend det kan være svært at aflæse på en sådan måde i øjeblikket. Det kan således være udfordrende ikke at afvise denne form for adfærd eller indgå i en uforbeholden anerkendende interaktion, hvilket medfører en risiko for, at barnets negative forventninger bekræftes. Dette kan obstruere den positive emotionelle og sociale udvikling, der ellers faciliteres af relationer i plejefamilien.

Tilknytningsadfærden fremkaldes jf. afsnit 3.1.1 *Etologisk tilknytningsteori* i særligt belastede situationer, hvilket bl.a. kan eksemplificeres ved oplevelser med omsorgssvigt. På den ene side ophører disse umiddelbart, når barnet placeres i en plejefamilie - RIG'er stopper eksempelvis gradvist jf. afsnit 3.1.2.2 *RIG'er* med at være en forventet del af hverdagen, hvis barnet ikke støder på flere genkendelige episoder, omend de i kortere eller længere tid vil forblive influerende. I plejefamilien fjernes barnet fra sit oprindelige miljø, hvilket jf. afsnit 3.7.1 *Plejefamiliens potentiale* er en beskyttende faktor. På den anden side er barnets liv mere kompliceret end som så, idet fortiden stadig eksisterer i hukommelsen, som spiller en betydelig rolle i barnets væren i

verden, hvilket demonstreres løbende i *Kapitel 3: Teori*. De tidlige oplevelsers langsigtede effekt bliver hermed understreget og manifesteres konkret i hverdagen via RIG'ernes tilhørende attributter, der kan bringe fortiden med ind i det levede øjeblik. Simple sanseindtryk kan fx minde barnet om et (relationelt) traume, der kan fremkalde en tilsyneladende uhensigtsmæssig adfærd, som kan være uforståelig for både barnet og den voksne og hermed besværliggøre en anerkendende tilgang.

Attributterne kan således lede til reaktivering af traumatiske oplevelser, hvilket kan begrebsliggøres som *retraumatisering*. Barnet kan ikke nødvendigvis genkalde traumerne, hvis de fx er opstået i spædbarnsalderen, hvilket er en udfordring i den relationelle opbygning, ligesom fortiden antageligt bliver sværere at redefinere. Redefinition uddybes nærmere senere, hvortil beskyttende faktorer som præsenteret i Figur 8 og 9 kan facilitere processen. De stressorer, som attributterne tilhører, behøver dog i forlængelse heraf ikke at være traumatiserende i sig selv for at fremkalde en for barnet ubehagelig reaktion; som sagt kan et sanseindtryk i en urelateret situation være tilstrækkeligt (Leshner, Kelly, Schutz, & Foy, 2012). Denne sensitivitet kan tilskrives, at tidlig stress som omsorgssvigt jf. afsnit 3.7 *Resiliens* forhøjer barnets produktion af stresshormoner, hvormed der reageres kraftigere på nye stressorer. Retraumatisering kan således inddrages som variabel i den føromtalte afbalancering af det objektrelationsteoretiske og behovsteoretiske perspektiv, idet repetitiv retraumatisering fx kan forekomme i forbindelse med samvær med biologiske forældre. Selv hvis samvær forløber problemfrit, kan reaktioner, der kan tilskrives retraumatisering, udgøre en risikofaktor for barnets udvikling, idet barnets adfærd og emotionelle overskud kan påvirkes heraf, hvilket kan medføre en negativ effekt på tilgangen til relationer mv. Dette er et dilemma, som plejeforældrene og barnet ikke har fuld kontrol over, da beslutninger herom jf. afsnit 2.2 *Familiepleje* foretages kommunalt.

4.1.3 Relationens bidrag til emotionel udvikling

Der kan i forlængelse af ovenstående dog argumenteres for, at enkeltstående traumemønstre ikke automatisk medfører et vedvarende negativt udviklingsmæssigt udfald. For at barnet følger en negativ udviklingssti med fx kriminalitet eller misbrugsmiljøet som destination, forekommer ofte multikausale årsagsforhold. Stern betoner sensitive perioder i barnets udvikling, men ligeledes et vedvarende udviklingspotentiale jf. afsnit 3.1.2 *Sterns videreudvikling*, der kan udgøre et forklaringsgrundlag: Relationen kan jf. afsnit 3.7 *Resiliens* anses som en beskyttende faktor, der modvirker disse

negative udfald. Når barnet udsættes for stressorer, der fx fremkalder tilknytningsadfærd, er den rette respons således, som tidligere nævnt, af vital betydning, hvortil begrebet moderlig sensitivitet jf. afsnit 3.1.1.1 *Tidlige omsorgspersoners betydning* kan implementeres. Responsen kan indebære, at der i relationen foretages affektiv afstemning, der tilvejebringer regulering af barnets reaktion, ligesom omsorgspersonen herigennem anerkender barnets emotionelle tilstand. Affektregulering er hermed en kompetence, der kan opbygges med afsæt i relationen og som er afgørende for barnets socio-emotionelle udvikling. Denne påstand kan illustreres af, at affektiv afstemning samt affektregulering jf. afsnit 3.1.2.1 *Tidlig udvikling* betegnes som befordrende for barnets evne til at sætte ord på og forstå indre tilstande. Dette kan forbindes til udviklingen af barnets mentaliseringsevne grundet sammenligneligheden med den eksplicitte mentalisering, hvor plejeforældrene kan sætte ord på mentale tilstande hos sig selv og barnet, hvormed den implicitte mentalisering faciliteres. Jf. afsnit 3.1.3 *Mentalisering* er denne emotionelle egenskab både afgørende for barnets velbefindende og sociale liv. Der forekommer hertil en risiko for, at plejeforældrenes eksplicitte mentalisering ikke matcher barnets indre tilstand, hvormed barnets emotionelle udvikling forstyrres. Relationen spiller en betydelig rolle i denne proces, idet plejeforældrenes forhåbentligt veludviklede mentaliseringsevne påvirker barnets, hvortil den relationelle sikre base vedligeholder evnen, som internaliseres gennem kontinuerlig omsorg. Mentalisering kan associeres med et aspekt i Schibbyes gensidige anerkendelse jf. afsnit 3.5.1 *Et dialektisk perspektiv*: Anerkendelse indebærer evnen til at sætte sig ud over sig selv for at anerkende et andet individs livsverden og perception som lige så gyldig som sin egen. Med andre ord må parterne tilnærme sig hinandens perspektiver for at opnå det fælles perspektiv illustreret i Figur 7, som er afgørende for et produktivt samarbejde. Med afsæt i relationen kan plejeforældre således demonstrere, hvad der er ønskværdig og hensigtsmæssig adfærd, hvilket hjælper barnet til at kunne begå sig i sociale relationer. Dermed kan barnet undgå at blive en outsider jf. afsnit 3.8 *Udviklingsstier*, hvilket kan have en negativ effekt på barnets selvforståelse og -værd. Dog kan barnet modsat også være vidne til uhensigtsmæssig adfærd, som må håndteres, idet barnet sandsynligvis ikke kan skelne mellem internalisering af positive og negative egenskaber.

Tilknytningsadfærd uden en begribelig årsag kan være én af bevæggrundene for, at det kan være udfordrende for plejeforældrene at agere sensitivt og passende på barnets

signaler og honorere ovenstående. Inklusion af emotionel anerkendelse i relationsdannelsen, uanset årsagen til barnets adfærd, kan være afgørende, da barnet jf. afsnit 3.5.2 *Behovet for anerkendelse* vil være mere tilbøjelig til at dele fortrolige oplysninger, hvilket kan kaste lys over barnets reaktionsmønster. Dette kan fx omhandle anerkendelse af barnets følelser bag den uhensigtsmæssige adfærd, hvilket kan relateres til den føromtalte anerkendende opdragelse. Blot en kærlig, omsorgsfuld relation gennem tilstedeværelsen af den konkrete anden kan være sufficient. Barnet, der har været udsat for omsorgssvigt, har ofte netop oplevet ringeagt af den emotionelle anerkendelsesform, hvorfor udøvelse heraf kan anses som værende af særlig udviklingsmæssig betydning, da barnets selvtillid herigennem styrkes. Hertil må der i relationen foregå løbende mentalisering ift. barnets ståsted og perception af de underliggende traumer. Jf. afsnit 1.3 *Videnskabsteoretisk ståsted* kan perceptionen af retraumatiserende attributter udvikle sig gennem opvæksten, hvormed der kan argumenteres for, at oprindelige traumer ikke har en vedvarende, ensartet effekt. Dette underbygges bl.a. i afsnit 3.1.1 *Etologisk tilknytningsteori*, hvor psykologisk udvikling pointeres at forandre barnets perception. Under hensyntagen til barnets aktuelle perception kan refleksion om fortiden være fordrende for resiliensopbygning, da den jf. Figur 10 fremstår som et vendepunkt. Redefinition muliggør opnåelsen af nye psykologiske muligheder og dermed jf. afsnit 3.8 *Udviklingsstier* nye mulighedssituationer. Processen kan faciliteres af refleksion, hvortil kommunikation kan anses som et afgørende aspekt. Dette understøttes af pointer i afsnit 3.1 *Tilknytning* samt 3.7.1 *Plejefamiliens potentiale*, hvor kommunikation betegnes som befordrende for relationen og barnets udvikling. Fortroligheden frembragt af den emotionelle anerkendelse kan således også i denne forbindelse facilitere en forandrings- og redefinitionsproces, ligesom barnet lærer at forholde sig til og tale om sine problemer frem for at brænde inde med dem og lade dem påvirke den emotionelle trivsel.

Tilgangen til sandhedsværdien i barnets erindringer bliver hermed af afgørende betydning: Bowlby påpeger jf. afsnit 3.1.1.1 *Tidlige omsorgspersoners betydning*, at det er vigtigt at kende sandheden, omend fortællinger ofte må tilgås som tilnærmelsesvis sandheder for ikke at påvirke relationen negativt. Hertil er spørgsmålet, hvorvidt barnets psykologiske sandhed bør betvivles, idet dette kan skabe mistillid og usikkerhed. Traumer må hertil ikke underkendes, men bør, ifølge Bowlby, italesættes, som ovenfor nævnt. Plejeforældre må dog være påpasselige ift. kompetencer og afvejning af

risikoen for retraumatisering - en diskussion, der udfoldes i afsnit 4.3 *Implementering i praksis*. Således kan der argumenteres for Bowlbys førromtalte betoning af sandhedsværdien, idet det kan anses som væsentligt at kende til traumer, hvormed de særligt ramte RIG'er kan identificeres. For at opretholde en anerkendende tilgang til barnet kan der dog med afsæt i afsnit 3.5.1 *Et dialektisk perspektiv* argumenteres for, at empatien for barnets subjektive oplevelsesverden vejer tungere end den objektive sandhed, hvormed barnets selvværd og selvaccept styrkes. Derfor bør barnets indre virkelighed ikke betvivles: Uanset den objektive sandhed må der arbejdes ud fra barnets perception, idet forandringspotentiallet antageligt ligger heri, hvilket er foreneligt med nærværende speciales videnskabelige ståsted.

4.1.4 Relationens bidrag til social udvikling

Når barnet har opnået en tillidsfuld relation, kan denne med afsæt i ovenstående bidrage til, at tilgangen til omverdenen forandres. Jf. afsnit 3.6 *Kontrakter* kan relationen således være medvirkende til, at barnets kontraktudkast revideres, hvormed barnet indtræder i nye relationer med fornyede forventninger. Kontraktforhandlinger bliver hermed mere disponible, hvormed tilliden fra den forandringsskabende relation kan anses som medvirkende til at reducere social kompleksitet jf. afsnit 3.9.1 *Reduktion af social kompleksitet*. Dette kan udgøre endnu en forklaringsårsag til Niklas' mere åbne tilgang til nye mennesker. Pernille lader dog endnu til at være en medbestemmende faktor i relationsdannelsen, idet han blot danner emotionelle bånd til individer, Pernille kender og dermed indirekte godkender: Hendes tilgang bliver argumentativt jf. afsnit 3.1.2.1 *Tidlig udvikling* udslagsgivende gennem social refereren (Dodensig & Christensen, unpub.).

Niklas lader på denne måde bl.a. Pernille guide hans relationelle beslutninger. Der kan forefindes visse fordelagtige aspekter heri, da relationen eksempelvis netop jf. afsnit 3.7.1 *Plejefamiliens potentiale* kan bibringe guidning mod favorable ressourcer, hvortil Pernille verificerer tillidsværdige individer. Således kan relationen til plejeforældre fremstå som gatekeeper for dannelsen af supplerende relationer og med afsæt i afsnit 3.8 *Udviklingsstier* hermed konstituere et modsvar på den potentielle modkultur, det udsatte barn gennem akkumulerede risikofaktorer risikerer at søge tilflugt i. Dog er spørgsmålet, hvorvidt barnets sociale udvikling gennemgående gavnes heraf, idet barnet er afhængig af plejeforældrenes valg, ligesom barnet ikke selvstændigt opnår en oplevelse af at opbygge bånd med andre. I stedet adopteres plejeforældrenes værdier

frem for at barnet udvikler egne selvstændige sociale beslutningsprocesser, hvormed den naturlige selvstændighedsproces sænkes. Dog er der også fordele forbundet hermed, idet barnet fra sit perspektiv jf. Figur 7 ikke kan have det fulde overblik over potentielle destinationer, der venter forude grundet de mange valg, der skal træffes. Niklas overgiver fx derfor tilsyneladende dele af sin autonomi til Pernille, hvis position fordrer et andet overblik, hvormed hun kan sikre bedre forudsætninger for positive sociale tilhørsforhold (ibid.).

Hertil bliver det på den anden side afgørende, at der opbygges et socialpædagogisk fællesskab, hvormed der jf. afsnit 3.4 *Socialpædagogisk fællesskab* både tages højde for den voksnes samt barnets perspektiv. Samarbejdet er, som den førnævnte tillid, ligeledes afgørende for, at barnet tager læringen til sig i et langsigtet perspektiv frem for blot overfladisk at tilpasse sig og følge den voksnes retningslinjer. Især for et udsat barn med en utryk tilknytning må der tages højde for dette, idet barnet jf. afsnit 3.1 *Tilknytning* har en tendens til blot at tilpasse sig voksnes forventninger. Niklas er ligeledes her et illustrerende eksempel: Pernille og Niklas beskriver, hvordan han indledningsvist blot adopterer holdninger og adfærd fra familiemedlemmer i plejefamilien (ibid.). Hermed kan der argumenteres for, at den sociale refereren potentielt besidder visse begrænsninger, da det kan være udfordrende at overføre viden til situationer uden for hjemmets trygge rammer. Hvis nye normer og forventninger ikke internaliseres, bevirker forandringerne en lav udviklingsmæssig effekt, hvortil den voksne dog må have tidsperspektivet in mente: Udviklingen må, som tidligere nævnt, anskues som en længerevarende proces.

På trods af en umiddelbar manglende indlæringsmæssig effekt kan guidningen mod favorable ressourcer ligeledes på anden vis jf. afsnit 3.7.1 *Plejefamiliens potentiale* medføre nye muligheder, der som en dominoeffekt kan udgøre en beskyttende faktor for barnet. Når barnet dirigeres mod en ny position i det sociale landskab og jf. afsnit 3.8 *Udviklingsstier* følger et positivt spor, kan dette potentielt skærme barnet fra yderligere traumatiserende eller skadelige erfaringer. Barnet kan hermed jf. afsnit 3.1.1 *Etologisk tilknytningsteori* anvende sine plejeforældre som tryk base, hvorfra udforskning kan danne basis for et nyt erfaringsgrundlag, der kan facilitere en positiv udvikling. På trods af, at Niklas fx fortsat frygter afvisning, formår han at etablere nye relationer og fastholde et arbejde, hvortil han overordnet set er glad. Han er dog i lang tid afhængig af Pernille og Oskar for at dette fuldføres, idet han i svære perioder har en

tendens til at lukke sig inde. Her er Pernille og Oskar fortløbende nødt til at foretage guidning, der med tiden er gået fra at være direktiv til mere spejlende, hvor Niklas selv foretager valg ud fra de fordele og ulemper, de sammen finder frem til (ibid.). Guidningen kan således indledningsvist anses som en katalysator for, at barnet får mulighed for at vælge at følge mere positive udviklingsstier. Hermed åbner relationen op for nye psykologiske muligheder for barnet og kan derfor frembringe nye mulighedssituationer: Nye stier, der tidligere ikke var tilgængelige eller kongruente, kan blive det.

Nye erfaringer er ligesom nye relationer afhængige af tillid for at blive indflydelsesrige, hvilket kan forklares med afsæt i Zittouns epistemiske tillid jf. afsnit 3.9.2 *Fundament for læring*. Erfaringerne i nye relationer må hertil af barnet opfattes som gyldige og relevante. Dette illustreres ligeledes i afsnit 3.8 *Udviklingsstier*, hvor relevansen kan forbindes med kongruens-faktoren, der er afgørende, når barnet vælger en bestemt udviklingssti. Hertil kan der argumenteres for, at en tillidsfuld relation kan influere på barnets valgmuligheder. Dette kan også ske gennem den fortløbende indlæringsproces, idet der i den tillidsfulde relation kan opnås nye adgangsfærdigheder jf. afsnit 3.8.1 *At skifte spor* - bl.a. i form af mere situationspassende adfærd grundet den førømtalte affektregulering. Hermed bidrager relationen ligeledes af denne årsag til, at barnet bliver i stand til at søge tilhørsforhold i mere prosociale fællesskaber end modkulturer, hvilket uddybes i det følgende afsnit. Således bliver relationen qua den sociale støtte, ligesom fx redefinition af fortiden, afgørende for muligheden for et sporskifte. Emotionel anerkendelse kan, som tidligere beskrevet, fordre afsløring af fortrolige oplysninger, men ligeledes værdier og holdninger, der er en del af barnets perspektiv jf. Figur 7. Viden herom tillader den voksne at tilnærme sig dette, hvilket er essentielt for at opnå det førømtalte samarbejde, der kan være en afgørende faktor i udviklingen fra direktiv guidning til barnets aktive deltagelse. Udover at indlæring problematiseres af direktiver, er disse jf. afsnit 3.7.1 *Familieplejens potentiale* i længden ligeledes ikke sufficente for resiliensopbygning. Antageligt er direktiver heller ikke nok til at forhindre, at barnet skifter spor tilbage i en retning mod mere problematiske destinationer såsom modkulturer.

4.1.5 Langvarig effekt

Direktiver kan være en af de faldgruber, Bae benævner ift. magt og magtmisbrug i det dialektiske anerkendelsesperspektiv: Gennem diktering tages der ikke hensyn til barnets perception, hvormed den monologiske og dialogiske tillid jf. afsnit 3.9.2

Fundament for læring kan tage skade, hvis barnet ikke har tillid til, at den voksne er villig til at vise den rette vej. Det kan fx ske, at plejeforældrene guider barnet mod oplevelser, hvor barnet lider et nederlag og tilliden dermed et knæk. Plejeforældrene må håndtere dette, idet nederlag er en del af ethvert barns liv, omend det kan være svært for barnet at håndtere pga. sin fortid. De kan dog i visse tilfælde findes nyttige som indledende manøvre, idet barnet ikke nødvendigvis indledningsvist er tillidsfuldt nok til at indgå i et samarbejde med sine plejeforældre, hvorfor det kan anses som en fortløbende proces at bevæge sig hen imod barnets aktive deltagelse. Denne proces er ligeledes afgørende for retslig anerkendelse af barnets rettigheder. Med en anerkennende tilgang kan direktiver hertil være befordrende for tilknytning, selvaftgrænsning og selvaccept. Efterhånden som et samarbejde etableres, er formålet, at der sker en sammensmeltning af barnets position og den voksnes forventninger. Den interpersonelle tillid bliver også i denne henseende afgørende, idet der kan argumenteres for, at subjekt-subjekt-relationen præsenteret i afsnit 3.5.1 *Et dialektisk perspektiv* er en faciliterende faktor. Der forefindes heri en gensidig anerkendelse, idet barnet anerkender sine plejeforældre samt deres direktiver som tillidsværdige, mens de til gengæld må kvittere med at gå skridtet videre end direkte guidninger og udvise barnet tillid ved at give det frihed til at udforske verden. Hermed opgiver begge parter dele af deres selvstændighed, hvilket er fordrende for modtageligheden for og udøvelsen af anerkendelse, der kan støtte udviklingen mod, at barnet bliver et autonomt individ. Der kan desuden argumenteres for, at den gensidige anerkendelsesudøvelse kan relateres til den generelle tankegang jf. afsnit 3.9 *Tillid*, hvor tillid til andre individer betegnes som et vovestykke. Således er det ikke givet, at barnet tør tage dette spring. Processen mod en tillidsfuld relation faciliteres hertil af, at den voksne ligeledes indtager en sårbarhedsposition, hvormed samspillet opnår en højere grad af gensidighed. Hermed forstås autonome, selvstændige beslutninger - selv under guidning - som en særdeles vanskelig udfordring for barnet, der ikke nærer en grundlæggende tillid til andre mennesker. Opnås den befordrende autonomitet, er det i forlængelse heraf ikke ensbetydende med, at barnet mister behovet for en sikker base - denne er jf. afsnit 3.1.1.1 *Tidlige omsorgspersoners betydning* afgørende livet igennem.

Som led i autonomien kan barnets relationer jf. afsnit 3.6 *Kontrakter* blive internaliseret i en sådan grad, at de går fra blot at være en relationel kontrakt til en selvkontrakt. Denne kan ligesom social refereren og fremkaldt ledsagere guide barnet -

selvkontrakten fremstår blot som et mere nuanceret, samlet selvbillede, der fortløbende tilpasser sig barnets kontekst. Dette udgør et potentiale for børn som Niklas: Med tiden er der mulighed for, at han kan udvikle en selvkontrakt, der gør ham i stand til at indgå i relationer med en større selvtillid og dermed uden behovet for at skjule sin fortid, hvilken på nuværende tidspunkt afholder ham for at danne dybe relationer, da han frygter, at andre vil afvise ham med viden herom (ibid.). En sådan udvikling er antageligt realiserbar, idet kontraktbegrebet beskriver selvet som foranderligt, hvilket vendes tilbage til senere.

Overordnet set kan det således konkluderes, at relationen kan anses som et parameter i barnets positive sociale og emotionelle udviklingspotentiale. Med afsæt i de løbende diskussioner i nærværende afsnit kan der argumenteres imod den deterministiske kausale tankegang, hvortil Niklas eksempelvis illustrerer, hvordan børn som beskrevet i afsnit 3.7 *Resiliens* kan undvige ellers plausible negative konsekvenser og udviklingsstier til trods for tilstedeværelsen af risikofaktorer såsom misbrug og vold. Foruden at hans egen perception fokuserer på lykke - på trods af sociale og personlige problematikker - undviger Niklas negative destinationer som modkulturelle grupper og besidder i dag et arbejde, har familie og glæder sig over fremtiden. Hermed udviser han resiliens, hvilket bl.a. faciliteres af den høje kvalitet af relationen til Pernille, der rodfæstes i tillidsfuldt samarbejde og emotionel anerkendelse, hvilket jf. afsnit 3.7.1 *Plejefamilien potentiale* er en beskyttende faktor for barnets udvikling. Relationen kan hertil foranledige yderligere beskyttende faktorer i form af faciliteringen af prosocial adfærd, der i Niklas' tilfælde fx katalyseres af spejling, affektregulering og mentalisering (ibid.). Hermed og i forlængelse af ovenstående kan relationen i sig selv samt de hertil medfølgende positive konsekvenser være afgørende for barnets resiliensopbygning, hvilket kan gøre barnet i stand til at håndtere modgang såsom retraumatisering. Resiliensopbygningen faciliteres af aspekter, der løbende er blevet diskuteret i dette afsnit: En række konkrete beskyttende faktorer jf. Figur 9 - herunder især punkt 1, 2, 4 og 7 - kan forbindes med belyste aspekter fra afsnit 3.5 *Anerkendelse* samt 3.9 *Tillid*. Hermed fremmes barnets udviklingspotentiale, som med tiden kan bibringe yderligere beskyttende faktorer i form af håb for fremtiden og en oplevelse af mening, som bl.a. kan være bevæggrunden for Niklas' fokus på de gode aspekter i sit liv. På trods af at barnet har været udsat for tidlige risikofaktorer, kan relationen således være grobund for processer, der er fordrende for en positiv emotionel og social udvikling.

4.2 Fællesskabets betydning

I forrige afsnit belyses relationens betydning, som der traditionelt - og med rette - er stort fokus på i anbringelsessager. Når barnet flytter ind hos en plejefamilie, er der dog øjensynligt mere på spil, da barnet på flere af Bronfenbrenners systemniveauer indgår i helt nye fællesskaber: På mikroniveau udgør plejefamilien fx det primære fællesskab, hvor der både kan være andre børn i familien samt omgang med familiens udvidede netværk, mens der på meso-niveau ofte forekommer kontakt og vekselvirkning mellem dette og andre fællesskaber - fx vedrørende barnets position i den biologiske familie og skolen. Fællesskabet er på trods heraf ikke et emne, der har fyldt meget i den danske tradition for familiepleje. På baggrund af klarlagte aspekter fra forrige kapitel vil vi dog argumentere for, at et fokus på fællesskabets betydning kan bibringe et hidtil uforløst udviklingspotentiale for barnet, hvilket er omdrejningspunktet for diskussionen i dette afsnit.

4.2.1 Multiplikation af beskyttende faktorer

Der kan i forlængelse af ovenstående argumenteres for, at fællesskabet er nødvendigt at have in mente, idet der udelukkende med fokus på relationen ikke foretages et helhedsorienteret billede af barnets position. Barnet indgår jf. afsnit 3.3 *Community psykologi* i udvidede sociale miljøer, og forholdet mellem barnet og disse miljøer er afgørende for udviklingen. Der forefindes både en gensidig påvirkning og heraf følgende afhængighed mellem barnet og de fællesskaber, det er indlejret i, hvortil der kan drages en kobling til anerkendelsesprocessen, hvor barnet anses som afhængigt af andre for at opnå selvstændighed. Denne kan således både opnås i relationen jf. afsnit 4.1 *Relationens betydning* samt i fællesskabet. Kontrasteret hertil er barnet dog ligeledes afhængig af fællesskabet for at opnå social støtte. Community psykologien betoner i denne forbindelse, at social støtte samt solidaritet er afgørende aspekter i barnets udvikling, hvor der på den ene side kan argumenteres for, at det udvidede fællesskab ikke er påkrævet, da det i teorien kan opnås i en gensidig relation mellem to individer. Dog er der større chance for, at barnet opnår den rette støtte i større fællesskaber, hvormed teorier med fokus på blot relationen mangler et lag i denne forbindelse. Dette er især belægget for at inddrage community psykologien, hvor der med fokus på fællesskabet er større chance for at opnå et udviklingsmæssigt betydningsfuldt match for barnet. Der kan således argumenteres for, at fællesskabet på den anden side bibringer

yderligere potentiale, idet en så stor mængde social støtte som muligt, ifølge community psykologien, er afgørende for barnet, når dets baggrund skal bearbejdes. Den sociale støtte udgør hermed en beskyttende faktor, hvilket understreges i afsnit 3.7 *Resiliens*, ligesom begge perspektiver uddyber, at social eksklusion er en risikofaktor. I en tosidig relation vil der oftere forekomme perioder, hvor barnet må undvære den anden, hvor der i fællesskabet er større chance for, at der størstedelen af tiden vil være nogen, barnet kan læne sig op ad. Fællesskabet i plejefamilien modvirker således social eksklusion, ligesom den udgør en ny form for social familiebaggrund og familieatmosfære, som er afgørende for barnets resiliensopbygning - plejefamilien kan bl.a. bidrage aktivt ift. regulerende aktiviteter, hvilket uddybes nedenfor. Ydermere kan plejefamilien jf. Figur 9 anvende konkrete beskyttende faktorer i form af udviklingen af prosociale værdier, at lade barnet deltage aktivt i fællesskabet og påskønne dets bidrag til det fælles liv. Plejefamilien er argumentativt særligt rustet til at facilitere sådanne afgørende aspekter sammenlignet med andre dele af det danske samfund - fx det resultatorienterede skolesystem - på grund af tendensen til at problemer placeres individuelt hos det enkelte barn. Fællesskabets potentiale fremmes af, at resiliens netop opstår, når barnet deltager i og bidrager til fællesskabet. Der kan dog også argumenteres for, at plejefamilien må være bevidst om ikke at overtage den individualiserede tilgang, der med Bronfenbrenners analogi kan beskrives som et makroperspektiv, der risikerer at gennemstrømme de øvrige systemer. Et grundlæggende element i community psykologien kan være en vinkel herpå, da der kan holdes fokus på barnets ressourcer og bidrag til fællesskabet frem for individuelle deficit. Fællesskabet i plejefamilien besidder hermed potentiale for at bryde denne - for barnet - uhensigtsmæssige tankegang, hvilket bl.a. kan forstærke barnets resiliens.

Fællesskabet består desuden af flere relationer, der kan bidrage forskelligt til disse udviklingsmæssigt betydningsfulde processer. Niklas' indlejring i fællesskabet i plejefamilien kan underbygge denne påstand: Han oplever fx for første gang ubetinget accept af hans person. Havde dette eksempelvis kun været tilfældet i relationen til Pernille, ville effekten antageligt have været en anden, idet den manglende accept fra de øvrige familiemedlemmer kunne risikere at bekræfte hans forventninger om afvisning. Accepten fra hele familien faciliterer hermed et grundlæggende tilhørsforhold, ligesom de biologiske børn i familien fx er ophavsmænd til, at hans positive udvikling påbegyndes: De henter ham efter måneders isolation ned fra værelset ved at inddrage

ham i en fælles aktivitet i form af spil (ibid.). Dog kan det ikke tages for givet, at alle biologiske børn ubetinget accepterer barnet som en del af fællesskabet, hvormed forældrene har en opgave foran sig ift. at få fællesskabet til at fungere. Hertil kan fælles aktiviteter udgøre en mulighed, omend dette er et praksisspørgsmål, den enkelte familie må finde en løsning på.

Ud fra ovenstående kan der dog drages to fremtrædende facetter: For det første findes forskelligartede potentialer i individuelle relationer i et fællesskab, hvilket jf. afsnit 3.6 *Kontrakter* kan forårsages af, at der opbygges personspecifikke kontrakter. Med etablering af kontrakter til samtlige af fællesskabets øvrige medlemmer indlemmes barnet i plejefamiliens naturlige system, hvilket jf. afsnit 3.3 *Community psykologi* er en fordel. For det andet anses aktiviteter endvidere i fællesskabsregi som afgørende for barnets udvikling, hvormed aktiviteten kan danne grundlag for at udnytte ressourcer frem for at fokusere på deficit, ligesom det kan styrke båndet i fællesskabet. Ingen i familien belærer fx Niklas om, at eksklusionen er uhensigtsmæssig, men lader ham i stedet indgå på sine egne termer og lader ham vide, at hans bidrag er påskønnet (ibid.). Der kan argumenteres for, at fællesskabet hermed både respekterer hans eksisterende selv/andre-billeder, ligesom der dannes rammen for integration, idet der fokuseres på systemets naturlige funktion frem for en intens relationel gensidighed. Relationen bibringer et mere centraliseret fokus på den enkelte, hvormed forventningspresset på barnet kan anses som højere. I fællesskabet kan barnet indgå perifert og forsigtigt nærme sig kernen, hvilket faciliteres af, at der med tiden skabes en fælles historie mellem barnet og dennes plejefamilie, som jf. afsnit 3.3. *Community psykologi* bliver afgørende for fælles forståelse. Hermed bliver aktiviteter også i fællesskabsregi et fælles tredje, som familien og barnet sammen kan fokusere på, hvilket kan bane vejen for bånd i fællesskabet uden centraliseret fokus herpå. Dette kan gøre optagelsen i fællesskabet nemmere for både barnet og biologiske børn, som ikke nødvendigvis er trygge ved eller har kompetencerne til at drage nytte af et direkte fokus på emotionelle aspekter af fællesskabet. Interventioner kan herudfra udgå af, at barnet og familien deler en hverdag, hvilket anskues som et unikt aspekt for plejefamilien ift. fx pædagoger på en døgninstitution, der kommer og går.

4.2.2 Fundament for indlæring

Ovenstående kan være befordrende for indlæring, der kan have en positiv effekt på barnets emotionelle og sociale udvikling. Plejefamiliens medlemmer kan i denne forbindelse fx være genstand for modelindlæring for barnet: Muligheden for at observere samspillet mellem fællesskabets øvrige medlemmer kan bibringe social læring. Med afsæt i afsnit 3.8 *Udviklingsstier* kan den sociale læring bevirke, at barnet tilegner sig fællesskabets rutiner og praksisser, hvilket kan være gunstigt for det sociale kompetencefelt, såfremt disse er prosociale. Der kan opstå problematikker, hvortil familiens håndtering af disse bliver afgørende for barnets udvikling. Approprieringen heraf er dog betinget af barnets position, hvormed der kan argumenteres for, at aspekter fra afsnit 4.1 *Relationens betydning* må realiseres, hvilket betyder, at barnet må blive en integreret del af fællesskabet, før den fulde effekt kan opnås: Den indledningsviskepticisme bevirker, at barnet antageligt er tilbøjelig til at følge direktiver frem for at appropriere de kollektive mønstre. Dette skyldes, ifølge Hundeide, at fortolkningen af aktiviteter påvirkes af barnets aktive måde at percipere sig selv og sine omgivelser, hvormed tillid til fællesskabet og dets medlemmer bliver afgørende.

Indlæringen af visse grundlæggende sociale kompetencer kan dog argumentativt nærmest oparbejdes fra dag ét gennem barnets fortløbende deltagelse i molar aktiviteter jf. afsnit 3.2 *En økologisk udviklingsmodel*, hvor eksemplet med spisesituationer nævnes. Her kan afgørende mikrofærdigheder jf. afsnit 3.8 *Udviklingsstier* tilegnes ved at deltage i fællesskabets fremgangsmåde, idet barnet får mulighed for at observere, imitere og overtage normer for enkeltaktiviteter, der tilsammen udgør en molar aktivitet. Overtagelsen foregår, som andre belyste aspekter, over tid, hvilket kan forklares med Bronfenbrenners betoning af proksimale processer: Den gradvise stigning i kompleksitetsniveauet bevirker, at barnet kan tillære gradvist mere komplekse sociale samspil med udgangspunkt i fællesskabet. Dette kan gøre sig gældende i en række forskelligartede sociale henseender, hvor almindelig omgang med hinanden i hverdagen kan være betydningsfuld for barnets sociale og emotionelle udvikling. Ikke alle udsatte børn har hertil lært almindelige rutineprægede situationer, som at sidde og spise pænt ved bordet, hvilket kan være problematisk for deres sociale udvikling. Barnet risikerer at skille sig negativt ud fra mængden, hvormed der kan opstå stigmatisering og deraf en følelse af afvisning og selvbebrejdelse.

I den daglige interaktion kan fællesskabet jf. afsnit 3.3 *Community psykologien* være kilde til social regulering, hvilket kan anskues som en videreudvikling af affektregulering. Barnet reguleres her af fællesskabets øvrige medlemmer frem for af én omsorgsperson, hvortil kollektive mønstre træder tydeligere frem i fællesskabet end i den tosidige relation. En lignende proces kan i fællesskabet opstå i form af gensidig anerkendelse jf. afsnit 3.5.1 *Et dialektisk perspektiv*: Denne omhandler, som tidligere nævnt, at forlade sin egen perception og kunne anerkende andres perspektiv, hvilket kan relateres til mentaliseringsbegrebet jf. afsnit 3.1.3 *Mentalisering*. Både gensidig anerkendelse samt mentalisering kan betragtes som afgørende sociale kompetencer for at indgå i fællesskaber, da samspillet med andre bl.a. befordres af, at barnet kan betragte sig selv og andre som ligeværdige medlemmer. Fællesskabet kan ligeledes i denne udviklingsmæssige henseende supplere relationen, idet barnet kan spejle sig i flere individer, hvormed øvelsen i de omtalte aspekter foregår med varierende samspilspartnere, der kan udfordre og fremme barnets udvikling på forskellig vis. Der findes belæg herfor i afsnit 3.1.4 *Et kontekstuel perspektiv*, hvor Hrdy med afsæt i kollektiv opdragelse betoner, at flere omsorgspersoner faciliterer bedre sociale kompetencer. Disse individer kan både findes internt i plejefamilien samt i det udvidede netværk, hvori spejling kan bewirke, at barnet bliver mere empatisk, får en bedre mentaliserings-evne samt en mere nuanceret forståelsesevne. Barnets udvikling bliver således ikke lige så sårbar som ved afhængighed af én relation, idet der er flere individer at læne sig op ad i den sociale indlæringsproces. Hermed kan læringen antageligt lettere overføres til andre relationer og fællesskaber. Overføring er ligeledes et tilknytningsmæssigt aspekt, hvormed fællesskabet kan facilitere en indsigt i barnets tilknytning: Barnets arbejdsmodeller vil jf. afsnit 3.1 *Tilknytning* overføres til nye relationer, hvilket bewirker, at barnets position i fællesskabet kan afspejle deres indre repræsentationer. Således opstår endnu et argument for, at en redefinition af fortiden samt en vurdering af sandhedsværdien af barnets minder herom overflødiggøres, idet der i stedet tages udgangspunkt i en aflæsning af barnets perception i aktuel adfærd samt reaktioner.

For at rodfæste sig i barnet kræver læring i fællesskabsregi dog ligeledes positive, tilidsfulde relationer samt temporalt stabile relationsmønstre, hvorfor tidsperspektivet igen fremhæves: Også med fællesskabet som udgangspunkt kan det være tidskrævende at præge barnets udvikling. Barnet kan dog med disse forudsætninger opfyldt drage nytte af de ressourcer, fællesskabet i sin helhed besidder. I denne forbindelse

fremhæves jf. 3.3 *Community psykologi* aspekter som værdier og handlemuligheder, der antageligt opstår andre af i plejefamilien end i den biologiske familie. Community psykologien vægter sociale betingelser højt, hvormed omsorgssvigt kan begrænse barnets handlemuligheder, ligesom det tilhørende værdigrundlag ikke kan betragtes som hensigtsmæssigt at internalisere.

4.2.3 Social udvikling: Modvægt til modkulturer

Hermed kan anbringelsen i plejefamilien være udgangspunktet for et sporskifte jf. afsnit 3.8 *Udviklingsstier*, hvilket vendepunkterne i afsnit 3.7.1 *Plejefamiliens potentiale* kan udgøre en konkret årsag til. De tre vendepunkter præsenteret i Figur 10 kan alle realiseres i plejefamilien og bidrage til, at de fire nøgleprocesser i form af øget tro på egne evner, afstand fra risici, nye muligheder samt multiplikation af fordele indfries. De muligheder, der foreligger i plejefamilien, har potentiale til at neutralisere barnets eventuelle behov for at søge tilhørsforhold i en modkultur - jf. afsnit 3.9.1 *Reduktion af social kompleksitet* under forudsætning af et gensidigt tillidsforhold. Når barnet oplever afvisning, øges risikoen for, at disse modkulturer virker attraktive som genveje til anerkendelse og fællesskab. Hundeide pointerer hertil, at der sker en automatisering af valg, hvilket kan tolkes som en mangel på autonomi og handlemulighed fra barnets side, idet miljøet bliver altafgørende for beslutningsprocesserne. Dette står dog i kontrast til det generelle syn på barnet præsenteret i *Kapitel 3: Teori*, hvor barnet netop fremhæves som en selvstændig agent. Der kan imidlertid være andre årsager til, at barnet følger modkulturens livsstil. Der kan hertil argumenteres for, at børn perciperer forskelligt; nogle børn kan i sådanne situationer antageligt opleve, at de ikke har et valg, da de frygter at blive afvist, hvis de yder modstand, mens andre føler, at de aktivt foretager valg, der cementerer et tilhørsforhold, hvor de opnår den anerkendelse, de higer efter. Når et barn dog approprierer en livsstil og afhænger af den sociale støtte i fællesskabet, kan der argumenteres for, at de ubevidst følger strømmen på trods af oplevelsen af aktive valg: Det aktive valg kan være tilkøbt opretholdelsen af en position i fællesskabet. Med tillidsopbygning kan dette reduceres, da den sociale kompleksitet kan påvirke barnets evne til at træffe de rette valg. Jo før udviklingen mod en modkulturel destination brydes, des bedre, omend der, ifølge Stern jf. afsnit 3.1.2 *Sterns videreudvikling*, i barnet forefindes et fortløbende udviklingspotentiale. Dette begrænses dog af, at barnets handlinger kan have fremtidige konsekvenser, som fællesskabet ikke kan modvirke. I denne proces spiller bredere sociale omgivelser

antageligt en rolle, idet barnets position i det sociokulturelle landskab bl.a. påvirkes af fællesskabets definition af barnet. Har barnet rodet sig ud i negative handlinger, risikerer dette at medføre en ond cirkel, idet barnet har brug for støtte til at skifte spor, mens adfærden risikerer at forværres, før dette er tilfældet, hvilket påkalder sig afvisning.

Dette er et dilemma, der kan anskues fra en anden vinkel med community psykologiens fokus på ressourcer frem for deficit, der i forlængelse af ovenstående kan virke befordrende for et sporskifte, da barnet således undgår afvisning. Dog kan alle fejltrin ikke ses bort fra, hvormed plejefamilien må hjælpe barnet med at håndtere konsekvenserne og søge at implementere den anerkendende opdragelse præsenteret i afsnit 4.1 *Relationens betydning*, hvor et deficitfokus isoleres til barnets handlinger, mens resourcefokusset forbliver på barnets person. Barnet kan i plejefamilien få opfyldt sine menneskelige behov for omsorg og anerkendelse, som dermed bevirker, at modkulturen mister sin attraktion. Når barnet lærer de førromtalte kompetencer, kan disse endvidere udgøre adgangsfærdigheder til det almene, sociale fællesskab, hvormed den sociale indlæring jf. afsnit 3.8.1 *At skifte spor* kan anskues som en intervention, idet barnet ikke nødvendigvis længere positioneres som en outsider. Adgangsfærdighederne kan bestå af mikrofærdigheder som disciplin, fremtoning og håndtering af arbejdspress, hvilket kan fremmes af de gensidige forpligtelser og rutiner, der jf. afsnit 3.3.1 *Plejefamilien som fællesskab* består i fællesskabet. Når barnet approprierer sådanne færdigheder frem for blindt at følge direktiver, gør det ligeledes antageligt overflytningsprocessen lettere forstået på den måde, at barnet kan anvende de ny erhvervede kompetencer i andre fællesskaber såsom i skolen. Dette kan jf. afsnit 3.8.1 *At skifte spor* karakteriseres som brobygning, hvor fællesskabet forbinder barnets fortid med en ny aktivitet. Således tilbyder plejefamilien barnet nye mulighedssituationer, der kan facilitere tilhørsforhold i fordelagtige, prosociale fællesskaber. Utilgængelige fællesskaber kan hermed gøres tilgængelige gennem erhvervelsen af nye adgangsfærdigheder, hvor de sociale kompetencer i nærværende genstandsfelt træder i forgrunden. Overførsel af færdigheder til fx skoleregi bevirker ligeledes, at barnets forudsætninger her forbedres, hvormed selvværdet kan styrkes - både af potentielt udbytte af bedre faglighed samt deltagelsen i fællesskabet, hvor barnet oplever at være værd at bruge tid på. Katalyseres det til et øget fokus på faglighed, kan dette medføre nye uddannelses- og fællesskabsmuligheder, som kan kategoriseres som ny erhvervede adgangsfærdigheder.

Endvidere kan der ske en omstrukturering af, hvad barnet opfatter som kongruent livsstil, idet skolen kan forbindes med positive oplevelser frem for afvisning. Dog er ikke alle uddannelsesmæssige døre åbne for alle børn - fx grundet tidligere opnåede karakterer - hvortil plejefamilien som i Niklas' tilfælde kan facilitere en erkendelse af, at der er mange veje at gå, og hjælpe barnet til at finde en passende løsning, der kan influere på dets senere valg af udviklingsspor (ibid.). Hermed fokuseres der jf. afsnit 3.7.1 *Plejefamiliens potentiale* på barnets styrker og interesser, hvormed det i fællesskabet kan opnå en accept af mangfoldighed og finde frem til den hylde, hvorpå det føler sig til rette.

4.2.3.1 *Redefinition af fortiden*

Dette kræver dog selvindsigt og accept af både at besidde styrker og begrænsninger. Somme tider kan dette opstå i kølvandet på barnets erkendelse af, at et sporskifte er nødvendigt for at facilitere den bedst mulige udvikling. Hermed kan der vendes tilbage til forrige afsnits diskussion af redefinitionsprocessen. Refleksion bliver her nævnt som et værktøj og kan være nødvendig for erkendelsesprocessen, idet ændringer umiddelbart lader til at være afhængige af, at barnet indtager en reflektiv position. Den reflektive position omhandler implicit barnets fortid, der løbende er beskrevet som afgørende for barnets væren i verden. Dog kan der med afsæt i afsnit 3.3. *Community psykologi* stilles spørgsmålstegn ved denne antagelse, hvormed denne teori udfordrer de øvrige teoriers fortidsfokus: Her betones i stedet en centralisering af nutiden, hvormed det frarådes at redefinere fortiden. Der er fordele af finde ved denne tilgang, idet den på sin vis tillader en frisk start for barnet, hvis position i plejefamilien ikke determineres på forhånd og af fortidens handlinger. Barnet er dog formet af fortiden, og den friske start er således ikke komplet på trods af et nutidsfokus, idet fortiden ikke kan udviskes. En redefinition heraf er ligeledes tvetydig, idet den kan foregå på forskellig vis. Med fokus på enkeltstående traumer fremstår det udfordrende at ændre den aktuelle adfærd pga. den manglende konkrete årsag-virkning-sammenhæng: Ét traume har ikke en kausal effekt på udviklingen, hvormed det er mere vanskeligt end som så at påvirke den aktuelle adfærd med afsæt i fortidens traumer. Der kan nærmere være en mulighed i at redefinere barnets syn på sin egen væren i verden i fortiden, hvormed skam og skyld forhåbentligt kan slippes, således barnet ikke sidder fast i negative affekter, der blokerer dets udviklingspotentiale. Med denne problemstilling in mente kan der argumenteres for, at det kan ansues som frigørende ikke at låse sig fast i fortidige

aspekter, der ikke kan gøres om. Et belæg herfor kan være, at barnet kan undgå unødigt retraumatisering. Hukommelsen kan ligeledes i denne henseende fremhæves, hvortil den dog jf. afsnit 3.3.1 *Plejefamilien som fællesskab* anses som socialt organiseret og betydningsfuld for måden, hvorpå barnet narrativt konstituerer sit liv, hvilket hænger sammen med evnen til at slippe skyld og skam. Dette er, ifølge Stern, af afgørende betydning, idet det narrative selv opfattes som en form for selvbiografi. I fællesskabet kan der således opstå nye diskurser om barnet, der kan være et middel i genopbygningsprocessen, hvormed kommunikation, som tidligere nævnt, indtager en afgørende rolle i både relationsopbygning samt redefinitionsprocessen.

Den ovennævnte retraumatisering kan dog netop på modsat vis også forekomme, hvis traumatiske oplevelser ikke bearbejdes, idet de gennem hukommelsen lever videre i barnet. Bearbejdelsen kan dog i visse tilfælde være så vanskelig, at fællesskabet i plejefamilien ikke alene er nok, hvortil professionel behandling kan være nødvendig. At være opmærksom på barnets traumer i plejefamilien kan dog være befordrende for dets udvikling, da der således kan tages hensyn til og udvises forståelse og anerkendelse ift. barnets reaktioner. Retraumatisering forekommer hertil, jf. afsnit 4.1 *Relationens betydning*, ikke blot gennem bevidst fokus på fortiden, men kan drages ind i nutiden gennem sanseindtryk, der kan udløse emotioner, der bliver svært håndterbare, hvis fortiden ikke til en vis grad konfronteres. Affekt- og social regulering risikerer i sådanne tilfælde i forlængelse heraf at blive symptombehandlende frem for helende. Community psykologiens fokus bliver hermed mangelfuldt, da den langsigtede effekt i visse tilfælde kan betvivles. Hermed anses en vis refleksionsgrad som nødvendig for, at barnet kan profitere af nutidens positionering: Niklas' selvværd er fx påvirket af fortidens afvisninger, som han internaliserer og påtager sig skylden for, hvortil en redefinition antageligt kan være gavnlig (ibid.).

Er en redefinition af fortiden mulig, kan den med afsæt i afsnit 3.8.1 *At skifte spor* facilitere et sporskifte, idet en ændring af perceptionen af både fortidens begivenheder samt effekten på barnets selvforståelse kan være befordrende for, at nye udviklingsstier opfattes som kongruente. Redefinitionen kan dermed i sig selv udgøre et vendepunkt for barnet, og - på trods af, at det ikke nødvendigvis kan stå alene - faciliteres af barnets position i det nye fællesskab, plejefamilien udgør, hvormed plejefamilien kan fremstå som guidende for barnet i det sociokulturelle landskab. Med afsæt i afsnit 3.3 *Community psykologi* kan der i plejefamilien skabes alternative fortællinger, der kan

forandre positionen - også uden et fokus på fortiden, hvis dette ikke vurderes gavnligt, gennem en forandring af diskurser og metaforer omkring barnet, da det har en tendens til at appropriere disse og indtage tilgængelige sociale positioner.

Barnets psykologiske virkelighed forandres således løbende, når der fokuseres på deltagelse i familiens fællesskab frem for at se individualiserende på barnet og dets problematikker. Der kan argumenteres for, at ovenstående tilgange ikke er gensidigt udelukkende, men supplerer hinanden: Nogle traumer kræver antageligt bearbejdning, så den løbende retraumatisering ikke begrænser barnets udviklingspotentiale ved at fremkalde en ond cirkel af uhensigtsmæssig adfærd og ny afvisning. Omvendt kan forenklet fokus på barnets fortid ligeledes fastholde det i en uhensigtsmæssig position, hvormed det må afbalanceres med et fokus på barnets nuværende situation. Frigøres barnet i hverdagen af et konstant fokus på deficit og traumer, kan de nye fortællinger lettere internaliseres frem for at blive overskygget af fortiden. Frem for at diktere en fortælling for barnet, må dets position således løbende anerkendes gennem en vekselvirkning mellem fortid og nutid. Perceptionen af fortiden kan på denne måde trinvis forandres, så barnet gradvist kan profitere af fællesskabets potentialer i nutiden. Den løbende udviklingsproces fremmes af den sociale støtte, som plejefamilien kan tilbyde. Dette indebærer, jf. afsnit 3.3.1 *Plejefamilien som fællesskab*, at tale om problemer, bidrage med praktisk hjælp, anerkende barnets ret til at have sine egne holdninger og at lade barnet vide, at det er værd at være sammen med.

4.2.4 Fællesskabets bidrag til emotionel udvikling

Ovennævnte anerkendelse kan jf. afsnit 3.5.2 *Behovet for anerkendelse* relateres til Honneths sociale anerkendelse, der ligeledes kan opnås gennem barnets deltagelse i plejefamiliens fællesskab. Heri kan værdsættelsen af både barnets bidrag til fællesskabet samt dets unikke personlige egenskaber faciliteres, hvormed barnet kan opnå en følelse af, at det er værd at være sammen med. Der kan være episoder, hvor barnet ikke opnår denne oplevelse, hvis det fx udviser uhensigtsmæssig adfærd, der fremkalder skuffelse eller andre negative affekter hos plejeforældrene. Plejeforældrenes håndtering heraf er et vigtigt praksisaspekt, der fx kan imødekommes af den anerkendende opdragelse. Dette er afgørende for barnets emotionelle udvikling, idet den sociale anerkendelse fordrer et selvforhold præget af selv værdsættelse. Den emotionelle udvikling påvirkes ligeledes af, at der i fællesskabet kan være rum til at tilgå svære følelser

som sorg, skam og skuffelse, der kan følge med den omsorgssvigt, barnet har oplevet. Dette kan være grobund for redefinition under forudsætning af, at plejefamilien kan rumme følelserne samt at det kan være svært for barnet at håndtere disse. Lykkes dette for plejefamilien, kan barnet opnå nye erfaringer, hvormed disse følelser forhåbentligt gradvist kan suppleres eller erstattes af nogle, der i højere grad anses som konstruktive for barnets emotionelle udvikling; herunder håb, stolthed og glæde. Hermed må plejefamiliens medlemmer være tålmodige og sensitive, hvilket jf. afsnit 3.3.1 *Plejefamilien som fællesskab* faciliteres af, at fællesskabet består af stærke relationer. Disse kan opstå gennem den fælles hverdag med fælles aktiviteter, og tillid til ét medlem kan ydermere, som tidligere nævnt, udgøre en dominoeffekt. Niklas indlemmes fx perifert i fællesskabet af plejefamiliens biologiske børn, men har indledningsvist ingen tillid de enkelte relationer. Over tid vinder især Pernille hans tillid, hvilket bevirker, at han opnår tillid til de personer, som hun siger god for, hvormed hun besidder en høj indflydelsesgrad og baner vejen for hans integration i fællesskabet (ibid.). Tilliden til fællesskabet kan således faciliteres af ét tillidsbånd, som jf. afsnit 4.1 *Relationens betydning* kan opbygges gennem et socialpædagogisk fællesskab. Betoningen af samarbejdet med barnet er et aspekt, der også ifølge community psykologien må fremhæves som afgørende for interventioners effekt - dog afhængigt af konteksten. Det tager fx tid før Niklas bliver klar til at samarbejde med Pernille og Oskar, hvortil de første måneder i plejefamilien er præget af mere direkte guidninger end samarbejde, indtil hans tillid gradvist opbygges til et tilstrækkeligt niveau (ibid.).

4.2.4.1 *Personlighedsudvikling*

Den ene tillidsfulde relation påvirker hermed barnets kontraktudkast til samspillet med fællesskabets øvrige medlemmer, hvormed relationen, jf. afsnit 3.1.2 *Sterns videreudvikling*, tilsyneladende gradvist erstatter barnets oprindelige fremkaldte ledsagere. Jo flere kontrakter, der opbygges i det nye format, jo mere kan der argumenteres for, at tilgangen til at optage nye kontraktforhandlinger fremmes, hvilket kan skyldes, at barnets forventninger om afvisning brydes: Dette medfører, som tidligere nævnt, en ambivalens, som kan gøre det muligt at opbygge nye forventninger på baggrund af deltagelsen i fællesskabet. Der er dog nogle forhindringer, der ikke kan tages højde for. Der kan fx opstå problemer i familiens udvidede netværk og ift. biologiske børn, der ikke nødvendigvis tager imod barnet med åbne arme. Barnet kan opleve dette som en afvisning, hvortil familien må hjælpe barnet med at håndtere dette. For at dæmme op

herfor kræves et godt tværfagligt samarbejde, hvor bl.a. den kommunale tilgang til familien bliver afgørende - et aspekt, der tages op i afsnit 4.3 *Implementering i praksis*. Dog påvirkes barnet af dets sociale omverden, hvormed relationerne og fællesskabet i en vis grad internaliseres, hvilket kan relateres til en diskussion af barnets personlighed: Personligheden anskues med afsæt i afsnit 3.3.1 *Plejefamilien som fællesskab* som en fortløbende, aktiv proces, der opstår i samspillet mellem barnet og dets omgivelser. Som kontraktudvikling kan personlighedsudvikling hermed anskues som en løbende forhandling med afgørende indflydelse på barnets udvikling. Der kan derfor opstå en ambivalens, hvis samarbejdet mellem biologisk- og plejefamilie fx ikke er vel-fungerende. Det er hermed ikke blot plejefamilien, der udøver indflydelse på barnet, hvilket giver større belæg til vigtigheden af de sociale fællesskaber, barnet indgår i. Den løbende forhandling understøttes i afsnit 3.4 *Social pædagogisk fællesskab* og 3.5.1 *Et dialektisk perspektiv*, hvor selvforståelsen og selvet beskrives som aspekter, der skabes i sociale sammenhænge. Ligeledes pointeres det i afsnit 3.3.1 *Plejefamilien som fællesskab*, at handlinger ikke defineres af en indre essens, men i stedet påvirkes af barnets sociale arenaer. Hermed har de fællesskaber, barnet deltager i - herunder plejefamilien - mulighed for at udøve indflydelse herpå. Der argumenteres således imod en fast, indre personlighedskerne, hvilket der kan stilles spørgsmålstejn ved med afsæt i afsnit 3.1.1 *Etologisk tilknytningsteori*. Her fremhæver Bowlby barnets medfødte egenskaber og taler fx om biologisk betingede udviklingsstier præsenteret af Waddington. Waddington er grundlæggeren af epigenetik (Horsthemke, 2012, p. 711): Muligheden for at tænde og slukke for gener. Begge perspektiver betoner således miljøets afgørende rolle, hvor fokus dog i sidstnævnte er på tilpasning af medfødt frem for tillært adfærd. Af afgrænsningsmæssige årsager uddyber vi ikke den biologiske tilgang til udviklingen, omend medfødte dispositioner ikke afvises - der lægges med afsæt i nærværende speciales teoretiske afsæt blot vægt på barnets perception, som anskues som influeret af omgivelserne. Hermed bliver det muligt for barnets plejefamilie at facilitere en personlig udvikling hos barnet, der kan have afgørende emotionel betydning, hvis eftervirkningerne af omsorgssvigt langsomt brydes og et mere positivt selvbillede kan opbygges.

4.3 Implementering i praksis

I indeværende kapitel er der hidtil udfoldet en diskussion af henholdsvis relationens og fællesskabets betydning ud fra et teoretisk orienteret perspektiv suppleret af

praksiseksemples. Formålet med dette afsnit er at forholde disse til den praksisvirkelighed, hvori genstandsfeltet opererer: Én ting er, hvad relationen samt fællesskabet i teorien kan tilbyde - noget andet er muligheden for praktisk implementering, hvorfor dette her er omdrejningspunktet.

Indledningsvist findes det relevant at kaste et blik på barnets placering i verden, idet denne anses som betydningsfuld for den praktiske forståelse for barnets perception. Et barn, der bor i en plejefamilie, er med afsæt i Bronfenbrenners udviklingsmodel jf. afsnit 3.2 *En økologisk udviklingsmodel* hertil indvævet i og påvirket af en række systemer, der gør hverdagen mere kompleks end for det gennemsnitlige danske barn. Som størstedelen af danske børn indgår barnet på mikroniveau i et fællesskab i en familie samt dennes udvidede netværk, ligesom det deltager i fællesskaber i skoler og potentielt i fritidsaktiviteter mv. Der kan dog argumenteres for, at der især på ekso- og mesoniveau er flere facetter på spil for et barn i en plejefamilie: Plejeforældre holder fx møder med kommunen, hvor der træffes beslutninger om barnets liv, ligesom de deltager i supervision, hvor barnets problematikker og tilgangen hertil diskuteres. På trods af at barnet jf. afsnit 2.1.1.3 *Barnets Reform* skal høres i sin sag, kan der, som påpeget i afsnit 3.4 *Socialpædagogisk fællesskab*, være aspekter, der ligger uden for barnets forståelsesramme, hvortil der må tages hensyn til barnet på bekostning af inddragelse. Barnets perception er dog altid væsentlig, omend den kan inddrages på anden vis end barnets direkte involvering. I Niklas' tilfælde talte Pernille fx med ham inden møder, hvormed hun kunne inddrage hans perspektiv (Dodensig & Christensen, unpub.) Dette er en blødere måde, omend der også forefindes faldgruber herved, da barnets psykologiske sandhed kan være vanskelig at videreformidle. Der forekommer således interaktioner i eksosystemet, der ikke involverer barnet direkte, men på trods heraf udøver influerende kraft på dets liv og fremtid. Beslutninger på dette niveau bliver ydermere bl.a. påvirket af makroorienterede ideologier og retningslinjer, hvilket vendes tilbage til løbende i dette afsnit, da disse betragtes som en afgørende faktor for muligheden for implementeringen af de hidtil betonedes processer med henblik på fællesskabet og relationen.

4.3.1 Professionelle krav i en privat og personlig praksis

Et af de dominerende aspekter, som makroorienterede ideologier påvirker, er balancen af plejefamiliens rolle i navigationen mellem det professionelle, personlige og private. Dette er afgørende, da afsnit 4.1 *Relationens betydning* samt 4.2 *Fællesskabets*

betydning rummer elementer, der er afhængige af plejefamiliens evne til at indgå i en personlig og endda privat emotionel relation med barnet for at sikre den positive emotionelle og sociale udvikling, da det socialpædagogiske fællesskab samt opbygning af nye RIG'er og kontrakter bl.a. afhænger heraf. Som løbende demonstreret kan det være udfordrende at imødekomme adfærd fra et barn, der har været udsat for omsorgssvigt. Hertil kan en professionel position anses som et modsvar, idet plejefamilien med faglig, professionel oplæring kan tilegne sig viden og evnen til at interagere hensigtsmæssigt med barnet: Viden om de underliggende mekanismer og bevæggrunde for barnets adfærd kan bibringe en ny forståelsesramme, der besidder potentialet til at facilitere et andet syn på barnet og dennes adfærd. Et professionelt aspekt kan fx være at forstå regression og tilknytningsadfærd samt at kunne reagere adækvat herpå; den rette emotionelle og anerkendende reaktion kan hertil være udfordrende, hvis den rette viden ikke besiddes. Hermed kan der endvidere argumenteres for, at en professionel tilgang ikke tilgås som modsatrettet en personlig tilgang, idet de som her kan være sammenvævede. Dette kan dog møde modstand i praksis, hvor den fremhævede personlige og private tilgang ikke altid er forenelig med den professionelle virkelighed.

Kan den professionelle, personlige og private tilgang dog balanceres, kan kombinationen have en katalysatoreffekt, idet en fornyet tilgang faciliteret af professionel viden fordrer andre reaktioner på barnet, hvormed dets forventninger fx kan brydes frem for at eksisterende RIG'er, selv/andre-billeder mv. bekræftes. Der kan argumenteres for, at ovenstående delvist indfries i dag, hvor plejefamilier sendes på forskelligartede kurser, der dog ikke fyldestgørende tager hensyn til barnets unikke historie, som er afgørende for dets særegne perception og adfærd. Kurserne betragtes dog som et betydningsfuldt udgangspunkt for at opnå en grundlæggende viden omkring udsatte børn. Herfra kan indsatsen målrettes det individuelle barn, hvortil supervision fx kan være medvirkende til at konkretisere den overordnede viden. Der kan argumenteres for, at den personrettede tilgang er afgørende, da (sam)arbejdet med barnet kan variere afhængigt af konteksten: Barnet agerer med afsæt i den førudfoldede diskussion af personlighed ikke nødvendigvis ens på tværs af alle arenaer, hvilket kan facilitere en ambivalens, der med den rette tilgang jf. afsnit 4.1 *Relationens betydning* skaber potentiale for opbygning af nye RIG'er og kontrakter. I visse tilfælde kan ambivalensen dog ligeledes udfordre disse aspekter, da barnet fx kan elske og være afhængig af sine plejeforældre og i andre tilfælde se sig sur på dem - eksempelvis pga. loyalitetskonflikter

mellem pleje- og biologiske forældre. På samme måde kan der opstå en ambivalens ift. netop de biologiske forældre grundet omsorgssvigt: Barnet kan både elske og hade sine forældre, hvilket kan fremkalde forskelligartet adfærd. Som tidligere belyst er alle relationer mangefacetterede, hvilket plejeforældrene må kunne håndtere for at sikre relationsarbejdet, hvilket kan være udfordrende i praksis, hvor det i hverdagen ikke altid er muligt at reagere ideelt på barnets adfærd, der til tider må kunne frustrere plejeforældrene. Selv den rette viden kan ikke sikre, at der altid reageres efter idealet, hvilket må håndteres i den pågældende situation. Fejltrin er menneskelige, hvilket ligeledes kan udgøre en læringsproces for barnet. En grundlæggende viden kan dog sikre, at familien er forberedte på, hvad der kan være af udfordringer, og blive i stand til at reagere mere passende. Viden kan bevirke, at plejeforældrene ikke generelt falder i fælden, hvor de risikerer at blive en del af gruppen af voksne, der har afvist barnet, hvis udvikling antageligt vil lide under dette svigt.

Der kan i forlængelse af ovenstående bl.a. argumenteres for, at en professionel tilgang i form af viden om retraumatisering fremstår som afgørende for relationen og fællesskabet. Når barnets perception af en traumatisk oplevelse forandres, må plejeforældrene hertil kunne tilpasse sig og anerkende barnets position. Dog kan det diskuteres, i hvor høj grad familien i første omgang bør tilgå disse traumer. Der kan argumenteres for, at der er tale om en hårfin balance, hvormed plejeforældrene på den ene side kan opnå en bedre forståelse for barnets reaktionsmønster med en vis viden om fortiden, mens det på den anden side kan obstruere relationsarbejdet, hvis fokus herpå bliver overskyggende. Her opstår ligeledes et dilemma, idet kommunen arbejder under tavshedspligt, hvorfor plejeforældrene er afhængige af, at barnet er åbent omkring sin fortid, hvilket kan problematiseres af aspekter som loyalitet til de biologiske forældre. Hvis barnet fastholdes i negative affekter gennem en insisteren på fortidens relevans, kan der ligeledes argumenteres for, at en positiv udvikling udfordres. Den professionelle tilgang er i denne forbindelse begrænset af plejefamiliens manglende uddannelse til psykologisk bearbejdning og dybdegående traumehåndtering, hvorfor det er afgørende at finde en balance mellem professionel, personlig og privat. Plejefamilien bør, som tidligere belyst, kunne rumme barnets affekter og oplevelser uden at forsøge at bearbejde aspekter, der ligger uden for deres kompetencefelt. Familien har ikke kapaciteten til at foretage direkte traumebehandling, som fx Bowlby fremhæver som afgørende, hvilket kan begrænse muligheden for at opbygge relationer og fællesskaber,

hvis barnet influeres af dets fortidige traumer. Et positivt samarbejde med de andre systemer og aktører, barnet indgår i, kan dog potentielt kompensere herfor, idet plejefamilien kan blive opmærksom på aspekter, barnet har brug for at få bearbejdet, hvorefter en relevant fagperson kan kobles på sagen. Hermed forefindes et potentiale i det tværfaglige samarbejde, hvormed der tages højde for et helhedsperspektiv på barnets behov.

4.3.2 Magtanvendelsens dilemma

Det tværfaglige samarbejde fremstår ydermere som et separat diskussionsoplæg: Som diskuteret i de foregående afsnit kan et barn i visse tilfælde have brug for direktiv guidning for at undgå at følge negative udviklingsspor. Hvis et barn, der har været udsat for omsorgssvigt, fx er udadreagerende, kan det være nødvendigt at hjælpe barnet til at håndtere sine negative affekter - fx gennem fysisk fastholdelse. Nogle børn har jf. afsnit 2.2.3 *Omsorgssvigt* forskellige udviklingsmæssige aldre, hvormed tilgangen til en 14-årig i visse tilfælde må adapteres til en 3-årigs behov. Dette leder over til en diskussion af magtanvendelse, hvilket kan relateres til indholdet i Voksenansvarsloven jf. afsnit 2.1.4 *Voksenansvarsloven*. Anvendelse af magt og indgrib i børns selvbestemmelsesret er her omdrejningspunktet, og udøver plejefamilien dette, skal det indberettes med både den voksnes og barnets version. Et positivt aspekt ved denne lovgivning er, at barnet sikres mod unødigt magtmisbrug, hvor plejeforældrene overskrider deres beføjelser. Der skabes hermed en refleksionsproces, der kan kvalificere deres forståelse og anvendelse af magt. Denne sikring må antages at være befordrende for barnets emotionelle og sociale udvikling, da det anses som afgørende for opbygningen af en tillidsfuld relation, at den voksne ikke misbruger sin magt.

Lovgivningens rammesætning ift. magtanvendelse kan endvidere anses som et nyttigt værktøj for familiens daglige navigering, omend den må være forståelig for at skabe en reel nytteværdi. Visse aspekter bevirker imidlertid, at lovgivningen ikke fremstår optimal for praksisanvendelse. For det første problematiseres det faktum, at lovteksten er målrettet forskellige professionelle aktører, herunder plejefamilier samt pædagoger på institutioner, hvortil visse paragraffer ikke er gældende for alle, hvilket kan skabe forvirring. Eksempelvis har plejeforældre ikke ret til at guide barnet fysisk samt afværge beskadigelse af materielle ting, men blot afværge, hvis barnet er til fare for sig selv eller andre. Lovgivningen lægger således op til en kategorisering af hver enkelt situation, og vurderingen heraf betragtes som en stor opgave for den enkelte

plejefamilie. Ligeledes problematiseres ovenstående eksempel, idet plejeforældre potentielt begrænses ift. at hjælpe barnet med at håndtere udadreagerende adfærd, som de muligvis ikke selv er i stand til at regulere endnu. Hvis barnet, som ovenfor nævnt, fx har brug for hjælp til nedregulering, kan fastholdelsen betragtes som det rette at gøre i øjeblikket. En lignende problemstilling kan fremstilles ift., at magtanvendelse beskrives som tilladt, når det er nødvendigt for barnets sunde udvikling. Disse vurderinger må foretages på et splitsekund i det levede øjeblik og kan derfor ikke vendes med en kommunalt ansat med bedre indsigt i de juridiske rammer. Frygten for konsekvenserne af en fejltolkning kan være, at barnet bliver fjernet, fordi plejeforældrene eksempelvis vurderes inkompetente. Dette kan potentielt afskrække dem fra at foretage indgreb, der ellers anses som nødvendige for at sikre barnets udvikling. Således begrænses implementeringen af relationens og fællesskabets potentialer i den praktiske hverdag, omend det ikke er muligt at lovgive om alle enkeltstående anvendelsestilfælde. Plejeforældrene forventes antageligt at kunne reagere ud fra deres professionalitet, til trods for at de ikke har de bedst mulige professionelle forudsætninger for at agere efter lovens forskrifter. Det subjektive fortolkningsgrundlag kan hermed udgøre en risikofaktor, som antageligt kan begrænse deres udfoldelse af den rette tilgang til barnet.

Når magtanvendelse tages i brug, forefindes hertil en række scenarier, som - i vores perspektiv - besidder negative implikationer: Hvis plejeforældre fraviger magtanvendelse i nødvendige situationer, risikerer det at skade barnets udvikling, idet guidningen således ikke bliver optimal. Tillades det fx at barnet udfører handlinger, hvortil der ikke gribes ind, fordi der opstår tvivl om, hvorvidt barnet i situationen er til fare for sig selv eller andre, kan toget være kørt, hvormed et sporskifte jf. afsnit 3.8 *Udviklingsstier* problematiseres yderligere. Hvis plejeforældrene vælger at anvende magt, men af frygt for konsekvenserne - berettiget eller ej - ikke indberetter det, fremstår lovgivningen på sin vis overflødig, omend den til stadighed kan afholde plejeforældre fra uhensigtsmæssig magtmisbrug gennem sin signalværdi. Selv når lovgivningen følges som foreskrevet, kan det imidlertid udgøre en begrænsning for aspekter som relationen og fællesskabet, da den foreskrevne håndtering kan problematiseres: Den udgør et dokumentationskrav, der kan forekomme overvældende - især i tilfælde hvor plejeforældre ofte må anvende magt for at sikre barnets udvikling. Ressourcer omdirigeres hertil fra aspekter som relationsarbejdet til dokumentation. Indberetningskravets

organisation bevirker ydermere, at der rippes op i konflikten. Normalt afsluttes konflikter efter deres håndtering i det levede øjeblik, hvor den her lever videre pga. indberetningskravet. Med den på afstand kan den anvendes som læring for barnet, omend tilgangen her påtvinges og mister sin autenticitet. Plejeforældrene er ydermere selv ansvarlige for indberetningen, hvormed de pålægges en form for egenovervågning, hvilket kan virke forstyrrende i hverdagen.

Et andet aspekt i indberetningsprocessen, der kan udgøre en udfordring for relationen og fællesskabet, er, at barnet jf. afsnit 2.2.3 *Omsorgssvigt* kan reagere uhensigtsmæssigt. Med inddragelse af barnets version risikeres det hermed, at den fremlagte version ikke nødvendigvis er retvisende ift. forløbet. Der kan være flere årsager til afvigende versioner af hændelsen: Barnet kan bevidst ønske at straffe plejeforældrene for at skabe konflikt, hvis det søger at bekræfte sine RIG'er og forventninger om afvisning. Barnet kan dog også udøve en form for selvbeskyttelse, hvormed det ikke forholder sig til egne fejltrin og eget ansvar. En tredje mulighed er, at barnets psykologiske virkelighed blot er en anden end plejeforældrenes, og deres perception af hændelsen derfor ser anderledes ud. Dette kan være svært for plejeforældrene at gennemskue og kan skabe konflikter mellem dem og barnet, hvilket kan udfordre relations- og fællesskabsarbejdet. Barnets udlæg påvirkes bl.a. af dets aktuelle position, hvilket som sagt kan udgøre et forklaringsgrundlag for, at perceptionen af hændelsen fraviger plejeforældrenes. Dette er ikke blot et negativt aspekt, men kan udgøre et givende værktøj og bidrage med en indsigt i barnets tankemønster, hvormed lignende fremtidige episoder nemmere undgås. Ligeledes bevirker det en facilitering af relationen, når barnets version anerkendes som en oprigtig psykologisk sandhed, idet accepten heraf fremstår som en anerkendelse af barnet og dennes perception. Anerkendelse af samt forståelse for barnets ståsted er afgørende for udviklingen, hvor den gensidige anerkendelse kan bidrage til opbygning af barnets mentaliseringsevne. Professionelle, der gennemgår indberetningerne, bør kunne gennemskue disse udfordringer, omend der kan argumenteres for, at spliden i familien på trods heraf kan udfordre relations- og fællesskabsarbejdet ved at skabe usikkerhed og frustration. Barnet bliver dog ligeledes opmærksom på, at plejeforældrenes beslutninger vurderes, hvormed deres autoritet potentielt betvivles. Dette kan modarbejde relationsdannelsen, hvis barnets tillid til voksne i forvejen er tvivlsom, hvormed indberetninger af magtanvendelse ydermere kan udgøre et mistillidsgrundlag mellem barnet og plejeforældrene. Familiens almindelige intuition

tilsidesættes ligeledes til en vis grad, omend de samtidig ansvarliggøres for at foretage vurderingerne.

Spørgsmålet er således, hvorvidt det altid er hensigtsmæssigt at forholde barnet så direkte til dets udfordringer. Barnet individualiseres i denne kontekst, hvormed det risikerer at opleve sig selv som problembærer på trods af, at dette ikke nødvendigvis er hensigten med loven. Denne tilgang kan kobles til den makroorienterede tendens, hvor barnets problematikker jf. afsnit 3.7.1 *Plejefamiliens potentiale* tilgås individualiserende - en strømning, der tilsyneladende påvirker socialrådgiverne: I afsnit 2.2.3 *Om-sorgssvigt* angives en række anbringelsesårsager til at være forbundet alene med barnet; oftest grundet udadreagerende adfærd. Adfærden kan dog ikke blot tillægges barnet, der med denne tankegang bliver problembærer for problematikker, som sjældent har en individuel årsag. Udadreagerende adfærd kan ofte være en reaktion på andre dynamikker, som kan skjules for andre. Dette er en problematik med vidtgående konsekvenser, hvormed strømninger fra makroniveau risikerer at påvirke mikrosystemet: Når informationer videregives til plejefamilien, findes diskursen omkring barnet influerende for dets position i det nye fællesskab, hvormed den kan udgøre en unødvendig hindring for barnets integration. Der bliver tale om et deficitfokus, ligesom det kan påvirke barnets selvforståelse, da den individualiserende ansvarspålæggelse kan bringe aspekter som skyld og skam. Dette er ikke befordrende for dannelsen af nye relationer, da de voksne i systemet bekræfter barnets forventninger om at blive afvist og svigtet pga. den manglende anerkendelse.

4.3.3 Familien som et naturligt system

Begrænsningerne i familiens handlemuligheder kan endvidere udgøre en risiko for en ubalance internt i familien, da en afvigelse i tilgangen til barnet og familiens eventuelle biologiske børn fremhæves. Barnet kan opleve at positioneres perifert i fællesskabet, hvilket belaster resiliensopbygningen, hvor det at være en del af et fællesskab er en afgørende faktor. Hermed ikke sagt, at alle børn nødvendigvis bør behandles ensartet, hvorimod plejeforældrene må tilpasse deres tilgang til det enkelte barns behov. Afvigelsen problematiseres dog med afsæt i community psykologiens fokus på, at barnet bør indgå i naturlige systemer, som forstyrres af for megen indblanding udefra. Dette ideal danner grundlag for diskussionen i især afsnit 4.2 *Fællesskabets betydning*, hvormed der ikke tages højde for, at plejefamilien er et særligt og sammensat system samtidig med, at det er en almindelig familie og dermed et naturligt system. Hermed vil

der uundgåeligt forekomme aspekter i hverdagen, som forstyrrer relationsdannelsen og fællesskabet, da det ikke blot er familiens regler, der skal følges, hvorimod der samarbejdes med barnets øvrige systemer om en plan for barnets liv. Barnet bliver uundgåeligt en del af systemet, når det flytter ind hos plejefamilien, hvortil spørgsmålet er, hvorvidt der kunne ske nogle omstruktureringer, således barnet ikke mindes om det mere end højst nødvendigt. Dette kan skabe en usikkerhed ift. barnets position, hvilket kan påvirke tilliden til plejefamilien og således relationen og fællesskabet. Med andre ord kan systemets invasion af familiens daglige funktion på visse områder diskuteres. I sin nuværende form udgør lovgivningen en konkret udfordring for implementeringen af aspekter som tillidsopbygning, som ikke blot foregår mellem barn og plejeforældre, idet der ofte er udenforstående, der kan påvirke relationen. Barnets komplekse systemindlejring bevirker, at visse aspekter ikke kan eller bør fratages barnet, såsom møder med kommunen, hvor barnets perception af egen situation høres og dets retslige anerkendelse opretholdes. Når barnet skal høres om sin sag, kan kommunen tilføje aspekter som magtanvendelse til samtalen, hvormed et fokus herpå kan implementeres i eksisterende foranstaltninger. Dette imødekommer flere af de ovenstående problematikker. Således frigøres barnet for unødigt påmindelse om dets særlige position, hvormed det i højere grad i dagligdagen kan fokusere på deres udvikling. Barnets position bør ligeledes tilgås med omtanke under møder, hvor diskursen findes afgørende. Nærværende speciale undlader fx bevidst at anvende betegnelsen *plejebarn*, da denne anses som definerende for barnet. Barnet er langt mere end en del af systemet, hvilket er et praksisorienteret aspekt, der bør tages hensyn til i interaktionen med barnet. Jf. afsnit 3.8 *Udviklingsstier* risikerer barnet at indtage tilgængelige positioner, hvilket i dette tilfælde ikke anses som befordrende for en positiv udvikling. I afsnit 3.3.1 *Plejefamilien som fællesskab* pointeres det hertil, at offentlige diskurser kan påvirke barnets selvforståelse og kobles til dets sociale positionering. En fastholdelse i positioner som denne, som barnet risikerer at møde i det offentlige, kan udfordre inddragelsen i fællesskabet i familien, da betegnelsen positionerer barnet på en måde, det selv kan opbygge og høre konnotationer omkring, hvilket kan skabe en afstand til familien. Her kan community psykologiens fokus bringes i spil, hvormed barnet i stedet blot bør tilgås som et barn, der er en del af en familie. De særlige behov og omstændigheder kommer således i anden række frem for at blive det primære fokus.

En vis genovervejelse af den praksis, lovgivningen opfordrer til, kan ud fra ovenstående fordres for give familien ro til at opbygge relationer og fællesskaber - udgangspunktet er, at plejefamilien er en almindelig familie og hermed et naturligt system, hvormed dette bør tages hensyn til i så vid udstrækning som muligt. Med hensyn til magtanvendelse kan dette også være aktuelt, hvor især fremgangsmåden for indberetninger kan genovervejes. Mere lempelige fremgangsmåder kunne her være en mulighed - fx som ovenfor beskrevet, hvor eksisterende foranstaltninger som samtalen kunne tages i brug. Hermed kunne loven opretholdes og kommunen foretage den ønskede dokumentation, mens familien kunne fokusere på aspekter som relation og fællesskabet for at sikre barnets udvikling. Der kan ydermere argumenteres for, at der som i Barnets Reform bør tages hensyn til barnets alder og modenhed ift. inddragelse. Dette kan dog være grobund for et yderligere dilemma ift. hvem, der bør foretage denne vurdering. I praksis kan der stilles spørgsmålstejn ved, hvorvidt offentlige personer fra kommunen, herunder sagsbehandleren, fx kender barnet tilstrækkeligt hertil. Barnet med en utryk tilknytning har i denne forbindelse en tendens til at tilpasse sig situationen, hvorved korte samtaler kan vanskeliggøre et dybdegående kendskab. Plejeforældre kender derimod barnet bedre og kan opnå en bedre forståelse for dets forskellige udviklingsmæssige aldre og udviklingsniveauer. Dog mangler de potentielt de rette værktøjer til at foretage en upartisk og professionel, psykologisk vurdering af barnets modenhed. Derfor kan der argumenteres for, at et tværfagligt samarbejde også i dette tilfælde bør være den bedste forudsætning for at vurdere hensigtsmæssigheden i inddragelsen.

Grundlæggende kan hensigtsmæssigheden med en overprofessionalisering således problematiseres, hvormed plejefamilien og tilgangen til denne må afbalanceres mellem det professionelle, personlige og private. En fokusmæssig overvægt på det professionelle perspektiv risikerer at begrænse familiens funktion som et naturligt system, hvilket en autentisk ageren og tilgang til barnet kan lide under. Hertil handler det jf. afsnit 2.2 *Familiepleje* om, at barnet indgår i en almindelig familie, hvilket udfordres af disse professionelle krav. Der bør tages hensyn til, at der er tale om en almindelig husstand frem for at institutionalisere familien, idet den ellers risikerer at miste en del af sit unikke potentiale. Børn klarer sig jf. afsnit 2.1.1.3 *Barnets Reform* bedre i plejefamilier, hvorfor der bør fokuseres på ikke at gå i en retning, hvor der sker en sammensmeltning i tilstande i plejefamilien og på institutionen. Potentialet i familien er

eksempelvis, at de kan udnytte den personlige og private tilgang, hvor barnet gennem modelindlæring kan lære aspekter i familien som et autentisk system som de emotionelle og sociale relationer og fællesskaber, der hører familielivet til. Pædagoger på en institution kan ligeledes opnå en personlig relation, som alt efter situationen kan tilnærme sig en privat tilgang, hvor plejefamilien dog har andre forudsætninger herfor, som argumentativt er faciliterende for relationen og fællesskabet.

4.3.3.1 Tidsperspektivet

Der er dog ligeledes andre aspekter, der begrænser familiens naturlige funktion. Tidsperspektivet i danske anbringelser er, som tidligere diskuteret, et andet kontroversielt emne: På den ene side har børnene - bl.a. jf. Barnets Reform - behov for ro og kontinuitet for at opbygge de afgørende relationer og fællesskaber. På den anden side besidder anbringelser en uforudsigelighed, som er svær at ændre på. Et værktøj hertil er fx videreførte anbringelser, men implementeringen af disse er ofte udfordrende. Det er ikke altid muligt at forudsige, hvorvidt og hvordan de biologiske forældre i fremtiden vil være i stand til at tage vare på deres barn. En forælder med et alkoholmisbrug kan fx komme ud af misbruget, hvormed barnet afhængigt af en række andre faktorer potentielt ikke har brug for den støtte, der jf. afsnit 2.1.2 *Anbringelse af børn og unge* er forudsætningen for opretholdelse af anbringelsen. En vis grad af forudsigelighed bør dog eksistere for at undgå tilfælde, som da Niklas fik at vide, at han ikke længere skulle bo hos Pernille og Oskar: På et almindeligt møde med kommunen fik de uden varsel beskeden om Niklas' forestående flytning, hvilket både Niklas og Pernille var chokerede over og modstandere af. Niklas besidder i forvejen en lav grad af systemisk tillid jf. afsnit 3.9 *Tillid* og bliver i situationen fra hans perspektiv blot bekræftet i sine forventninger om, at systemet ikke vil ham noget godt (ibid.). Dette sker på trods af, at loven foreskriver, at overgangen til voksentilværelsen skal foregå så blødt som muligt, hvilket ikke er befordrende for et barns generelle tillid til omverdenen eller opbygning af nye RIG'er og kontrakter. Således opstår der aspekter i dagligdagen, som plejefamilien ikke har kontrol over, idet de ikke blot er afhængige af egne, men også systemets tilgang og opretholdelse af lovgivningen. Hvis et barn skal gå med en konstant frygt for beskeder som denne, kan det facilitere en usikkerhed på fremtiden, hvormed der fratages udviklingsmæssige ressourcer. Usikkerheden kan for et barn, der har været udsat for omsorgssvigt, potentielt medføre yderligere skepticisme ift. voksne, hvilket kan vanskeliggøre relationsdannelsen i plejefamilien. Den kan endvidere

påvirke barnets adfærd og være et element i den selvforstærkende effekt diskuteret i afsnit 4.1 *Relationens betydning*. Der bør således implementeres så høj en grad af forudsigelighed som muligt for at give barnet og familien ro til at fokusere på barnets udvikling frem for praktiske forhold.

Med afsæt i nærværende speciales foregående fund og diskussioner kan der således argumenteres for, at så meget kontinuitet som muligt findes befordrende for relations- og fællesskabsdannelsen, hvorfor videreførte anbringelser under de rette forudsætninger bør være en tilgængelig løsning i den daglige praksis. En ny undersøgelse viser dog, at sagsbehandlere finder det udfordrende at anvende muligheder som videreførte anbringelser i praksis. Der peges bl.a. på, at en tydeliggørelse af lovgivningen kunne være befordrende, ligesom der mangler konkrete værktøjer til at foretage subjektive vurderinger, idet sagsbehandlere oplever et mangelfuldt dokumentationsgrundlag ift. barnets tilknytninger og biologiske forældres forældrekompetence (Karmsteen, Frederiksen, Mørch, & Hestbæk, 2018, p. 34f). Dette kan forekomme paradoksalt, når afsnit 2.1.1.3 *Barnets Reform* belyser, at lovgivningen i dag bør rettes mod praksisanvendelse for de respektive praktikere, der skal anvende denne. I continuation af sådanne udfordringer med praksisimplementation kan der stilles spørgsmålstejn ved, hvorledes det forventes, at plejeforældre uden juridisk uddannelse i en almindelig hverdag skal kunne navigere i det lovmæssige grundlag, når selv uddannede professionelle udfordres. Dette kan fx dreje sig om forståelsen og implementeringen af Voksenansvarsloven.

Ro og kontinuitet kan således facilitere en positiv udvikling, som dog i sig selv paradoksalt kan udgøre en risikofaktor i forbindelse med tidsperspektivet. Når barnet jf. afsnit 2.2 *Familiepleje* klarer sig bedre, sættes familien ned i løn, ligesom behovet for støtte jf. afsnit 2.1 *Lovgivning* kan ophøre. Der kan argumenteres for, at barnet og familien straffes for at følge en positiv udviklingssti, hvilket ikke virker faciliterende for at arbejde målrettet med aspekter som relation og fællesskab, omend disse er afgørende for barnets udvikling. Denne risiko er ikke hensigtsmæssig, men det er en afbrydelse af anbringelsen i tilfælde af positiv udvikling antageligt heller ikke. Barnets udviklingsgrundlag og fundament fjernes, og det er ikke givet, at barnet endnu selvstændigt kan opretholde og viderebringe den positive udvikling, eller har opnået færdighederne til at overføre den nye læring fra én situation til en anden. Hermed anses det ikke som hensigtsmæssigt at anbringelsen afsluttes, blot fordi den umiddelbare årsag til

støtte ophører: Her må hensynet til barnet og dennes udvikling veje tungere end hensynet til de biologiske forældres rettigheder, hvis hjemgivelse fx kommer på tale. Jf. afsnit 2.1.1.3 *Barnets Reform* må der ligeledes implementeres en blød overgang til voksenlivet, hvilket ikke faciliteres af et abrupt brud pga. fremgang, som det fx var tilfældet i Niklas' sag (Dodensig & Christensen, unpub.). Selv med afsæt i en blød overgang bør barnet på forhånd forberedes på, at der inden for en vis tid vil blive talt om muligheden for ændringer i deres liv. Således kan de - evt. sammen med plejeforældrene - være forberedte på fremtidige muligheder frem for at føle, at de ikke har medbestemmelse over eget liv. Forudsigeligheden kan ydermere facilitere opretholdelsen af relationer og fællesskabet, idet barnet undgår at miste tilliden til systemet.

4.3.3.2 Tilsyn

Endnu et element, der kan have en indvirkning på plejefamiliens funktion som et naturligt system, er tilsynsførelsen. På den ene side er der en årsag til, at der føres tilsyn med familier, som tager sig af samfundets udsatte børn, således deres trivsel og udvikling sikres. Som i alle andre familier kan der potentielt forekomme problemer, som ikke bør overskride et vist niveau grundet det ansvar, familien har påtaget sig. 16 familier blev fx frataget deres godkendelse i 2016, hvilket bl.a. skyldes manglende kompetencer, men ligeledes misbrug og vanrøgt af børnene (Ritzau, 2017). Her kommer både anmeldte og uanmeldte tilsyn til sin ret, da visse problematikker kan skjules ved planlagte besøg. Dog kan der på den anden side argumenteres for, at tilsynsopbygningen kan opleves som et indgreb i en almindelig families hverdag. De dybdegående vurderinger repræsenteres jf. afsnit 2.1.2 *Anbringelse af børn og unge* af en skala fra 1-5. Familien får jf. Bilag 1 på denne måde karakterer for alt fra deres bolig til økonomi til barnets udvikling på forskellige niveauer. Denne tilgang kan ses i lyset af forskydningen mod målbare resultater, der jf. afsnit 2.2.1 *Familiepleje i et historisk perspektiv* påvirker det danske samfund i dag. Fremgangsmåden repræsenterer et tilbageskridt, idet det enkelte barns perception tilsidesættes og vurderes ud fra objektivt fastsatte kategorier. Spørgsmålet er, hvorvidt dette indgreb er nødvendigt i den grad, det foregår i øjeblikket, idet det kan opleves som grænseoverskridende på en række punkter. Plejefamilier skal fx fremlægge en budgetoversigt, hvilket kan henlede tankerne mod en virksomhedskontrol. Dog har plejefamilier jf. afsnit 2.2.2. *Plejefamilien i dag* ikke samme rettigheder som andre lønmodtagere, hvilket anses som paradoksalt og som endnu et forstyrrende element i familiens hverdag. Det kan potentielt skabe

frustrationer, at familien på så mange måder professionaliseres og dog ikke tilkendes almindelige rettigheder. Dette kan have en yderligere negativ effekt på den systemiske eller makrosociale tillid, hvormed familiens fokus forstyrres og relationen og fællesskabet dermed risikerer at lide herunder. Der forefindes ydermere en risiko for, at familiens autencitet skubbes i baggrunden pga. bedømmelsens præstationsorientering, hvormed plejeforældrene kan føle, at de skal leve op til nogle forventninger, der ikke svarer til beskrivelsen af, at plejefamilien skal være en almindelig familie. Med bedømmelseskriterier som disse samt foreskrivelserne i afsnit 4.1 *Relationens betydning* samt 4.2 *Fællesskabet betydning* kan der opstå et billede af, at plejefamilien forventes at udgøre en idealfamilie, hvilket ikke altid er muligt. Dette kan ligeledes tage fokus fra de vigtige opgaver i form af relationen med børnene, da risikoen for et uventet besøg kan være en stressfaktor i hverdagen.

En række krav til både hjemmets stand samt tilgangen til børnene anses ikke som uberegtiget, omend der kan argumenteres for, at en mere afbalanceret tilgang kunne være hensigtsmæssig. For at sikre barnets udvikling anses det som gavnligt, at tilsynet opsætter en række kriterier, familien skal leve op til, omend de enkelte kriterier risikerer at ske på bekostning af en helhedsvurdering af familiens kompetencer. Med afsæt i afsnit 2.2.2 *Plejefamilien i dag* pointeres det hertil, at tilsynet blot skal foretages minimum én gang årligt, hvormed helhedsbilledet af familien argumentativt foretages på et tyndt grundlag. Omvendt sikres det, at familien opretholder en hensigtsmæssig platform for barnets udvikling. Grundlaget for vurderingen kan dog problematiseres af, at de tilsynsførende antageligt ikke har uddannelsesmæssige kompetencer til at vurdere alt fra økonomi til børnenes psykologiske velbefindende. Der er hertil tale om personlige vurderinger, som har skabt problematikker rundt omkring i landet. Der føres ikke tilsyn med socialtilsynene, hvilket giver dem en magt, som bør afbalanceres. Socialstyrelsen har ansvaret herfor, men besidder ingen sanktionsmuligheder ift. enkelte tilsyn. Ligeledes præsenterer de ikke offentligt nogle opgørelser omkring tilsynene, hvormed den manglende gennemsigtighed kan skabe usikkerhed (Juul & Madsen, 2016). Tilsynene er endnu en konstant overvågningsfaktor, der bibringer en kontroltænkning til tilgangen til plejefamiliens liv. Dette begrundes bl.a. med, at uanmeldte tilsyn i fx Hjørring Kommune er udvidet fra den almindelige arbejdsdag til nu at kunne foregå i både weekender og om aftenen (Socialtilsyn Nord, 2017). Dette efterlader plejeforældrene uden et pusterum, men risikerer ligeledes at gøre børnenes hverdag

usikker, idet det kan være grænseoverskridende for et barn, der fx har besøg af en kammerat, hvis et tilsyn pludselig udføres. Hermed kan deres sociale udvikling begrænses, da uanmeldte tilsyn udstiller barnets sårbare position for jævnaldrende, hvilket der bør tages hensyn til.

Der sker ydermere en eskalering af formaliseringen, som udfordrer den systemiske tillid, idet der tilsyneladende forekommer en ubalance i gensidigheden i relationen mellem tilsyn, sagsbehandler og plejefamilie. Det viser en tilsyneladende manglende tillid til plejefamilierne, som kan udfordre samarbejdet. Pernille oplever fx stor tillid fra sagsbehandleren, idet hun træffer mange selvstændige beslutninger om aspekter som samvær, der normalt foretages kommunalt. Dette bevirker, at Pernille opnår en tillid til, at kommunen ønsker det bedste for Niklas, hvormed relationsarbejdet lettes, da hun ikke går med en bekymring om, hvorvidt hun udfører sit arbejde godt nok eller om Niklas' potentielt fjernes (Dodensig & Christensen, unpub.). Tillid mellem familien og det offentlige udgør således et element i familiedynamikken, der påvirker implementeringen af værktøjerne fra afsnit 4.1 *Relationens betydning* samt 4.2 *Fællesskabets betydning*.

4.3.4 Systemets magt

Den systemiske eller makrosociale tillid er også et element i hverdagen ift. tilknytning. Tilknytning har dog vist sig at være et vidt begreb, hvormed der kan argumenteres for, at der mangler gennemsigtighed omkring anvendelsen af begrebet i lovgivningsmæssig sammenhæng jf. afsnit 2.1 *Lovgivning*. Tilknytning har som belyst i afsnit 3.1 *Tilknytning* sin oprindelse i 50'erne, hvormed der kan stilles spørgsmålstejn ved dens praktiske anvendelighed i det nutidige samfund. Den manglende definition i lovgivningsøjemed gør det svært at forholde sig hertil, da begrebet i dag anvendes i mange henseender. Hermed bliver anvendelsen indforstået, idet tilknytning i dag ikke kan anses som et begreb med én betydning - fx anses tilknytning ikke nødvendigvis som udelukkende mellem barnet og én primær omsorgsperson. Dette har ligeledes betydning for relationen og fællesskabet i plejefamilien, idet et bånd til plejeforældre ikke bør anses som en trussel imod barnets tilknytning til sine biologiske forældre. Hertil opleves det som problematisk, når sagsbehandlere fx formaner plejeforældre om, at de ikke må knytte for stærke bånd til børnene jf. afsnit 2.2 *Familiepleje*. Tilliden kan lide et knæk, hvilket begrænser implementeringen af de hidtidige diskussioner om relation og fællesskab, idet det emotionelle aspekt er væsentligt for at opbygge den nødvendige

tillid og anerkendende tilgang. Dette er ligeledes et belæg for, at fokus bør flyttes fra professionaliseringen, der præger anbringelsesområdet jf. afsnit 2.2.1 *Familiepleje i et historisk perspektiv*, til en mere personlig og privat tilgang. Barnet kommer uundgåeligt ind på plejeforældrenes privatsfære, hvilket argumentativt bør udnyttes frem for at se på begrænsningerne heri. Med afsæt i community psykologien bør fællesskabets styrker således udnyttes med et personligt og privat fokus. Belægget herfor kan findes i, at den emotionelle tilknytning jf. afsnit 2.2.2 *Plejefamilien i dag* er et succeskriterie for anbringelsen, idet den beskytter mod sammenbrud.

Udfordringerne præsenteret i dette afsnit forekommer ikke blot isoleret i den enkelte familie. Som præsenteret i indledningen konfronteres plejefamilier bl.a. med historier om problematikkerne i mediebilledet, hvormed mikroorienterede udfordringer får en implikation på et makroniveau. Dette kan ligeledes have en negativ effekt på den systemiske tillid: Fx viser undersøgelser, som præsenteres i medierne, at der ikke reageres på næsten halvdelen af alvorlige underretninger omkring børn og unge (Information, 2018). Når børn og plejefamilier bliver opmærksomme på sådanne aspekter, kan der antageligt opstå en usikkerhed ift. deres egen sag, idet det kan influere på den systemiske tillid. For nuværende børn i plejefamilier kan der især peges på de sager, der har floreret om pludselige flytninger af børn. Dette kan opleves som ringeagt af barnets retslige anerkendelse jf. afsnit 3.5.2 *Behovet for anerkendelse*, hvilket kan begrænse barnets emotionelle udvikling i form af selvrespekt og billedet af sig selv som et autonomt handlende individ. Der kan opstå en usikkerhed om, hvorvidt økonomiske ressourcspørgsmål vægtes højere end barnets trivsel, hvilket kan have en negativ effekt af flere årsager: Barnet kan frygte, at den positive udvikling hurtigere vil resultere i et brud på anbringelsen, ligesom det kan gå ud over relationen og fællesskabet i plejefamilien, da de ikke nødvendigvis tør bede om den hjælp, der ellers ville facilitere den positive udvikling - opfattes de fx som besværlige og inkompetente af kommunen, risikerer de at møde modstand eller potentielt få frataget barnet (TV2, 20.11.2017). Ligeledes kan usikkerheden på området skabe udfordringer for opbygningen af relationer og fællesskabet fra begge sider, idet det kan være vanskeligt at turde tage springet, som tillid jf. afsnit 3.9 *Tillid* kræver, hvis der skal være mulighed for at opbygge en tillidsfuld relation. Mediebilledet, der bl.a. belyser den systemiske magt, påvirker således muligheden for tilknytning, idet de potentielle risici bringes på banen og potentielt i barnets og familiens liv overskygger fordelene.

4.4 Kritisk tilbageblik

Den hidtidige diskussion er foretaget med udgangspunkt i de metodiske og teoretiske afgrænsninger, der præsenteres i *Kapitel 1: Introduktion* og *Kapitel 3: Teori*. De valg, der foretages, påvirker det frembragte resultat, hvorfor en diskussion heraf anses som relevant. Valg og fravalg er uundgåelige, og vi kan ikke tage højde for eller inddrage alle relevante aspekter. Derfor kastes der i dette afsnit et blik på, hvorledes dette har influeret udarbejdelsen af og resultaterne i nærværende speciale.

4.4.1 Afgrænsningens betydning

Med valget af en kulturpsykologisk ramme påvirkes den vinkel, med hvilken genstandsfeltet mødes. Eksempelvis fokuseres der specielt på særlige dele af tilknytnings-teorien, som berører relationer og miljøets indvirkning på barnets udvikling og perception. Tilknytningsteorien tilføjer dog også særskilt en vigtig komponent som supplement til denne ramme - nemlig en biologisk komponent, som hermed ikke underbetones. Dog sættes den heller ikke i højsædet, hvilket er et bevidst valg truffet med afsæt i det videnskabelige ståsted samt en mening om, at et isoleret fokus på barnet ikke er fyldestgørende: I dette perspektiv indlejres barnet hertil i en social verden. Således fratages barnet at fremstå som eneansvarlig for sine udfordringer, mens dets perception fortløbende er i centrum, ligesom det sociale miljø inddrages som udslagsgivende frem for at anlægge et deficitfokus på barnet. Barnet besidder dog samtidig en biologi og medfødte komponenter, hvilket løbende tages i betragtning. Visse biologiske komponenter fravælges, hvilket bl.a. drejer sig om neuroplasticitet, fysisk udvikling samt eksekutive funktioner. Disse kunne potentielt have bibragt en anden vinkel på aspekter som udvikling af barnets mikrofærdigheder og adfærd. Underbetoningen af disse individuelle processer tillader dog et dybdegående indblik i aspekter forbundet med barnets sociale indlejring, hvilket har styrket forståelsen af det indeværende genstandsfelt. Hermed tillades et dybdegående indblik i disse aspekter, hvilket har styrket forståelsen af det indeværende genstandsfelt i den valgte ramme.

4.4.2 Anvendelse af teori

I forlængelse af ovenstående har vi desuden, som beskrevet i *Kapitel 3: Teori*, udvalgt en række forskelligartede teorier til belysning af genstandsfeltet. Disse bidrager til en bredspektret, omend fokuseret diskussion af de udvalgte aspekter, da de grundet den teoretiske ramme giver et indblik i mulighederne omkring og ikke blot i barnet.

Teorierne udvælges med afsæt i en relation til genstandsfeltet, hvortil håbet har været, at de indbyrdes kan supplere hinanden. Dette har vist sig opfyldt, idet teorierne harmonerer med hinanden på områder som synet på barnet, hvilket kan skyldes den grundlæggende kulturpsykologiske tankegang, der flourerer i dem. Dette har bibragt en flydende, givende og fyldestgørende diskussion af de frembragte emner, hvormed mulighederne står tydeligere frem. Dog kan udgangspunktet ligeledes problematiseres, idet der opstår få uenigheder mellem teorierne, hvilket på den ene side validerer deres indhold, mens de omvendt ikke grundlæggende udfordres. Der forefindes uenigheder som behovet for et fokus på barnets fortid, hvortil de dog ikke grundlæggende står i kontrast til hinanden. Der kan potentielt argumenteres for, at dette skyldes udvælgelsen af specialets teoretiske fundament, hvilket kan udgøre en bias i ft. besvarelsen. Dog er en udvælgelse uundgåelig i dette format, hvortil eventuelle bias nedtones gennem stor gennemsigtighed af hele processen. Samtidig er der løbende fremhævet relevante kritikpunkter af de enkelte teorier. De bredspektrede teoretiske perspektiver kan på trods af sammenhængskraften samtidig anses som for bredt orienteret. Dette er dog valgt med henblik på at skabe et helhedsorienteret overblik over genstandsfeltet for at opnå den mest fyldestgørende besvarelse af problemstillingen. Potentielt kunne genstandsfeltet dog være indsnævret ved fx at fokusere på enten relationens eller fællesskabets betydning. Inddragelsen af begge aspekter har dog haft en positiv effekt på de frembragte resultater, som viser et billede af barnets samlede sociale indlejring frem for at fokusere på enten relationen eller fællesskabet, som begge er til stede i familien. Valget om inddragelse af begge aspekter er hertil ansporet af, at relationen i den danske tradition for familiepleje er svær at komme uden om - bl.a. grundet den lovgivningsmæssige fokusering på tilknytning. Dette er dog ikke et nyt aspekt, hvortil vi har ønsket at inddrage et mindre traditionelt fokus for at bidrage til viden på området. Her har fællesskabets potentiale vist sig stort, hvilket berettiger inddragelsen heraf på bekostning af endnu mere dybdegående og nuancerede diskussioner.

Som tidligere beskrevet bibringer tilknytningsteorien et perspektiv, som ikke falder under den kulturpsykologiske forståelsesramme, hvilket fremstår som et godt supplement til de resterende teorier, idet fx de biologiske aspekter her inddrages. Dette anses som afgørende, da specialets øvrige teorier har en tendens til ikke at anlægge fokus herpå, hvilket kunne udgøre en udfordring for en helhedsforståelse af barnet og dennes perceptuelle ståsted. Ligeledes tilgås aspekterne ikke idealistisk og uden forbehold, da

diskussionen ligeledes præges af aspekter fra *Kapitel 2: Familiepleje*, hvormed teoriene udfordres i deres praksisanvendelighed i den danske tradition for familiepleje. Dette fordrer en øget forståelse af de frembragte resultaters mulighed for praksisimplementering. Valg og fravalg i nærværende speciale er foregået efter grundig overvejelse for at facilitere et dybdegående indblik i relationens og fællesskabets betydning for barnets emotionelle og sociale udvikling. Der kunne fokuseres bredere på barnets udvikling, omend emotionel og social udvikling anses som bærende for barnets udvikling, ligesom det er disse aspekter, der er fremtrædende i vores empiriske inspiration i form af Niklas' case.

De anvendte teorier bevirker endvidere, at en række begreber overlapper med hinanden - især arbejdsmodeller, RIG'er, selv/andre-billeder samt kontrakter. Der kan argumenteres for, at der i princippet kunne udvælges én eller få af disse, hvilket dog i det samlede billede betragtes som problematisk. Især de tre første begreber repræsenterer tilknytningsteoriens udvikling, hvormed betydningen nuanceres og andre perspektiver inddrages og indføres i en mere moderne og dermed anvendelig rammesætning. Dette gør de frembragte resultater mere relevante i nutiden, da begrebernes fortløbende anvendelighed belyses. De anvendes i flæng i diskussionen, idet tilknytningsteorien i dag kan have flere implikationer, hvormed et isoleret fokus på ét begreb ikke anses som fyldestgørende. Anvendelsen af de forskellige begreber bevirker hertil, at der kan ses helhedsorienteret og bredspektret på relationen, da de som beskrevet i afsnit 4.1 *Relationens betydning* rettes mod forskellige relationelle aspekter. Kontraktbegrebet især er en anden teoretisk komponent, som ikke kan betragtes som en direkte aflejrings af de tilknytningsteoretiske begreber, hvilket har ledt til en bedre forståelse af både tilknytningsteorien samt den grundlæggende betydning af barnets relationer. Selv/andre-billeder af Øvreeide beskrives fx som inspireret af Stern, hvortil kontraktbegrebet tilgås i sin egen ret, idet Hundeide tilkender sig den kulturhistoriske skole. Der forekommer dog argumentativt store ligheder, hvortil begrebet inkorporeres, idet der netop suppleres med aspekter, de tilknytningsmæssige begreber mangler: Der fokuseres ikke udelukkende på tidlige omsorgspersoner, hvortil der oprettes kontrakter i alle sociale samspil. Dette medfører en evne til både at diskutere de tidlige samt senere relationers betydning for barnets udvikling, hvormed genstandsfeltet belyses fra flest mulige vinkler. Især i begyndelsen, når et barn flytter ind i plejefamilien, anses kontraktbegrebets

forhandlingsaspekt således som afgørende, da arbejdsmodeller, RIG'er samt selv/andre-billeder opbygges over tid.

4.4.3 Metodiske begrænsninger

Inden for den teoretiske ramme fremstår dog også udforskede aspekter. Ét af disse er skellet mellem professionel, personlig og privat, som især danner rammen for diskussionen i afsnit 4.3 *Implementering i praksis*. Der argumenteres her for, at en personlig og privat tilgang til barnet er faciliterende for relationen og fællesskabet og hermed for barnets emotionelle og sociale udvikling. Hertil kan der i retrospekt argumenteres for, at differentieringen mellem personlig og privat kan fremstå implicit, da der ikke foretages en tydelig afklaring af forskellen på anvendelsen af begreberne. Med privat tænker vi fx på aspekter, som gør plejeforældrene sårbare ift. børnene, hvilket jf. afsnit 3.9.2 *Fundament for læring* kan fremme relationen. Dog kan privat involvering også påvirke relationen på anden vis, hvis fx plejeforældrenes private forhold og bekymringer ubegrundet smitter af på relationen til barnet, og dermed påvirke relationen og fællesskabet negativt. Således kan sårbarhed og at barnet oplever både gode og mindre gode sider af fx en plejemor styrke relationen - dog ikke uden visse forbehold og overvejelser, som ikke er udfoldet nærmere heri. Således kan især en privat tilgang møde udfordringer i praksisvirkeligheden, som ikke altid kan tages højde for i det teoretiske perspektiv. Livet i plejefamilien tilgås hertil i høj grad teoretisk, hvortil visse overvejelser kan problematiseres uden et empirisk grundlag. Hertil bygger det empiriske supplement i nærværende speciale hovedsageligt på én case, som kan bibringe en række relevante overvejelser, som dog ikke kan generaliseres til alle danske plejefamilier. Inddragelsen af Niklas' case har bibragt en nuancering af teorierne, men viser kun ét tilfælde, hvortil Pernille og Oskar fx er dybt involverede i hans liv, hvilket ikke problematiserer den private tilgang. De har ydermere ikke samarbejdsvanskeligheder med biologiske forældre eller kommunen, hvorfor aspekter som systemisk tillid ikke nuanceres af denne inddragelse, men blot af vores egne tanker samt andre dokumentstudier herom (Dodensig & Christensen, unpub.). Hverdagen med et barn, der har været udsat for omsorgssvigt, kan dog antageligt være hård for familier, hvilket belyses i afsnit 2.2.3 *Familieplejen i dag*, hvor undersøgelser viser, at det ofte er hårdere, end familierne regner med, hvorfor inddragelsen af disse dokumentstudier har været gavnlige som en nuancering af den teoretiske tilgang. Her tilskrives vanskelighederne bl.a. det komplicerede netværk, der som belyst i afsnit 4.3 *Implementering i praksis* omgiver

barnet, hvor bl.a. samarbejde med biologiske forældre og kommunale instanser kan betones.

Der fokuseres i høj grad på faciliterende aspekter, som er grundlæggende for besvarelsen af genstandsfeltet. Problematikker tilgås gennem casestudiet af Niklas og dokumentstudier, hvortil yderligere begrænsninger i et lavpraktisk lys kunne belyses nærmere med kvalitative undersøgelser, hvor barnets perception er i fokus. Den anvendte metodiske fremgang har dog bibragt et grundlag for denne udforskning, hvormed den kan målrettes de problematikker, der har vist sig. Fx har den indeværende metode ført til en bedre forståelse af de praktiske udfordringer, implementeringen kan møde. I denne forbindelse har vi lagt teoretiske og personlige forforståelser så vidt muligt i baggrunden, så de ikke har udgør en bias ift. resultaterne. Dog har viden og erfaring sammen med dokument- og casestudiet gjort det muligt at forholde os kritisk til de frembragte resultater, omend visse perspektiver underbetones. Dette imødekommes dog med en gennemsigtighed omkring intentioner og fremgangsmåde, ligesom vi løbende er bevidste om forforståelser, som anvendes konstruktivt i søgen efter teoretisk og dokumentativt belæg.

Kapitel 5: Konklusion

Efter at have afsluttet forrige kapitel med en opsamling på processen for udarbejdelsen af nærværende speciale er formålet med dette kapitel at samle op på de vigtigste hovedpointer, således problemformuleringen fra afsnit 1.1 *Indledning* besvares. Denne lyder således:

Hvordan kan relationer og fællesskabet i en plejefamilie i dagens Danmark bidrage positivt til børns emotionelle og sociale udvikling, når de som Niklas har været udsat for omsorgssvigt?

Besvarelsen heraf er en fortløbende proces specialet igennem. Hertil har vi løbende i *Kapitel 3: Teori* indsamlet, arbejdet med samt forholdt os kritisk til teori, der munder ud i en diskussion af, hvad der ud fra disse perspektiver er på spil for et barn, der har været udsat for omsorgssvigt, i en plejefamilie med henblik på relationen og fællesskabet. *Kapitel 4: Diskussion* indeholder således data, der i sin helhed er en diskussion samt besvarelse af genstandsfeltet og ovenstående problemformulering. Med dette in mente forefindes ikke en gentagelse af samtlige relevante pointer i dette afsnit, der i stedet forholder sig til en besvarelse på et helhedsorienteret, overordnet plan. På trods af at relationen og fællesskabet diskuteres separat, ønsker vi her en samlet besvarelse. Dette findes muligt grundet afsnit 4.2 *Fællesskabets betydning*, hvori der forefindes belæg for fællesskabets afhængighed af relationerne, hvorfor det generelle fokus på relationen som fænomen bliver forståeligt. Dog tillægger fællesskabet et yderligere niveau til barnets emotionelle og sociale udvikling, hvilket findes anvendeligt i arbejdet med børn, der har været udsat for omsorgssvigt. Barnet kan således profitere af fællesskabets bidrag, der med fordel kan supplere det anlagte fokus på tilknytning og relationer i den danske tradition for familiepleje. Vi har i diskussionen anlagt fokus på barnets emotionelle og sociale udvikling med dertilhørende aspekter, idet fx relationsopbygning inddrages, da denne anses som afgørende for, at relationen kan få en positiv indflydelse på barnets udvikling. Ligeledes belyses det i forbindelse med fællesskabet, at et isoleret blik på plejefamilien som fællesskab findes forenklet grundet barnets komplicerede indlejring i en række systemer. Her inddrages det kontekstuelle perspektiv endvidere i diskussionen, idet konteksten anses som afgørende for at belyse barnets

liv som en helhed, hvorunder den emotionelle og sociale udvikling betragtes som udslagsgivende facetter.

På et overordnet plan findes der med afsæt i den udfoldede diskussion gode muligheder for, at relationen og fællesskabet kan bidrage positivt til barnets emotionelle og sociale udvikling. *Kapitel 4: Diskussion* illustrerer, at det på trods af omsorgssvigt er muligt at ændre udviklingen, så barnet på lige fod med andre børn besidder muligheden for at opnå det, de ønsker i livet. Med afsæt i fællesskabet og relationen kan barnet i plejefamilien indgå i en læringsproces, hvor der kan fokuseres på aspekter som mikrofærdigheder, affektregulering og mentalisering, der både understøtter emotionelle tilstande og sociale relationer. En tillidsfuld relation er nøglen til, at barnet samarbejder om samt internaliserer denne læring, som i en række aspekter har vist sig at blive understøttet og udvidet i fællesskabet, der tilbyder flere spejlingspartnere og et større sikkerhedsnet af den afgørende sociale støtte. Det findes afgørende, at barnet ikke fastholdes i en position præget af negative affekter som skyld og skam fremtvunget af omsorgssvigt, da det ikke er befordrende for en positiv udvikling: Barnets selvværd kan lide herunder, ligesom dets sociale positionering kan påvirkes, hvis evnen til at indgå i tillidsfulde relationer er mangelfuld, da dette kan fostre tilflugt i modkulturer eller medføre ensomhed. I familien kan barnet således opnå relationer og fællesskaber, der kan modvirke en negativ udvikling og udgøre en positiv erstatning for fx modkulturelle fællesskaber.

Relationen og fællesskabet kan endvidere være en kilde til en dybere forståelse af barnet og dets potentielt uhensigtsmæssige adfærd, der kan forårsages af omsorgssvigt. Et aspekt heri er, at det kan komme frem i lyset, hvorvidt barnet har behov for en redefinition af fortidige oplevelser eller egen position heri, eller om nye emotionelle og sociale færdigheder er tilstrækkeligt til at sikre en positiv udviklingssti. Relationen og fællesskabet kan anses som beskyttende faktorer, der netop kan facilitere den positive udvikling. Dette skyldes bl.a., at værdier og adfærdsnormer potentielt internaliseres, ligesom plejefamiliens tilgang til barnet er afgørende for dets selvbillede samt positionering i den sociale verden, hvor det omtalte ressource- frem for deficitfokus kan være befordrende. Dette er især et afgørende aspekt for barnets sociale udvikling, da værdierne og normerne i fællesskabet kan udgøre en vigtig læring for barnets evne til at indgå konstruktivt i verden og gøre det lettere for barnet at opnå sine mål i livet. Plejefamilien kan fx udover værdier jf. afsnit 3.7.1 *Plejefamiliens potentiale* hjælpe

barnet til at finde frem til sine styrker og interesser. Hermed undgås det ligeledes, at barnet bliver problembærer samt eneansvarlig for sine udfordringer, hvilket er afgørende for at fratage barnet byrden af aspekter som skyld og skam. Således faciliteres den emotionelle udvikling, idet barnets selvværd styrkes og ikke pålægges ansvar, der hører voksenverdenen til. Afhængigt af barnets indledende position kan et tværfagligt samarbejde være afgørende for, at barnet får den rette støtte til bearbejdelsen af eventuelle traumer, hvis de overstiger plejefamiliens kompetenceramme ift. traumehåndtering. Barnets perception af sine oplevelser kan på trods heraf være afgørende for familien at anerkende, hvormed sandhedsværdien ikke nødvendigvis er en faktor, som familien skal afgøre. Forholder barnet sig usundt til fortiden kan dette være et aspekt, de rette professionelle aktører må håndtere. Dette skyldes, at barnet og dets perception må anerkendes som værende gyldig og tillægges værdi for at muliggøre implementeringen af facetter fra afsnit 4.1 *Relationens betydning* og 4.2 *Fællesskabets betydning*.

Der er dog ligeledes fortløbende i især diskussionen fremkommet en række begrænsende faktorer, der bevirker, at specialets teoretiske afsæt må forholdes til en praksisvirkelighed, hvori idealet ikke nødvendigvis kan implementeres direkte efter foreskrifterne. Hertil bevirker barnets sårbarhed grundet omsorgssvigt bl.a., at der fremkommer uforudsigelige reaktioner, som kun til dels kan tages højde for heri. Vi har fortløbende søgt at klarlægge kendskabet til denne begrænsning, samt værktøjer, der potentielt kan bidrage til håndtering af praktiske udfordringer, hvor især den anerkendende og tillidsopbyggende tilgang til barnet findes afgørende. Det er dog ikke blot barnet, der udgør en uforudsigelig faktor. Plejeforældrene er ligeledes afhængige af egne individuelle kompetencer, vurderinger foretaget af kommunalt ansatte samt lovgivningens forudsætninger, som har vist sig ikke at være enkel at indføre i praksis. Lovgivningen i sig selv kan ligeledes være svær at forene med idealer for relationer og fællesskaber med barnet, hvor implementeringen af den betydningsfulde ro og kontinuitet i anbringelsen fx har vist sig udfordrende. Ydermere kan plejeforældrene komme til kort i deres udfoldelsesmuligheder på godt og ondt – fx i anvendelsen af magt med afsæt i Voksenansvarsloven. Der forefindes således muligheder i det danske samfund for at lette plejeforældrenes arbejde med mere gennemsigtighed, fokus på de rette professionelle kompetencer samt værktøjer til implementering af ovennævnte aspekter ift. relationen samt fællesskabet, hvor det personlige og private aspekt især udgør et stort potentiale. Familiens naturlige system og indlemmelsen af barnet i en så almindelig hverdag som

muligt anses som afgørende for, at relationen og fællesskabet kan facilitere den under omstændighederne bedst mulige emotionelle og sociale udvikling. Nye erfaringer kan således gradvist erstatte barnets oplevelser med omsorgssvigt: Gamle oplevelser kan dog ikke fjernes, men i plejefamilien kan betydningen af disse omskrives, når barnets forventninger brydes og nye oplevelser opnås.

Kapitel 6: Referencer

- Allen, J. G., Fonagy, P., & Bateman, A. B. (2010). *Mentalisering i Klinisk Praksis*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Andersen, S. H. (2010). Svingdørsbørn? In F. Ebsen, M. Ejrnæs, M. Ejrnæs, P. Fallesen, S. Frederiksen, & S. H. Andersen (Ed.), *Når man anbringer et barn: Baggrund, stabilitet i anbringelsen og det videre liv* (pp. 139-163). Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Andersen, S. H., Jensen, B., Nielsen, B. W., & Skaksen, J. R. (2017). *Hvad ved vi om udsatte unge: Historik, omfang og årsager*. København: Gyldendal.
- Anglin-Jaffe, H. (2011). Reading the "Happy Child": Normative Discourse in Wellbeing Education. In K. Lesnik-Oberstein (Ed.), *Children in Culture, Revisited Further Approaches to Childhood* (pp. 73-89). Palgrave Macmillan.
- Ankestyrelsen. (2013, 11 19). *Anbringelse uden bestemt tidsangivelse - videreført anbringelse*. Retrieved 02 06, 2018, from ast.dk: <https://ast.dk/born-familie/sager-om-born-og-unge/genbehandlingsfrister/anbringelse-uden-bestemt-tidsangivelse-viderefort-anbringelse>
- Ankestyrelsen. (2016, November). *Anbringelsesstatistikker*. Ankestyrelsen. Retrieved 04 02, 2018, from Ankestyrelsen.dk.
- Bae, B. (1999). Relasjon Som Vågestykke - læring om seg selv og andre. In B. Bae, & J. E. Waastad, *Erkjennelse og Anerkjennelse: Perspektiv på Relasjoner* (pp. 33-60). Oslo: Universitetsforlaget.
- Bekendtgørelse af lov om voksenansvar, f. (2017, 05 02). *Bekendtgørelse af lov om voksenansvar for anbragte børn og unge*. (Børne- og Socialministeriet, Editor) Retrieved 02 06, 2018, from Retsinformation.dk: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=186504>
- Bekendtgørelse af lov om social service. (2018, 01 29). (Børne- og Socialministeriet, Ed.) Retrieved 02 27, 2018, from Retsinformation.dk: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=191895#id835864ac-c049-4d43-a1f3-21ae31b45377>
- Bekendtgørelse af lov om socialtilsyn. (2018, 01 19). (Børne og Socialministeriet, Editor) Retrieved 02 06, 2018, from Retsinformation.dk: <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2018/42>
- Berk, L. E. (2013). *Child Development* (9. ed.). Delhi: PHI Learning Private Limited.
- Berliner, P., & Nielsen, A. M. (2013). Sociale læringsprocesser, ulighed, mistrivsel, resiliens og transformation. *Psyke & Logos*, 34, pp. 9-32.
- Berliner, P., Refby, M. H., & Hakesberg, S. (2005). *At fare vild - sammen: Introduktion til community psykologi*. København: Frydenlund.

- Betænkning nr. 1212. (1990). *Betænkning om re retlige rammer for indsatsen over for børn og unge*. København: Statens Informationstjeneste. Retrieved 02 10, 2018, from https://www.foxylex.dk/media/betaenkninger/Betaenkning_om_de_retlige_rammer_for_indsatsenover_for_boern_og_unge.pdf
- Biering-Madsen, C. (2010). *Som vi plejer: Om at lykkes som plejefamilie*. Dansk Psykologisk Forlag.
- Bowlby, J. (1994). *En sikker base: Tilknytningsteoriens kliniske anvendelser*. Frederiksberg: Det lille forlag.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development*. Cambridge, Massachusetts, London: Harvard University Press.
- Chakravartty, A. (2011, 04 27). *Scientific Realism*. (E. N. Zalta, Editor) Retrieved 03 11, 2018, from The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2014 Edition): <http://plato.stanford.edu/archives/spr2014/entries/scientific-realism/>
- Christensen, G. (2014). *Psykologiens Videnskabsteori: En Introduktion* (2. ed.). Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Clausen, T. J. (2015). *Usynlige børn i risikozonen - en pædagogisk håndbog om udsatte børn*. mellemgaard.
- Dissanayake, E. (2017, Winter). Ethology, Interpersonal Neurobiology, and Play: Insights into the Evolutionary Origin of the Arts. *American Journal of Play*, 9(2), pp. 143-168. Retrieved 03 12, 2018, from <https://search-proquest-com.zorac.aub.aau.dk/docview/1906351398/fulltextPDF/6442249483AA4F98PQ/1?accountid=8144>
- Dodensig, C. P., & Christensen, C. H. (unpub.). *En sen barndom: En kvalitativ undersøgelse af manglende inddragelse på anbringelsesområdet med fokus på en ung mands oplevelse*.
- Draiby, P. (2001). *Når familien er et job - samtaler med plejeforældre*. Frederikshavn: Dafolo.
- Ebsen, F., & Andersen, S. H. (2010). Foranstaltninger for udsatte børn i Danmark: Historisk oprindelse og den seneste udvikling. In F. Ebsen, M. Ejrnæs, M. Ejrnæs, P. Fallesen, S. Frederiksen, & S. H. Andersen (Ed.), *Når man anbringer et barn: Baggrund, stabilitet i anbringelsen og det videre liv* (pp. 13-41). Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Facebook.com. (u.d.). Det bedende barn. Hentet 27. 02 2018 fra <https://www.facebook.com/groups/325339667970982/>
- Falk-Lorenzen, J. E., Lundsgaard, E., & Clausen, N. (2015, 04 12). *Artikel: Uensartet praksis i sager om videreført anbringelse*. Retrieved 02 06, 2018, from ast.dk: <https://ast.dk/born-familie/sager-om-born-og-unge/viderefort-anbringelse>

- Fitzpatrick, C. (2011, 12 01). What is the Difference between 'Desistance' and 'Resilience'? Exploring the Relationship between Two Key Concepts. *Youth justice*, 3(11), pp. 221–234.
- Fonagy, P., Gergely, G., Jurist, E. L., & Target, M. (2007). *Affektregulering, Mentalisering og Selvets Udvikling*. København: Akademisk Forlag.
- Ganis, R. (2015, 11). Insecure Attachment and Narcissistic Vulnerability: Implications for Honneth's Recognition-Theoretic Reconstruction of Psychoanalysis. *Critical Horizons*, 16(4), pp. 329-351. doi:10.1179/1440991715Z.00000000056
- Ginev, D. (2016, Mar/Apr). Hermeneutic Perspectives on Science in Fleck's Work and Hermeneutic Critique of Constructivist Epistemology. *Perspectives on Science*, 24(2), pp. 228-253. doi:10.1162/POSC_a_00202
- Grünbaum, L. (1983). Forord til den danske udgave. In G. Linden, *Kan børn skifte forældre?* (pp. 7-13). Holstebro: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.
- Grønkjær, J. B. (2006). *Tabt, fortabt og fundet igen: Om tidlige skader på sindet og deres heling* (2. ed.). Hovedland.
- Gulbrandsen, L. M. (2009). *Opvækst og Psykisk Udvikling. Grundbog i Udviklingspsykologiske Teorier og Perspektiver*. København: Akademisk Forlag.
- Habermas, J. (2005). *Teknik og videnskab som en 'ideologi'*. København: Det lille forlag.
- Hagelquist, J. Ø. (2012). *Mentalisering i mødet med udsatte børn*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Hart, S. (2008, September). Tilknytningens betydning – et indblik i neuroaffektiv udviklingspsykologi. 36(2), pp. 23-40. Retrieved 03 12, 2018, from http://neuroaffect.dk/Artikler_pdf/TilknytningensBetydning_AfSusanHart.pdf
- Hart, S. (2016). *Neuroaffektiv udviklingspsykologi 2: Fra tilknytning til mentalisering*. Hans Reitzels Forlag.
- Honneth, A. (2003). *Behovet for anerkendelse*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Honneth, A. (2006). *Kamp om anerkendelse*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Hornor, G. (2017, May-June). Resilience. 31(3), pp. 384-390. doi:<https://doi.org/10.1016/j.pedhc.2016.09.005>
- Horsthemke, B. (2012, 08). Waddington's epigenetic landscape and post-Darwinian biology. *BioEssays*, 34(8), pp. 711-712. doi:<https://doi-org.zorac.aub.aau.dk/10.1002/bies.201200038>
- Hougaard, M. (2015). Når børn og unge anbringes udenfor hjemmet. In M. Hougaard, & L. R. Højbjerg (Eds.), *Socialt arbejde med børn, unge og familier* (pp. 224-249). København: Hans Reitzels Forlag.

- Hrdy, S. B. (2009). *Mothers and Others: The Evolutionary Origin og Mutual Understanding*. London: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Hundeide, K. (2004). *Børns livsverden og sociokulturelle rammer*. København: Akademisk Forlag.
- Hundeide, K. (2005). Socio-cultural Tracks of Development, Opportunity Situations and Access Skills. *Culture & Psychology*, (41), 241-261.
- Information. (2018, 04 11). *Godt 2.500 børn med underretninger om overgreb fik ingen hjælp fra kommunen*. Retrieved from b.dk: <https://www.b.dk/nationalt/godt-2.500-boern-med-underretninger-om-overgreb-fik-ingen-hjaelp-fra-kommunen>
- Jacobsen, M. H., Lippert-Rasmussen, K., & Nedergaard, P. (2012). *Videnskabsteori - i statskundskab, sociologi og forvaltning*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Jefferson, A. M. (2004). At huske og (gen)fortælle: Nedbrydning og opbygning af verdener. In P. Berliner (Ed.), *Fællesskaber - en antologi om community psykologi* (pp. 295-318). København: Frydenlund.
- Jensen, M. (2011). Development of self in an institutional context. In *Development of self in culture* (pp. 121-143). Aalborg: Aalborg University Press.
- Jensen, M. (2018). Desired Ambiguities and Dealing With Ambivalences in the Context of Social Work. *Trans-Generational Family Relations*, pp. 245-260.
- Johow, J., & Volland, E. (2014). Family relations among cooperative breeders: challenges and offerings to attachment theory from evolutionary anthropology. In H. Otto, & H. Keller, *Different Faces of Attachment: Cultural Variations on a Universal Human Need* (pp. 27-49). Cambridge: Cambridge University Press.
- Juul, T. W., & Madsen, A. S. (2016, 12 22). *Der mangler tilsyn med socialtilsynene*. Retrieved from dr.dk: <https://www.dr.dk/nyheder/regionale/sjaelland/der-mangler-tilsyn-med-socialtilsynene>
- Karmsteen, K., Frederiksen, S., Mørch, F. H., & Hestbæk, A.-D. (2018). *Kontinuitet i anbringelser - Delrapport II: Når forældre og forvaltning møder*. København: VIVE - Viden til Velfærd. Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.
- Keller, H. (2014). Introduction: Understanding relationships - what we would need to know to conceptualize attachment as the cultural solution of a universal development task. In H. Otto, & H. Keller (Eds.), *Different faces of attachment: Cultural variations on a universal human need* (pp. 1-24). Cambridge: Cambridge University Press.
- Killén, K. (2010). *Omsorgssvigt: Det teoretiske grundlag* (4. ed.). København: Hans Reitzels Forlag.
- Kjeldsen, C. C., & Kjeldsen, M. B. (2010). When family becomes the job: Fostering practice in Denmark. *Adoption and fostering*, 34(1), pp. 52-64.

doi:https://sfx.aub.aau.dk/sfxaub?ctx_enc=info%3Aofi%2Fenc%3AUTF-8&ctx_tim=2018-05-29T11%3A42%3A49IST&ctx_ver=Z39.88-2004&frbrversion=7&req.language=dan&rft_id=info%3Aid%2Fprimo.exlibrisgroup.com%3Aprimo3-Article-gale_ofa&rft.artnum=&rft.atitle=When+family+b

- Kjørup, S. (2008). *Menneskevidenskaberne 2: Humanistiske Forskningstraditioner* (2. ed.). Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Klyvø, L. (2011). *Når samværet er svært: Perspektiver på plejebørns samvær i Københavns Kommune*. København: Socialforvaltningen: Center for Familiepleje/Videnscenter for Familiepleje. Retrieved 09 28, 2017, from <https://centerforfamiliepleje.kk.dk/sites/centerforfamiliepleje.kk.dk/files/uploaded-files/naarsamvaeretersvaert.pdf>
- Knudsen, L. (2009). *Børn og unge anbragt i slægten: En sammenligning mellem slægtsanbringelser og anbringelser i traditionel plejefamilie*. København: SFI - Det nationale forskningscenter for velfærd.
- Kral, M. J., García, J. I., Aber, M. S., Masood, N., Dutta, U., & Todd, N. R. (2011, March). Culture and Community Psychology: Toward a Renewed and Reimagined Vision. *American Journal of Community Psychology*, 47(1-2), pp. 46-57. Retrieved 03 07, 2018, from <https://link.springer-com.zorac.aub.aau.dk/content/pdf/10.1007%2Fs10464-010-9367-0.pdf>
- Kristensen, O. S. (2004). Mennesker og systemer i bevægelse. In P. Berliner (Ed.), *Fællesskaber - en antologi om community psykologi* (pp. 53-91). København: Frydenlund.
- Kvale, S. (2007). Professionspraksis som erkendelse - om dilemmaer i terapeutisk forskning. In S. Brinkmann, & L. Tanggaard, *Psykologi: Forskning og Profession* (pp. 69-95). København: Hans Reitzels Forlag.
- Leshner, A. F., Kelly, C. M., Schutz, K. E., & Foy, D. W. (2012). Retraumatization. I C. R. Figley (Red.), *Encyclopedia of Trauma: An Interdisciplinary Guide* (s. 570-573). Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc.
doi:<http://dx.doi.org/10.4135/9781452218595.n192>
- Liu, J. J., Reed, M., & Girard, T. A. (2017, June). Advancing resilience: An integrative, multi-system model of resilience. *Personality and Individual Differences*, 111, pp. 111-118. doi:<https://doi.org/10.1016/j.paid.2017.02.007>
- Lowenstein, L. F. (2010). Attachment Theory and Parental Alienation. *Journal of Divorce & Remarriage*, 51(3), pp. 157-168.
doi:10.1080/10502551003597808
- Luhmann, N. (1999). *Tillid - En Mekanisme til Reduktion af Social Komplexitet*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Montgomery, E. (2004). Epidemiologisk forskning. In P. Berliner (Ed.), *Fællesskaber - en antologi om community psykologi* (pp. 251-274). København: Frydenlund.

- Møller, L. (2008). *Anerkendelse i praksis: Om udviklingsstøttende relationer*. København: Akademisk Forlag.
- Neal, J. W., & Christens, B. D. (2014, June). Linking the Levels: Network and Relational Perspectives for Community Psychology. *American Journal of Community Psychology*, 53(3-4), pp. 314–323. Retrieved 03 07, 2018, from <https://link-springer-com.zorac.aub.aau.dk/content/pdf/10.1007%2Fs10464-014-9654-2.pdf>
- Nissen, M. (2004). Communities og interPELLerende fællesskaber. In P. Berliner (Ed.), *Fællesskaber - en antologi om community psykologi* (pp. 93-122). København: Frydenlund.
- Oldrup, H., Christoffersen, M. N., Kristiansen, I. L., & Østergaard, S. V. (2016). *Vold og seksuelle overgreb mod børn og unge i Danmark i 2016*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Olsson, G. (2007). Med praksis som udgangspunkt. In S. Brinkmann, & L. Tanggaard, *Psykologi – forskning og profession* (pp. 181-216). København: Hans Reitzels Forlag.
- Piel, M. H., Geiger, J. M., Julien-Chinn, F. J., & Lietz, C. A. (2017). An ecological systems approach to understanding social support in foster family resilience. *Child and Family Social Work*, 22(2), pp. 1034–1043. Retrieved 03 01, 2018, from <https://onlinelibrary-wiley-com.zorac.aub.aau.dk/doi/full/10.1111/cfs.12323>
- Plejefamiliernes Landsforening. (n.d.). Typer af plejefamilier. Løjt Kirkeby, Danmark. Retrieved 02 14, 2018, from <http://plejefamilierne.dk/details/32685/32689>
- Ricoeur, P. (2007). *Hermeneutics and the Human Sciences* (20. ed.). New York: Cambridge University Press.
- Ritzau. (2017, 07 29). 16 plejefamilier mistede godkendelse sidste år: - Det er grum læsning. Retrieved from nyhederne.tv2.dk: <http://nyheder.tv2.dk/samfund/2017-06-29-16-plejefamilier-mistede-godkendelse-sidste-ar-det-er-grum-laesning>
- Rønsbo, H. (2004). Fællesskaber i Antropologien. In P. Berliner (Ed.), *Fællesskaber - en antologi om community psykologi* (pp. 37-51). København: Frydenlund.
- Schibbye, A.-L. L. (2005). *Relationer - Et Dialektisk Perspektiv. Terapeutisk arbejde med individ, par og familie*. København: Akademisk Forlag.
- Servicestyrelsen. (2007). *Håndbog om anbringelsesreformen*. Odense: Servicestyrelsen.
- Servicestyrelsen. (2011). *Håndbog om Barnets Reform*. Odense: Servicestyrelsen.
- Seymour, S. (2004, December). Multiple Caretaking of Infants and Young Children: An Area in Critical Need of a Feminist Psychological Anthropology. *Ethos*, 32(4), 538-556.

- Snyder, R., Shapiro, S., & Treleav, D. (2012, October). Attachment Theory and Mindfulness. *Journal of Child and Family Studies*, 21(5), pp. 709–717. Retrieved 03 11, 2018, from <https://link-springer-com.zorac.aub.aau.dk/content/pdf/10.1007%2Fs10826-011-9522-8.pdf>
- Socialstyrelsen. (2015, 10 07). *Lovgivning*. Retrieved from Socialstyrelsen: Viden til gavn: <https://socialstyrelsen.dk/unge/eftervaern/om-eftervaern/lovgivning>
- Socialstyrelsen. (2017, 07 26). *Driftsorienteret tilsyn plejefamilier*. Retrieved 02 06, 2018, from Socialstyrelsen: Viden til gavn: <https://socialstyrelsen.dk/tvaergaende-omrader/socialtilsyn/redskaber-for-tilsynsforende/driftsorienteret-tilsyn/tilsyn-med-plejefamilier-1>
- Socialstyrelsen. (2017, 09 14). *Voksenansvarsloven*. Retrieved 02 06, 2018, from Socialstyrelsen.dk: <https://socialstyrelsen.dk/tvaergaende-omrader/magtanvendelse-born-og-unge-1/lovgivning-1/voksenansvarsloven>
- Socialstyrelsen. (2018, 03 26). *Almindelig familiepleje og kommunal plejefamilie*. Retrieved 04 16, 2018, from Socialstyrelsen.dk: <https://socialstyrelsen.dk/born/anbringelse/om-anbringelse/anbringelsesformer/familiepleje>
- Socialtilsyn Nord. (2017, 12). *Nyheder fra Socialtilsyn Nord*. Retrieved 05 15, 2018, from socialtilsynnord.hjoerring.dk: <https://socialtilsynnord.hjoerring.dk/media/23942/nyhedsbrev-til-sociale-tilbud-19122017.pdf>
- Stern, D. N. (2000). *Spædbarnets Interpersonelle Verden* (3. ed.). København: Hans Reitzels Forlag.
- Tanggaard, L. (2005, 02). *Nyhedsbrev 37, februar 2005*. Retrieved 04 12, 2018, from Psykologisk Institut: http://psy.au.dk/fileadmin/site_files/filer_psykologi/dokumenter/CKM/NB37/Hundeide.pdf
- Thomsen, A. (24. 01 2018). *Tegn og reaktioner på traumatisering hos børn, der udsættes for vold*. Hentet 22. 02 2018 fra vidensportal.dk: <https://vidensportal.dk/temaer/boern-der-oplever-vold/tegn-og-reaktioner-pa-traumatisering-hos-born-der-udsættes-for-vold>
- Thormann, I. (2009). *De voksne børn: Om omsorssvigt og resiliens*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Thurén, T. (2008). *Videnskabsteori for begyndere* (2 ed.). København: Rosinante.
- Tordrup, R. Y. (2015). *Udviklende øjeblikke: Udviklingspsykologi i pædagogisk arbejde*. København: Akademisk Forlag.
- Traub, F., & Boynton-Jarrett, R. (2017, May). Modifiable Resilience Factors to Childhood Adversity for Clinical Pediatric Practice. *Pediatrics*, 139(5), pp. 1-14. doi:10.1542/peds.2016-2569

- Tucker, D. J., & MacKenzie, M. J. (2012, November). Attachment theory and change processes in foster care. *Children and Youth Services Review*, 34(11), pp. 2208-2219. doi:<https://doi.org/10.1016/j.chidyouth.2012.07.020>
- TV2 (Director). (20.11.2017). *Plejebørn i klemme* [Motion Picture].
- Ubbesen, M.-B., Gilbert, R., & Thoburn, J. (2015, April). Cumulative incidence of entry into out-of-home care: Changes over time in Denmark and England. *Child Abuse & Neglect*, 42, 63-71. Retrieved 02 12, 2018, from <https://www.sciencedirect-com.zorac.aub.aau.dk/science/article/pii/S0145213414003342>
- Vesterby, S. (2017, 02 15). *Kommune vil tvinge plejebarn bort mod alles vilje*. Retrieved 02 22, 2018, from TVSyd.dk: <https://www.tvsyd.dk/artikel/kommune-vil-tvinge-plejebarn-bort-mod-alles-vilje>
- Warming, H. (2015). The life of children in care in Denmark: A struggle over recognition. *Childhood*, 22(2), 248-262. doi:<https://doi.org/10.1177/0907568214522838>
- Warming, H., & Christensen, M. (2016). *Tillid i Socialt og Pædagogisk Arbejde med Børn og Unge* (1. udgave, 2. oplag ed.). København: Akademisk Forlag.
- Willig, R. (2006). Indledning. In A. Honneth, *Kamp om anerkendelse* (pp. 7-17). København: Hans Reitzels Forlag.
- Zittoun, T. (2014). Trusting for Learning. In P. Linell, & I. Markova, *Dialogical Approaches to Trust in Communication* (pp. 125-151). Information Age Publishing Inc.
- Øvreeide, H. (2009). *At tale med børn: Metodiske samtaler med børn i svære livssituationer* (3. ed.). København: Hans Reitzels Forlag.